3 1761 07143421 1

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/cantslerchristen00sehe

CANTSLER

CHRISTEN THOMESEN SEHESTED.

EN BERETNING

AF

THYRA SEHESTED.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.

NIELSEN & LYDICHES BOGTRYKKERI.

1894.

292

CANTSLER

CHRISTEN THOMESEN SEHESTED.

EN BERETNING

AF

THYRA SEHESTED.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.
NIELSEN & LYDICHES BOGTRYKKERI.
1894.

MAR
8
1980

DL
S4

I det Følgende meddeler jeg, hvad jeg ved om Christen Thomesen (Sehested)s Livsførelse. Jeg har holdt mig til hans Ord og Gjerninger og har ikke havt til Hensigt at gaae ind paa videre Udviklinger. Angaaende flere Sider af hans Virken, saaledes hans Mæcenatvirksomhed, hvoraf en egentlig Fremstilling vilde fordre Kjendskab til Tidens hele lærde Literatur, har her kun kunnet gives enkelte Meddelelser.

Kjøbenhavn i Juli 1894.

Thyra Sehested.

CHRISTEN THOMESEN SEHESTED.

I.

1590—1624.

Paa Bækmark i det nordlige Jylland nærved Ve-
sterhavet blev Christen Thomesen (Sehested) født 1
den 17de Februar 1590. Hans Fader, Thomas Maltesen
(Sehested) til Tanderup, Søn af Malte Jensen (Sehested)
til Holmgaard og Fru Sophie Bilde, den norske Rigs-
hovmester Claus Bildes Datter, omtales som „en hel-
støbt Figur af storslaaet Anlæg, et levende Billede paa 2
de gamle Tiders Ædelmod og Dyder —“ hans Moder,
Fru Anna Lunge, Christoffer Lunges Datter til Odden,
som en ikke mindre ædel og høihjertet Frue. I Hjem-
met hos Forældrene tilbragte han Barndomsaarene. En
Legekammerat har han havt i sin lille Broder Malte,
hans eneste Broder, som døde allerede ved Otteaars- 3
alderen; han havde ingen Søstre. Hans Forældre op-
droge ham i Gudsfrygt og indrettede hans Undervisning 4
med Henblik paa den Nytte, han i Tiden skulde gjøre
Fædrelandet. Og det var et let Arbeide at undervise
den lille Christen — thi allerede meget tidligt kjendtes

det, at han havde ypperlige Evner. Hurtigere end almindeligt tilegnede han sig det første Grundlag for Studeringerne, og da i hans tiende Aar Tiden var forhaanden for den videre Udvikling udenfor Hjemmet, kom han i Huset hos Holger Rosenkrands til Rosenholm, denne Aarhundredets fremragende Mand,
5 der siges at have været saa lærd som sin Tids lærdeste Theologer og frommere end maaske dem alle — hvis Indflydelse kjendtes i vide Kredse gjennem den Ungdom, han samlede om sig, uddannede og veiledede. Han havde indrettet sin Gaard Rosenholm som et Akademi. Ikke blot kappedes hans Standsfæller om at betroe ham deres Børn; han antog sig efter en stor Maalestok unge Studerende af alle Klasser. Mange vare de udmærkede Præster og Videnskabsmænd, som bleve baarne frem af Holger Rosenkrands.

I dette Hjemsted for Gudsfrygt, Lærdom og ædle Sæder tilbragte Christen Thomesen tre Aar, som bleve af største Betydning for hans hele Udvikling. Holger Rosenkrands kom han til at elske som en Fader. Under
6 sin Lærers, Jens Lauridsen Zeuthens, Veiledning vandt han hurtigt frem. Han aflagde glimrende Prøver paa sin Lærdom og var i sit 13de Aar allerede skikket til at studere i Udlandet. Efter Samraad med Holger Rosenkrands besluttede da hans Forældre at sende ham til Wittenberg. Der havde Rosenkrands selv studeret — derhen strømmede de danske Studerende, især efter 1517. En udmærket Hovmester fik han i Knud Bieske
7 fra Kjerteminde, som senere blev Professor i Græsk ved Universitetet. Peter Lange, en ung Slægtning af

Rosenkrands, fulgte med, og 1603 gik Reisen til Luthers
og Melanchtons By.

Navnlig for Studiet af Theologien, Tidens altbeher-
skende Videnskab, hvori dengang ikke blot Fagmænd,
men alle Dannede maatte være hjemme, kunde vel intet
Sted være skjønnere egnet. I fire Aar studerede Chri- 8
sten Thomesen her Theologi og Humaniora og fik alt
imedens sin Del af den Bevægelse i den videnskabelige
Verden, som netop paa dette Tidspunkt gav sig Udslag
ved Wittenbergs Universitet. Nye Ideer kæmpede med
gamle Autoriteter, Ramister med Aristotelikere. Jacob
Werenberg, Docent i Philosophi ved Universitetet, holdt
en Række Disputatser mod Ramismen, hvori flere Danske 9
deltoge — og Christen Thomesen havde netop fyldt sit
17de Aar, da ogsaa han brød en Landse for Aristoteles.
Den 28de Marts 1607 disputerede han offentligt under 10
Jacob Werenbergs Forsæde og indlagde sig megen Ære.
Disputatsen, betitlet „de locis topicis ex primo libro
Topicorum Aristotelis", dedicerede han til Holger Rosen-
krands, „hvis Velvillie han skylder Alt, hvad han kan
præstere" — han har opøvet ham i Gudsfrygt og selv
været ham det smukkeste Forbillede; senere var han
den første Ophavsmand til Reiseplanen og skaffede ham
ikke blot en dygtig Leder, men vedblev selv ved Breve
og Paamindelser at opfordre ham til Virksomhed, Guds-
frygt og Beskedenhed. Han griber nu denne længe
forønskede første Leilighed til at vise sin Taknemlighed.
Han er vis paa, at det vil være Holger Rosenkrands
kjært, at hans „Øvelse" henvendes til ham, og hans
glimrende Navn vil give det lille Arbeide Glands. Han

beder ham modtage det med Velvillie og holde af det for den Kjærligheds Skyld, hvormed det gives.

Dedicationen er paa Latin, ligesom ogsaa hans stadige Brevvexling med Holger Rosenkrands føres i dette Sprog.

Paa denne Tid indtraf hans Moders Død, og hans Fader kaldte ham derfor hjem. I et Brev med Udskrift:
11 Pio et docto juveni, nobili Christiano Thomeo, amico et affini meo dilecto scriptæ, skriver Rosenkrands til ham om Moderens Død og nævner Faderens Ønske, at han denne Sommer skal indstille Studierne. Til Slutning hilser han fra sin Hustru; hans lille — syvaarige — Datter Mette, som for Tiden er syg, sender Undskyldning, fordi hun ikke kan skrive, og beder sig kjærligt erindret ... Ved Afreisen hædredes han af Venner og Landsmænd, som paa samme Tid studerede i Wittenberg -- saaledes
12 hilste Just Høg og Palle Rosenkrands deres kjære Medkæmper ved Universitetet med et Æresvers. Peter Lange vendte med tilbage. Knud Bieske blev samme Aar Rektor ved Odense Skole, hvorfra han snart efter kom til Universitetet. Ved hans tidlige Død satte Holger Rosenkrands ham et smukt Æreminde.

Efter at have opholdt sig nogen Tid hos Faderen,
13 reiste Christen Thomesen igjen ud, dennegang til Giessen, hvor han fremdeles studerede, navnlig Philosophi og Humaniora. Ogsaa her disputerede han med Held — under M. Caspar Fincke. Ved Mikkelsdagstid forlod han Giessen, drog ind i Frankrig og blev Vinteren over i Orleans, hvor han studerede Statsvidenskab og tilegnede

sig Sproget. Men her fik han Melding om sin Faders Død (1609). Han reiste altsaa atter hjem.

Da han havde bragt Arvesagerne i Orden, vendte han tilbage til Orleans og gjenoptog de begyndte Studier, besøgte derpaa det for Studiet af Retsvidenskaben særligt egnede Akademi i Poitiers og tilsidst Paris. Sproget lærte han saaledes, at han skrev og talte det som en Indfødt, og samtidigt satte han sig ind i den franske Literatur. Ogsaa i ridderlige Øvelser tilegnede han sig udmærket Færdighed.

Fra Frankrig gik Reisen 1612 til Italien. Han besøgte Padua, Venedig, Rom og Neapel og mærkede sig, hvor han kom, de forskjellige Regeringsformer; men til et længere Ophold valgte han Florents, som fremfor alle de nævnte Stæder tiltalte ham. Ikke blot følte han sig mærkelig tiltrukken af Stedet og Menneskene; men navnlig havde han just i denne By en fortrinlig Leilighed til Studiet af Statsvidenskaben. Han kunde her efterspore den hemmelige Mechanisme ved den af Medicæerne indførte Regeringsform, som havde gjort Florents til det blomstrende Italiens mest blomstrende By. Og han haabede engang at kunne gjøre det saaledes Indvundne frugtbringende for sit Fædreland. Efter ogsaa at have tilegnet sig det italienske Sprog, vendte han om Efteraaret over Frankrig og England tilbage til Danmark. Han havde holdt sig borte fra Reiselivets farlige Skjær og kom hjem ypperligt udrustet til at tjene sit Land — i Besiddelse af den alsidige Udvikling, som hørte Tiden til. Til de Fag, han specielt havde tilegnet sig, hørte ogsaa Mathematik og Rhetorik.

Han søgte Ansættelse i Cancelliet, hvor han den
14 9de Februar 1613 blev Sekretair. Disse Embedsmænd
toges altid af Adelen og kaldtes Cancellijunkere, Can-
celliherremænd. Et offentligt Hverv blev strax betroet
ham; Freden i Knærød var netop nu sluttet med Sver-
15 rig, og han sendtes til den svenske Grændse for at
udvexle Fredsdokumenterne.

Og da samme Foraar Rigscantsleren, Jacob Ulfeldt,
skulde gaae som Gesandt til Spanien tilligemed Jonas
Charisius for at slutte et Handelsforbund, fulgte han
med som Cavaler paa denne Reise. De andre Cava-
lerer vare: Tønne Friis, Kai Rantzau, Frederik Rantzau,
16 Christopher Basse, Kai Rantzau den Yngre, Oluf Pars-
berg, Peder Bilde og Mogens Skinkel. Palle Rosenkrands
var Marskalk. Tolk og Fourer var den senere bekjendte
Grønlandsfarer Jens Munk. Den 16de April seilede
Gesandtskabet fra Kjøbenhavn og kom den 6te Mai til
Corunna. Her bleve de modtagne med al Æresbevisning
af Gouverneuren, som indlogerede Gesandterne i sit
eget Palads og Cavalererne hos de Fornemste i Byen,
hvor de bleve stateligt behandlede henved tre Uger,
til der kom Bud fra Hoffet, hvorpaa man brød op og
reiste til Segovia. Inden Jacob Ulfeldt drog ind i
Madrid, skulde en af Cavalererne „vare for ham“ —
ansøge om Logement og Audients; han valgte hertil
Christen Thomesen, som den 10de Juni affærdigedes til
Hove og begav sig til Escurial. Da de fornødne For-
beredelser vare trufne, drog Gesandtskabet ind den
14de Juni. De bleve vel modtagne; deres Forslag be-
hagede den spanske Konge, og man blev hurtigt enig,

saa at Gesandterne allerede den 3die Juli fik deres Afskedsaudients. Jacob Ulfeldt reiste hjem over Land gjennem Frankrig, ledsaget af Tønne Friis og Christopher Basse; Christen Thomesen reiste med de Øvrige tilsøes og kom den 30te Juli til Kjøbenhavn.

Kongen havde allerede næste Aar igjen Brug for ham til et udenlandsk Hverv. Den russiske Keiser havde anmodet om hans Mægling i Krigen mellem Sverrig og Rusland, og han vilde nu tilbyde Sverrig
sin Mellemkomst. Christen Thomesen betroedes til at 17
overbringe Brevene angaaende denne Sag til Gustav Adolf. Han fandt ikke Kongen i Stockholm, søgte ham da i Lifland og traf ham i Narva, hvor han den 17de Juli 1614 overgav ham sin Konges Breve. Gustav Adolf afgav et noget vidtløftigt Svar, hvori han meget prisede den danske Konges Forsæt, at ville hindre Blodsudgydelse, og takkede for det udviste Venskab — men han kunde ikke tilbyde Fred, da der ingen vis Regent var i Rusland; han havde heller ikke givet Aarsag til Krigen; han havde søgt Forlig, men Russerne havde forhærdede „i deres plumpe Hoffærdighed“ ikke engang svaret. Kunde Kongen af Danmark bringe dem til et bedre Sind, skete der ham den største Tjeneste; kunde det ikke lykkes, haabede han, at Kong Christian som god Nabo vilde hjælpe ham i Krigen.

Gustav Adolf havde intet Sind for sin altfor nære Nabos Mægling og syntes heller ikke om, at Christian IV ved et Gesandtskab havde lykønsket den nye Czar, som Sverrig endnu ikke havde anerkjendt.

Aaret efter, 1615, blev Christen Thomesen Kam-

18 merjunker hos Thronfølgeren, den da tolvaarige Prinds Christian. Som saadan skulde han tage Vare paa Prindsen ved Bordet, ved Fegten, Dands, Ridning o.s.v. samt tilbringe Natten i hans Sovekammer. Ved Embedseden forpligtede han sig fremdeles til at føre et „alvorligt, kysk og skikkeligt“ Liv, saa at han Intet foretog, hvoraf Prindsen eller de unge Børn, som studerede sammen med ham, kunde tage et ondt Exempel.

Det veiledende Forhold til Prinds Christian, han saaledes begyndte, kom til at strække sig over en betydelig Aarrække, gjennem hele Prindsens Ungdom.

Imidlertid var Barnet, der sendte Ynglingen Hilsen til Wittenberg, voxet op til en femtenaarig Jomfru ... Christen Thomesen bad om Mette Rosenkrands hos
19 hendes Forældre, og hun blev ham tilsagt i Juni samme Aar, 1615. Saaledes var han da ved de fasteste Baand knyttet til det Hus, han saa høit ærede og elskede. Forbindelsen synes at have været bestemt allerede i Barneaarene.

Vi skulle nu see ham fungere i en usædvanlig Retssag, foranlediget ved denne Tids Bevægelser paa det kirkelige Omraade. Biskoppen i Fyen, Hans Knudsen Veile, var anklaget for Cryptocalvinisme. Siden Niels Hemmingsen havde calvinistiske Anskuelser udbredt sig meget her i Landet; mod disse vare Autoriteterne nu begyndte strængt at hævde den lutherske Lære. En Commission, bestaaende af Christian Friis til Kragerup, Prinds Christians Hovmester, og to Professorer, fik Befaling til at undersøge Bispens Forhold.

En Mængde Vidnesbyrd afgaves mod den Anklagede, som blev stævnet til at møde i Kjøbenhavn den 26de Mai 1616 for at lide Dom. Sagen skulde føres paa Latin, og Christen Thomesen beskikkedes til Aktor som 20
god Latiner: vel hjemme i Theologien var han jo ogsaa. Retten holdtes paa Kjøbenhavns Slot; Dommere vare, foruden Kongen, Cantsler Christian Friis til Borreby, Rigsraad Mandrup Parsberg, Statholderen i Kjøbenhavn, Breide Rantzau og Rigscantsler Jacob Ulfeldt, samt Biskopperne fra Kjøbenhavn, Aarhus, Viborg, Aalborg, Lund og Ribe. Af de Præster, som havde vidnet mod M. Hans Knudsen, vare flere indkaldte for at afhøres paany. Ved et af disse Forhør, som afholdtes den 26de og 27de Mai, afgav Hans Jacobsen, Provst i Nykjøbing, en Vidneforklaring, der er gjengivet saaledes: Provsten sagde: Det kan Bispen ikke negte, at engang, han sad ved mit Bord, der mine Børn læste [til Bords], og jeg befalede dem at neie i Jesu Navn, han da jo efter Læsningen sagde til mig: alt er I saa viis som de Andre. Provsten spurgte: hvorudi? Bispen svarede: derudi, at I befaler Eders Børn at bøie Knæ i Jesu Navn, hvor staaer det skrevet? Provsten svarede: det er beskrevet og befalet af Guds Aand selv ved Apostelen, at alle Knæ, deres, som ere i Himlene, paa Jorden og under Jorden, skulle sig bøie i Jesu Navn. Da svarede Bispen: ja ligesom Englene udi Himlene og Djævlene i Helvede, der ikke have Knæ, bøie sig og ære Jesum aleneste paa aandelig Vis, saa skulle og vi bøie Knæ, ikke de legemlige, men alene de aandelige Knæ, i Jesu Navn. Da reiste Cantsler Christian Friis til Borreby sig ivrig op og sagde

[paa Latin]: Men I, Hr. Provst, hvad svarede I Eders Biskop herpaa? Provsten sagde: Høivelbaarne Hr. Cantsler, hvad jeg tænkte, udtalte jeg strax saaledes: de aandelige Skabninger bøie Knæ paa deres aandelige Vis, vi paa vor aandelige og legemlige Vis tillige. Da sagde Cantsleren: Det var ret svaret. Som da Dr. Hans Resen stod derhos, sagde han til M. Hans Knudsen: Mener I da, Hr. Magister, at der ikke er legemlige Knæ i Himlen og Helvede? Have ikke Enoch og Elias i Himlen, ligesom Korah, Dathan og Abiram i Helvede legemlige Knæ at bøie i Jesu Navn? Dette Spørgsmaal lod Biskop Hans Knudsen ubesvaret.

Andre Vidnesbyrd gik ud paa Afvigelser fra den lutherske Lære om Nadveren.

Da Forhørene vare tilendebragte, gik man den 28de Mai over til den egentlige Proces. Christen Thomesen begyndte Handlingen med at lade Forhørsprotokollen oplæse; derpaa fremstillede han mundtligt Anklagen, idet han fornemmelig lagde Vægt paa tre Punkter*):

1. At Biskoppen, uagtet han havde svoret at lære oprigtigt efter Guds Ord og de Bøger, Kirkeordinantsen anbefalede, havde søgt at udbrede en anden Lære, den calvinistiske. Han havde anbefalet sin Kirkes Præster calvinistiske Bøger — disse Bøger gjennemgik Aktor enkeltvis og paaviste, hvorledes de vrimlede af skrækkelige Vildfarelser — og mangfoldige Vidnesbyrd godtgjorde, at han selv var calvinistisk sindet. Mellem

*) Dette theologiske Indlæg skal efter Sigende være forfattet af Dr. Hans Poulsen Resen.

disse var det ikke det ringeste, at han engang havde dadlet Provsten i Nykjøbing, fordi hans Børn ved at læse til Bords bøiede Knæ i Jesu Navn, da det var en tilvant Skik i vore Kirker ved dette Navns Nævnelse at lægge sin Ærefrygt paa den Maade for Dagen, overensstemmende med Apostelens Ord, at i Jesu Navn skulle alle Knæ bøie sig. Herhen maatte ogsaa det regnes, at han havde paalagt Rektoren i Assens at glemme, hvad han havde lært i Wittenberg, hvis han ikke vilde opgive alt Haab om Ansættelse i Fyens Stift. Endelig, og det var maaske det Allerdristigste, havde han dadlet den Paamindelse, der i den danske Kirke gaaer forud for den hellige Nadvers Uddelelse, og udraabt den for ulovlig.

2. At Biskoppen, imod Kong Frederik II's Forordning, ofte i Prædikener og ved Præsternes Conventer havde behandlet religieuse Stridsemner, og paa saadan Maade, at han forsvarede den fra den lutherske Lære forskjellige Opfattelse.

3. At han syntes at have lagt an paa at ægge Gemytterne til Oprør ved sin i en Prædiken fremførte Yttring, at en spansk Inkvisition var at befrygte her i Landet; at han ved en Præsteordination havde udtalt sig om Kirkeordinantsen paa en Maade, der kunde svække dens Anseelse, og fremdeles ved mange andre Leiligheder havde fremført utilbørlige Yttringer.

M. Hans Knudsen fik nu Befaling til at svare og afgav et paa Dansk affattet, skriftligt Gjensvar, hvori han blandt Andet udtalte:

Naar han havde anbefalet Præsterne calvinistiske

Bøger, var det paa den Maade, at de maatte læses med Skjønsomhed. Han vidste ikke, at andre Bøger vare forbudte her i Landet, end Concordiebogen; havde han kjendt Kongens Villie, skulde han have efterkommet den. Disputationerne havde han foranstaltet, fordi han mente, saadant passede bedre for Præsterne, end Gilder. Han havde først forelagt Planen til disse Forhandlinger for Præsterne, som havde bifaldet den, og Ingen havde dengang fundet, at det stred mod Kongebrevet, der forbød nye og unyttige Disputationer, især da man var bleven enig om at holde sig til den augsburgske Confession og gjennemgaae og forsvare dens Artikler Led for Led, hvilket ogsaa var skeet. Havde han vidst, at dette Forehavende betragtedes med mistænksomme Øine, vilde han have undladt, hvad han havde begyndt. Kirkeordinantsen var han langt fra at ville laste; det var kun dens Misbrug, han havde dadlet; han bad imidlertid Kongen tilgive hans Heftighed ved denne Leilighed. Ordene til Rektoren i Assens om at glemme, hvad han havde lært i Wittenberg, havde han sagt af Iver for Melanchton, der efter sin Død var bleven uværdigt behandlet, beskyldt for firdobbelt Kjætteri af Dr. Leonhard Hutter, som ogsaa havde angrebet Kong Frederik II [for Forholdet til Concordiebogen].

Efter at M. Hans Knudsen paa denne Maade fremdeles havde forsvaret sig mod de forskjellige Beskyldninger — uden dog egentlig at gaae ind paa Hovedspørgsmaalet, hans Helden til Calvinismen — forsikkrede han til Slutning, at naar han havde feilet, var det ikke skeet af ond Villie, men af menneskelig Skrøbelighed,

bad om Tilgivelse og lovede for Fremtiden ikke at give Grund til Klage.

Der fulgte endnu nogle flere Spørgsmaal og Forklaringer, hvorefter Aktor igjen fremsatte Klagen for Dommerne saaledes:

1. Om M. Hans Knudsen, ved at angribe vore Kirkers Lærdomme, ved at forsvare Modstandernes Dogmer, ved at anbefale deres Bøger, der aldeles stride mod de i Ordinantsen foreskrevne, og som af disse Rigers lærde Mænd hverken ere eller ville blive billigede, har forholdt sig pligtmæssig efter Ordinantsens Forskrift.

2. Om han, ved at drøfte i Disputationer, Taler og Prædikener omstridte Troesartikler, fra Prædikestolen og i offentlige Forsamlinger har vist skyldig Lydighed. Kort sagt, om han trolig har holdt den Ed, han havde svoret Hs. kgl. Majestæt, om at udføre Alt i sit Embede efter Ordinantsens Forskrift.

Derpaa faldt den 3die Juni Dommen:

„Da Mester Hans Knudsen ikke simpelthen overensstemmende med Ordinantsen har anbefalet Præsterne den augsburgske Confession, Luthers og Melanchtons Skrift, men snarere calvinistiske Skrifter med gruelige Vildfarelser; da han i Disputationer, Prædikener og private Samtaler har behandlet forbudte Stridsspørgsmaal i calvinistisk Aand, tvertimod kongelige Forbud; og da han endelig har fremført foragtelige Ord, der ikke sømme sig for en god Undersaat, end sige for en Biskop, saa kjender kgl. Majestæt med de Herrer Rigs-

raader og Biskopper for Ret, at M. Hans Knudsen skal afsættes fra sit Embede, idet han vilde have været hjemfalden til en strængere Straf, hvis Hs. Majestæt ikke havde taget Hensyn til det hellige Embede.“

Dette er det eneste Exempel paa, at en evangelisk Superintendent i det egentlige Danmark er bleven afsat. Den lutherske Kirke skulde nu constituere sig og indrømmede ingen Afvigelser.

Ligesom Christen Thomesen her som ung Mand i egentligste Forstand traadte i Skranken for sin Tro, saaledes blev han en aldrig trættet Troens Stridsmand til sin sidste Time.

Ved Cantsler Friis's Død, som indtraf samme Aar,
fik Christian Friis til Kragerup hans Plads, og Christen
21 Thomesen blev nu efter ham, den 6te Mai 1617, Hov-
mester hos Prinds Christian, idet han samtidig blev
22 forlehnet med Bakke Kloster i Trondhjem. Kongen
kunde sikkert ikke lægge dette ansvarsfulde Hverv i
bedre Hænder. Saaledes siger Dr. Jesper Brochmand,
som ved samme Tid blev Prindsens Tugtemester, i et
23 Brev af 20de Juli 1617 til Holger Rosenkrands, idet
han taler om den Christendomsundervisning, han gav
Prindsen, at han støttes fortrinligt af Hovmesteren, der
er som skabt til dette Hverv. I ti Aar beholdt han
denne Plads.

Den Hengivenhed, han bar til Videnskaberne, som senere saa mangfoldigt gav sig Vidnesbyrd, traadte

virksomt frem ogsaa nu. Allerede paa dette Tids-
punkt see vi ham hjælpe den Studerende frem.

Normanden Christen Jensen, som blev Professor
ved Gymnasiet i Odense og siden Hofpræst, kom ved
denne Tid tilbage fra sin første Studiereise, til hvilken
Cantsler Christian Friis til Borreby havde skaffet ham
Understøttelse. Paa Jesper Brochmands Anbefaling gav
Christen Thomesen ham et Stipendium, der satte ham 24
istand til igjen at reise ud og studere to Aar i Witten-
berg. Efter Hjemkomsten opholdt han sig et Aar i
Kjøbenhavn hos Jesper Brochmand, fremdeles paa
Christen Thomesens Bekostning.

Med den fra ham selv saa vidt forskjellige Christo-
pher Dybvad stod han i Forbindelse i Aaret 1618 og
støttede ham, synes det, med Penge. Just i dette Aar 25
opnaaede Dybvad endelig at blive kongelig Mathematikus
efter længe forgæves at have søgt Ansættelse ved Uni-
versitetet. Den Uvillie, man havde næret mod Faderen,
Jørgen Dybvad, hvis Væsen vist var meget egnet til
at skaffe ham Fjender, synes at være bleven overført
paa Sønnen, der jo ogsaa, som Faderen, stillede sig i
Opposition til Regeringen. Maaske har Christen Tho-
mesen lagt et Ord ind for den ypperlige Mathematiker.
Et Par Aar efter var det, Dybvad optraadte mod det
Bestaaende paa saadan Maade, at han blev dømt til
livsvarigt Fængsel.

Den som latinsk Digter og Brevskriver be-
kjendte Bertel Knudsen Aquilonius udtaler i et Brev 26
af 1616 (?) til Prinds Christians Lærer, Niels Jør-
gensen, sin Beundring for Christen Thomesen som

Elsker af Videnskaben og kalder ham og Christian Friis
til Kragerup „Fædrelandets Øiestene". Et Par Aar
27 senere sendte han ham en Samling af sine trykte Breve,
idet han udtalte det Haab at komme i venskabelig
Forbindelse med ham.

Iøvrigt finde vi i disse Aar Christen Thomesen i
28 Følge med Prindserne i Kjøbenhavn eller paa Frederiks-
borg, hvor de vare ved Juletid 1617 og hvor de 1619,
da der var Pest i Kjøbenhavn, synes at have tilbragt
den største Del af Sommeren; eller i Skanderborg, hvor
Prinds Christian tilbragte den derpaa følgende Vinter;
eller i Holsten, hvor Kongen i Foraaret derefter kaldte
ham til sig med Prindsen – vi kunne ogsaa træffe
29 ham ved Tavlbordet med Kongen og Kirsten Munk,
eller legende i Boldhuset med Kongen ...

Saa stod den 13de August 1620 hans Bryllup med
30 Mette Rosenkrands i Odense. Kongen var nærværende.
Prinds Christian vilde ogsaa give Møde; men han kom
først Dagen efter, maaske hindret af Modvind. Festen
forherligedes med en Skolecomedie, som handlede om
Isaks og Rebekkas Ægteskab og var indrettet af Knud
Richardsen og Svend Pedersen, Lærere ved det i Odense
nylig oprettede Gymnasium. Den senere som Philolog
bekjendte Thomas Bang, der var Elev ved Gymnasiet og i
Huset hos Holger Rosenkrands i Odense, udførte Epilogen.

Den gamle Skolecomedie holdt sig endnu hos Ade-
len og de fornemme Borgere, men skulde snart
forsvinde; man var allerede begyndt til Hoffesterne at
forskrive fremmede „Comedianter og Springere".

31 Aaret efter var Kongen Christen Thomesens Fad-

der til en Søn, som blev født i Kjøbenhavn og kaldet
Thomas efter sin Farfader; men Barnet døde allerede 32
samme Aar. Ellers var de unge Ægtefolks Hjem Stou-
gaard i Jylland, som tilligemed Tanderup var tilfalden
Christen Thomesen efter hans Fader. Her blev næste
Aar deres anden Søn født, som de ogsaa strax maatte 33
miste. Men den dygtige unge Mand fik ikke Leilighed
til at dvæle der meget. En lang Række Slag i Slag
paa hinanden følgende Sendelser, som overdroges ham,
tog sin Begyndelse samme Aar, 1622, da han i For-
sommeren blev sendt til Meklenborg.

Her var Christian IV's Broder, Hertug Ulrik, som 34
var Biskop i Schwerin, kommen i Strid med en mek-
lenborgsk Adelsdame, Anna v. Cramon, i Anledning af
at han havde inddraget et Gods, der tilhørte hende.
Da under Striden Anna v. Cramon blev beskyldt for at
have villet lade ham myrde, fordrede han hende udle-
veret af Hertugen af Meklenborg, Hans Albrecht; men
herpaa vilde Hertugen ikke gaae ind. For at ordne
dette Forhold sendte nu Christian IV Christen Thome-
sen og Dr. Daniel Faber, Enkedronningens Cantsler, til
Meklenborg. Dagen efter deres Ankomst havde de,
den 1ste Juni, Audients hos Hertug Hans Albrecht,
som optog deres Forebringende godt. Efter at have
forhandlet med sine Raader tilbød han at lade Anna
v. Cramon føre til Rostock, hvor da hendes Sag skulde
foretages af tre af ham og tre af Kongen af Danmark
dertil committerede Raader; der skulde gaaes frem
efter Keiser Carls pinlige Halsretsordning, Sagens Akter
indsendes til et juridisk Fakultet, og Dommen afsiges i

Hertugens Navn. Med dette Resultat toge Gesandterne Afsked. I Skrivelserne til den danske Konge takkede Hertugen, fordi han ved disse anselige Gesandter, „den gjæve og høilærde Christen Thomesen og Retsdoktor, Cantsler Daniel Faber“, havde villet formidle Sagen.

Kongen gik ind paa Forslaget; Christen Thomesen udnævntes til Commissair tilligemed Kai Rantzau og Daniel Faber og reiste da strax igjen samme Maaned til Meklenborg. Kort efter at Kongens Commissairer vare komne til Rostock, indfandt ogsaa Hertugens sig; men disse stillede sig anderledes til Sagen, idet de tilstræbte en vidtløftig, for Anna v. Cramon gunstigere Fremgangsmaade, medens de danske Commissairer stode paa den fulde Gjennemførelse af den vedtagne strængere Maade. Om disse Vanskeligheder sendte Christen Thomesen og Kai Rantzau Beretning til Kongen den 28de Juni. Da Kongen i sit Svar gik ind paa den anden Parts Forlangende, skrev Christen Thomesen igjen i sit og Kai Rantzaus Navn til ham med yderligere Forestillinger: Eftersom de af Kongens Brev mærke, at han vil
35 tillade „de begærte Interrogatoria“, da, skjøndt de vel vide, med hvilken Ærefrygt de ere pligtige at følge H. M.s Anordning, driste de sig dog til „endnu videre at berette, hvad for vidtløftig Conseqvents og uformodlig Udflugt de Güstrowske med de Interrogatoria søge at opbringe ... og siden umulig er med nogen Protestation eller anden Middel at forhindre; hvilket de vel vide, H. M. ugjerne siden skulde ville fornemme“; især da den Anklagede tilmed beholder alt det Forsvar, som er tilladt i Keiser Carls pinlige Halsretsordning, „og

ved disse Interrogatoria til saadan en Defension uden al Tvivl skulde komme, som En, der allerklarligst skyldig befandtes, dog til Uskyldigheds Bevis kunde misbruge“. Da de ere fuldkommen overbeviste herom, tør de ikke undlade at lade Kongen det forstaae og ville imidlertid forsøge, om det ikke endnu skulde være muligt at faae de Tydske til at afstaae fra dette Forlangende.

Og til Cantsleren skrev han, at han vel af de
Kongen tilsendte Akter havde seet, „hvad for en Laby- 36
rinth de udi stikker med disse Commissariis“, og nu saameget mere, da Kongen i deres sidste, lige modtagne Instruktion „har bevilget de Interrogatoria, som de altid have imod disputeret, og alle upartiske Jurister her udtrykkelig bekjender, at de in tali casu aldrig haver været brugelig“, og bad ham endelig tilraade Kongen at afslaae dem, da de ellers kom i saadan Vidtløftighed, at det vilde vare Aar, inden de kunde komme til Ende. Han bad ham ogsaa tage sig af, at han, da han ikke kunde komme til Norge [hvor hans Lehn var], maatte faae Lov til at drage hjem, om de kunde komme noget snart tilbage; thi han havde forsømt mange af sine egne Sager ved ikke at kunne være hjemme til Herredagen.

I August synes han med Kai Rantzau at være vendt tilbage, og Christoffer Lippe med Daniel Faber at have fortsat Arbeidet ved den vidtløftige Proces, som trak ud i aarevis og omsider endte med Anna v. Cramons Frikjendelse.

Paa dette Tidspunkt var det, Christian IV havde fattet Tanken om at oprette et Akademi herhjemme,

hvor den adelige Ungdom kunde faae den Uddannelse, som den hidtil havde søgt udenlands; han havde udseet Sorø som Stedet og tilveiebragt Midlerne. Christen
37 Thomesen fik nu ved næste Aars Begyndelse tilligemed Rigsraaderne Holger Rosenkrands, Christian Friis, Jacob Ulfeldt, Albert Skeel og Anders Bilde, samt 16 andre af Adelen*), Befaling til at møde den 5te Februar 1623 i Sorø for at raadslaae om en Lovgivning for Akademiet, med Videre herhenhørende; og med Ordren sendte Kongen et udførligt Udkast til Veiledning ved Raadslagningen. De skulde ogsaa votere om Valget af en Hovmester, og hver Enkelt skulde tilstille Kongen sit Votum forseglet.

Resultatet af dette Møde blev en Betænkning paa 28 Foliosider, som afgaves den 9de Februar, hvorefter Fundatsen, næsten Ord til andet overensstemmende med Betænkningen, blev oprettet.

Ved Ridderakademiet skulde doceres: Theologi, Jurisprudents og Ethik, Medicin og Physik, Mathematik, Geographi og Fortifikation, Logik og Metaphysik, Historie og Politik; de to sidstnævnte Discipliner kom til at staae i særdeles Anseelse i Sorø, hvis historiske Professor tillige var kongelig Historiograph. Af Sprog skulde foredrages: Latin, Græsk og Hebraisk, Tydsk, Fransk og Italiensk.

---

*) Disse vare: Jørgen Skeel, Jens Sparre, Hans Lindenov, Corfits Rud, Knud Gyldenstjerne, Sigvard Grubbe, Christoffer Ulfeldt, Claus Daa, Otto Skeel, Tage Thott, Mogens Gyldenstjerne, Frederik Reedtz, Jørgen Brahe, Kai Rantzau Palle Rosenkrands og Just Høg.

Endvidere skulde der være en Organist, en Luthenist og en Violist, som skulde give Undervisning paa deres Instrumenter, den sidste ogsaa paa Viola di Gamba; Vokalmusik skulde læres i den med Akademiet forbundne Skole. Fremdeles en Maler, som, foruden i almindelig Haandtegning, ogsaa skulde undervise i Begyndelsesgrundene af Bygningstegning og Landmaaling, en Berider, som ogsaa skulde undervise i ridderlige Øvelser, som Ringrenden og Lignende, en Fegter, en Dandser, som tillige skulde undervise i Høflighedsceremonier, en Exercermester og en Boldmester.

Af de videre Bestemmelser kan fremhæves, at hverken Silkeklæder eller Noget af Guld, Perler og Ædelstene maatte bæres indenfor Akademiets Porte; ingen Kvinder maatte besøge Anstalten, uden en af de derude værende Børns Moder eller „Oldemoder", men Hovmesteren maatte efter Skjøn tillade Akademisterne at besøge deres Slægtninge; var Hovmesteren gift, maatte han ikke tillade noget adeligt Fruentimmer at fortøve i sit Hus, uden alene sin Hustru og sine Børn. Ingen Akademist maatte bære Værge eller bruge Skydegevær.

Til Hovmester udnævntes den udmærket sprogkyndige og lærde, vidtbereiste Just Høg til Gjorslev, paa hvem de Forsamledes fleste Vota vare faldne.

Blandt de ypperlige Lærde, Kongen dels indkaldte, dels valgte herhjemme til Lærerpladserne, var den europæisk navnkundige Johan Meursius fra Holland, som Holger Rosenkrands havde lært at kjende paa sine Reiser og anbefalede. Kongen skrev selv til ham; Opholdet i hans Fædreland var ham ikke behageligt

paa Grund af de der stedfindende heftige religieuse Partikampe, hvori han neppe vilde kunne undgaae at indvikles, og han drog med Glæde til Danmark, hvor han fik en smigrende Modtagelse og altid fandt den største Anerkjendelse. Holger Rosenkrands og Christen Thomesen nævner han i sine Breve som sine specielle Velyndere. Allerede før han kom her til Landet, havde Christen Thomesen knyttet en fast Venskabsforbindelse med denne udmærkede Mand, som det sees af følgende
33 Brev, han sendte ham i October 1622:

Binas a te literas, Vir humanissime, tres item libros, anno, qui jam currit, recte accepi. In illis si animi propensionem, vel in his eruditionem specto, gratulor mihi de tali amico. Quibus tu omnibus, ego qui me ipsum debuissem, hactenus ne verbum quidem, quo minus nihil potuissem. Mirari te nemo miretur, atque si inoffensa adhuc tam indigno silentio promptitudo tua viget, soli humanitatis tuae constantiae adscribendum. In qua una mihi multum adhuc spei reliquum contra sinistras suspiciones, cum ab iis, sat scio, nemo me liberum judicet, nisi tu et tales boni. Neque tam audacter facilitatem tuam periclitatus fuissem, si aliter importuna rerum necessitas permisisset. Nosti per te, quam dubium sit otii fatum in aulis, quantum nihil, quantum nullitates agendo consumatur, quantum non considerantibus pereat, quantum nolentibus eripiatur, quamque quis nihil minus quam se possideat, qui alteri se dedit. Illud solum in causa fuit, quod toties a te compellatus in arena non responderim. Alias dum adhuc a lectione tuarum

mens calebat, et ab insperatis tam gratae amicitiae auspiciis animus recentior erat, felicius primos istos motus tibi fortasse repraesentassem. Id enim certo tibi persuasum velim, me literas venerari et literatos amare, nec hos mihi minus quam illas mihi in pretio esse. Unde quo loco mihi tuae, & literae, & literaria dona fuerint, ipse aestimaveris, praesertim quum per illa talis, quem melior eruditorum pars non amore modo, verum & honore prosequitur, amari a me adfectet & amet. Indignus ego cujusquam amore, nisi te meo dignissimum judicarem. Quem enim amarem potius, qui amare desideret, & amari mereatur. Tantum in homine scientiae & benevolentiae quis non amaret? Exoptarem totus, ut quemadmodum initium haec nostra amicitia per te invenit, ita vires a me, robur & incrementum acquirere posset. Ab aliis laudes, & a posteritate potissimas exspecta, a me amorem omnem, quo omnia dixi. Vale.*)

---

*) To Breve og tre Bøger har jeg rigtigt modtaget fra Dig, fortræffelige Mand! i det sidst forløbne Aar. Naar jeg i hine seer Din fremadstræbende Aand, i disse Din Lærdom, lykønsker jeg mig til en saadan Ven. Hvor stor en Gjæld Du har bragt mig i til Dig ved alt dette, derfor har jeg, som jeg skyldte mig selv, hidtil end ikke kunnet finde det ringeste Ord. Ingen kunde finde det urimeligt, at det undrede Dig, og hvis Din Venlighed uagtet en saa skammelig Taushed er forbleven uforandret, maa det kun tilskrives Din bestandige Humanitet. Alene til den sætter jeg mit Haab mod forkerte Udtydninger, for hvilke jeg ved, at Ingen fritager mig, uden Du og andre Gode som Du. Heller ikke havde jeg saa dristigt sat Din Overbærenhed paa Prøve, hvis jeg ikke havde været hindret ved andre paatrængende Forretninger. Du ved fra Dig selv, hvor van-

En stadig Brevvexling førtes mellem disse Mænd, til Meursius døde efter 15 Aars Virksomhed som historisk Professor ved Akademiet.

Nogle Maaneder efter Raadslagningen i Sorø blev Christen Thomesen sendt med Kongens anden Søn, Prinds Frederik, til Verden. Christian IV vilde altid gjerne skaffe sine Sønner nordtydske Stifter; 1621 var Prinds Frederik bleven Coadjutor i Bremen og 1622 i Verden; da nu i Foraaret 1623 den derværende Biskop,

---

skeligt det er at faae Tid ved Hofferne, hvormegen Tid der gaaer med ved at udrette Intetheder, hvormegen der spildes, naar man ikke passer paa, hvormegen der røves os mod vor Villie; hvorledes den er intet mindre end sin egen Herre, som har taget Tjeneste hos en Anden. Ene dette er Grunden, hvorfor jeg, hvem Du saa ofte har kaldt paa, ikke før har svaret. Tidligere, medens Aanden glødede endnu efter Læsningen af Dine Breve, og Sindet var oplivet ved den uformodede Begyndelse til et saa dyrebart Venskab, vilde jeg maaske heldigere have fremstillet hine første Rørelser. Thi derom beder jeg Dig være fast overbevist, at jeg ærer Videnskaben og elsker dens Dyrkere, at disse ikke gjælde mindre for mig, end hin. Hvor stor Betydning baade Dine Breve og literaire Gaver have for mig, kan Du altsaa selv forestille Dig, saameget mere som ved dem en Mand, hvem den bedste Del af de Lærde viser ikke blot Kjærlighed, men ogsaa Hæder, stræber at elskes af mig og elsker mig. Uværdig vilde jeg være til en hvilkensomhelst Kjærlighed, hvis jeg ikke skjønnede Dig at være den Værdigste til min. Thi hvem skulde jeg elske høiere end den, som attraaer Kjærlighed og fortjener at elskes. Hvem vilde ikke elske saamegen Indsigt og Velvillie hos et Menneske? Jeg vilde inderligt ønske, at ligesom dette vort Venskab udgik fra Dig, det saaledes hos mig maa voxe og vinde Kraft og Styrke. Vent af Andre Berømmelse, og mest af Efterverdenen, af mig al Kjærlighed, hermed har jeg sagt Alt. Levvel.

Hertug Philip Sigismund, døde, lod Kongen ham reise dertil forat erhverve hans Plads, ledsaget af Geert 39
Rantzau, Statholder i Slesvig og Holsten, Henrik Rantzau, Domherre i Slesvig, Christen Thomesen og Martin von der Meden, tydsk Raad.*) Disse Afsendinge førte Sagerne for den fjortenaarige Prinds, som, ganske kort efter at han den 5te Juni var bleven høitideligt modtaget i Stiftet, blev enstemmig valgt til Biskop og indsat.

Da Sagen saaledes var heldigt tilendebragt, kom altsaa Christen Thomesen tilbage. Vi kunne sikkert træffe ham ved Sorø Akademis Indvielse den 1ste December — og saa maae vi nu for en Stund væbne os med lidt af hans Udholdenhed for at følge ham videre fra Sted til Sted, fra Forhandling til Forhandling under de, efterhaanden som Begivenhederne skrede frem, mer og mere pinlige Forviklinger, Trediveaarskrigen medførte for Danmark.

*) Med Geert Rantzau havde Christen Thomesen nogle Aar tidligere havt en Trætte, som blev indstævnet for Retten, som det sees af et kongeligt Missive til Niels Krag og Gunde Lange af 13de Januar 1619. (Jydske Tegnelser.) Hvorom Sagen dreiede sig, og hvorledes den forløb, vides ikke at foreligge.

II.

1624—1629.

Det paafolgende Foraar vilde Kongen sende en Gesandt til Nederlandene, Frankrig og Spanien, fornemmelig for at udforske Stemninger og Tilstande i dette betydningsfulde Øjeblik, da den store Bevægelse i Europa begyndte at nærme sig hans Lande. Efter først at have tænkt paa Rigscantsleren Jacob Ulfeldt, som synes at have undslaaet sig, udsaae han Christen Thomesen
40 til dette Hverv. „Saafremt hos Jacob Ulfeldt kunde forefalde nogen Difficultet, den spanske Reise anlangende", skrev han til Cantsler Friis, „da kunde Christen Thomesen den vel gjøre, og Jørgen Skuldt saalænge vare paa Børnene". Hovmesterens Reise blev altsaa besluttet.

Hans officielle Ærinde angik Handelen og Seiladsen.
41 I Bryssel og Madrid skulde han klage over den Skade, der tilføiedes danske Skibe, især i Lissabon, idet Spanierne, naar Skibene vare kjøbte i Holland, eller der fandtes hollandske Folk paa dem, deraf toge Anledning til at arrestere dem; ligesom han ogsaa skulde paatale

den Overlast, der tilføiedes dem af Dunkerkerne. Endvidere skulde han andrage paa, at en usædvanlig Told, som var bleven paalagt danske Undersaatter, som drev deres Kjøbmandskab gjennem Lingen, maatte afskaffes. I Frankrig, med hvilket Land der var opstaaet nogen Tvistighed paa Grund af to franske Skibes Opbringelse af de Danske, hvorefter man i Frankrig vilde anholde danske Skibe, skulde han andrage paa, at saadant maatte indstilles.

Men hans væsentligste Ærinde, som var hemmeligt, angik de tydske Anliggender. Christian IV blev stærkt opfordret til at bistaae Protestanterne, især af Kong Jacob I af England, hvem det var meget om at gjøre, at han skulde antage sig hans Svigersøns, Churfyrsten af Pfalz's Sag. Christen Thomesen skulde nu i Holland besøge den landflygtige Churfyrste, samt erfare, hvorledes Staterne vilde stille sig, hvis Kongen besluttede sig til at bryde med Keiseren — om de vilde støtte ham, og hvad de vilde være istand til at præstere; og i Spanien skulde han sondere Stemningen for Churfyrsten, samt fornemme, om der var Leilighed til at arbeide paa en Forsoning mellem Spanien og England.

Midt i April begav han sig paa Veien, først til Holland, hvor han blev særdeles godt modtaget. Den
3die Mai skriver han til Cantsleren fra Haag, at han 42
den næste Dag vil reise videre, „og har nu, Gud skee Lov, slaget mig gjennem alle de Salutationes og Ceremonier her, som ere fast uendelig ... Prinds Morits, da jeg efter given Anledning havde deklareret H. M.s Intention med denne Ambassade udi Spanien,

svared, at de Stater forsaae sig vist alt Godt til H. M., og nu synderlig, da al Besværingen laae dennem paa Halsen; de skulde vel gjøre, hvis de kunde, mens dersom det gik ud over dennem, da vare Andre ikke heller sikkre, og med sin Mine insinuered, at der var Perikel paa Færde . . ." Hvermand har været „curieus at vide vores Tilstand med Sverrig" — mange mener, denne Sommer vil vise, hvem der bliver Mester i Østersøen. Han meddeler videre, hvad han har hørt der passerer mellem de forskjellige Nationer, til Underretning for Kongen efter Cantslerens Skjøn. Churfyrsten af Pfalz har havt ham til Gjæst og vist ham stor Ære. Baade Churfyrsten, Hertug Christian af Brunsvig og den gamle Greve af Thurn have besøgt ham og „erbødet sig paa det Høieste mod H. M." Ogsaa Prinds Morits og Prinds Henrik have besøgt ham, „og Alle", slutter han, „har gjort saa stor Ære, som mulig er, mens Staterne har været lidt piqueret, at jeg ikke har havt Befaling at salutere dem, hvilket en anden Gang vel kunde oprettes, for her er stor Jalousi."

Fra Holland tog han til Bryssel; faa Dage efter sin Ankomst den 20de Mai havde han Audients hos Statholderinden, Clara Eugenia, som skrev til Christian IV,
43 at hans Gesandt havde forebragt Sagerne „mit sonderbarer, ihm beiwohnender Geschicklichkeit und Dexterität". Han fik strax Besked; den $\frac{15}{25}$ Mai skriver han til Cantsleren, at han har faaet Svar paa sin Proposition
44 om den Lingenske Told, og meddeler det Nærmere derom. Han er samme Dag buden til Gjæst hos Spinola, drager saa strax efter Middag bort — „Kjære Hr.

Cantsler", slutter han, „dersom mit Brev er hos til min Mette, da gjør saa vel og lad hende det bekomme; Du gjør dermed en Almissegjerning og obligerer mig høilig ..."

Han drog nu til Frankrig. Fra Compiègne sendte
han den 2den Juni Jørgen Seefeldt, som var i hans 45
Følge, til Noyon, hvor Kongen opholdt sig, for at anholde om Audients, og Dagen efter blev han modtaget af Ludvig XIII. Kongens Vogn hentede ham en Mil fra Byen, og Hertugen af Nevers' Vogn kjørte ham hele Veien tilbage. Efter endt Forhandling havde han den 13de Juni sin sidste Audients og reiste da videre; han havde i Paris truffet sine Fættere, Mogens Sehested og Malte Sehested, der fulgte med ham som Cavalerer til Spanien. Paa Reisen gjennem Frankrig blev han syg og maatte ligge en Dag stille i Châtellerault, men kunde næste Dag drage videre, og over Poitiers og Bordeaux kom man den 9de Juli til Irun ved den spanske Grændse. Overalt i Frankrig, hvor Gesandten kom igjennem Byerne, gave Spillemænd „bienvenu".

Efterat han i Irun havde givet Attest for, at ingen forbudne Bøger indførtes, opsadledes Mulæsler til Gesandten og Cavalererne, som paa denne Maade droge gjennem Landet, Folkene og Bagagen efter, ligeledes med Mulæsler. Efter 8 Dages Forløb naaedes Alcala.

Her maatte han vente 14 Dage, skriver han til
Cantsleren, indtil hans Logement i Madrid „med saadan 46
hoffærdig Langsomhed kunde blive forfærdiget, som det sig burde." Derpaa blev han ved en Grev de Meiorana hentet ind i Byen i Kongens Vogn „og over alle Maade

statlig loseret“; et Par Dage efter blev han med stor Pragt hentet til Audients hos Kong Philip IV. Siden havde han ikke været hos ham, „for Kongen forstod intet den latinske Proposition og vilde dog ikke Andet lade sig vedgaae“. Saameget mere langsomt gik det med Sagerne, som han var kommen i den helligste Tid af Aaret, da der idetmindste var tre eller fire Helligdage hver Uge. Først nu, den 5te August, „efter paslig Importunitet, som han nødtes til at bruge“, er Greven af Contarini med en Sekretair bleven sendt til ham for at begynde Forhandlingen. Han finder Stemningen god for sin Konges Anliggender; ogsaa Conde de Olivarez, der „taler Ord som gjælde“, har fortrøstet ham paa, at han skal faae al Satisfaktion. „Den samme Conde“, vedbliver han, „lader sig være svarlig angelegen, at omgaaes curiose med denne Legation, og har gjort mig større Esse, end han pleier at gjøre Nogen. Meningen, mærker jeg nok af alle Circumstantiis, er, at de forvente nogen Traktation om Giftermaal med H. F. N. Prindsen og Infantin, hvilket er dette hele Land over, og hver Mand lader sig lydelig med mærke. Saa jeg tør intet vente mig herfra endnu under tre eller fire Uger, om det endda kan skee. Hvor besværlig disse magnifica feria er mig, giver jeg Enhver at betænke, qui amat parvo vivere bene.“

Den spanske Regering var i denne Tid ogsaa meget optaget af Hollændernes Fremgang i Brasilien, og det trak ud endnu to Maaneder med den danske Forhandling. For Gesandtens Underholdning sørgede man paa
47 det Bedste; Kongen lod ham see sit Rustkammer og

sin Stald, sine Gallerier og sin Have og viste ham den
Courtoisi at sende ham sin egen Hofnar for at forkorte
ham Tiden. Som det synes, besaae han Byens Hospi-
taler; ialtfald havde han Besøg af „den store Hospitals-
forvalter“.

Efter saaledes at være bleven opholdt med „for-
trædelig, dog hoflig Langsomhed“, fik han endelig i 48
Oktober Sagerne bragt til Afslutning. Det var lykkedes
ham at udvirke de anholdte Skibes Løsladelse, ligesom
man ogsaa gik ind paa at afskaffe den Lingenske Told; 49
og Kongen af Spanien lovede at lade udgaae Patenter
til Havnene i alle sine Lande lydende paa, at de
Danske der skulde i alle Maader være vel antagne og
have lige Frihed med Franskmænd og Englændere.
Angaaende nogle flere Handelssager henviste man ham
til Regeringen i Nederlandene og gav ham Breve med
til Infantinden, hvorefter hun i alle Maader skulde søge
at tilfredsstille Kongen af Danmark.

Han sendte nu Jørgen Seefeldt til Lissabon for
efter medgiven Fuldmagt at faae Skibene satte i Fri- 50
hed, hvorfra han da skulde reise hjem tilsøes. Derpaa
forlod han den 7de October Madrid, tog Veien gjen-
nem Frankrig over Paris, hvor han standsede et Par
Dage, og kom den 2den November om Aftenen til Bryssel.

I et Brev, som han strax samme Aften skrev til
Kongen, meddeler han ham det gode Resultat af For- 51
handlingen i Spanien; de Punkter, som skulle afgjøres
i Bryssel — hvor han mærker, Spanierne herefter helst
ville have alle Handelsspørgsmaal besørgede, vist fordi
de mene, at man her forstaaer sig bedre derpaa, som

Sanden er — haaber han snart at naae Endelighed paa. Han beretter videre, at han paa Gjennemreisen i Paris har fornummen, at man der paatænker at sende en Legation til Danmark, der skal udslette al Misforstaaelse og forhandle om et Forbund mod det Østerrigske Hus, som England, Venedig og Savoyen allerede har i Værk, og hvorom man ogsaa vil henvende sig til Sverrig og nogle af de tydske Fyrster; men først vil der blive sendt en Herremand uden Titel af Legat, for at erfare Kongens Stemning for Sagen. Der var til Paris kommen en keiserlig Legat, som ventedes blandt Andet at skulle foregive noget om Giftermaal „med Keiserens Søn og det Frøken i Frankrig", kun for at forsinke Afslutningen af det engelske Giftermaal*); medens der i Spanien næsten var sluttet et Ægteskab mellem Infantinden og Keiserens Søn. „Hvad ellers andre Underligheder herude forløbes", slutter han, „ere baade saa sælsomme og saa mange, at det er en Umulighed i et Brev at beskrive; jeg skal næst Guds Hjælp med muligste Flid haste mig at kunne gjøre E. M. efter min ringe Formue nøiagtig Relation om, hvis jeg har været god for at mærke".

Efter en Maaneds Forløb kom han tilbage.**)

Danmark var paa dette Tidspunkt Gjenstand for en stor diplomatisk Virksomhedsudfoldelse fra alle Sider.

*) Ludvig XIII's Søster, Henriette Marie, ægtede 1625 Carl I af England.

**) En Dagbog, Christen Thomesen har ført over denne Reise, som har været bevaret paa Universitetsbiblioteket, er gaaet tabt ved Kjøbenhavns Ildebrand.

De antihabsburgske Magter henvendte sig naturligt
om Bistand mod Østerrigs Fremtrængen til Christian 52
IV, hvis Stater mere og mere truedes ved Krigen i
Tydskland, som ogsaa til Gustav Adolf, hvem Faren
dog endnu laa fjernere. Navnlig i dette Aar vare disse
Opfordringer blevne stærkere og stærkere.

England, som tilstræbte et almindeligt Forbund af alle Østerrigs Modstandere, sendte i Juli Robert Anstruther til Danmark for at vinde Christian IV. Kongen undskyldte sig. Det var for voveligt, sagde han, at udsætte Danmark, som vilde være det første Land i Rækken til at rammes af Krigens Ulykker; det var jo ogsaa muligt, at den begyndte Fredsunderhandling med Keiseren kunde føre til et Resultat. Han forbeholdt sig imidlertid at give et endeligt Svar, naar Anstruther igjen kom til Danmark paa Tilbageveien fra Tydskland, hvor han ligeledes skulde arbeide paa Forbund. Samtidig henvendte England sig til Gustav Adolf, som svarede, han maatte først fuldføre sin Krig med Polen; derefter vilde han mod sikkre Garantier overtage Ledelsen af Krigen i Tydskland.

I August kom en brandenborgsk Afsending, Christian v. Bellin, til Kongen, for at erhverve hans Tilslutning mod Østerrig. Men Christian IV betænkte sig fremdeles paa det skæbnesvangre Skridt. Han stolede ikke paa England; de tydske Fyrster vare svage og upaalidelige — han vilde afvente Begivenhedernes Gang. Bellin reiste da videre til Stockholm.

Heller ikke den af Christen Thomesen bebudede franske Afsending, som indfandt sig i December, fandt

nogen Imødekommen i Spørgsmaalet om de tydske Anliggender hos Kong Christian, som ingen Tillid havde til det catholske Frankrig i denne Sag, hvor det for ham, ved Siden af Omsorgen for hans Rigers Sikkerhed, saameget kom an paa Forsvaret for Protestantismen. Den danske Konges Stilling blev imidlertid mere og mere vanskelig. Krigen bredte sig bestandig videre mod Nord og nærmede sig hans Sønners Stifter; før eller senere vilde en Krig med Østerrig ikke kunne undgaaes — og hvis han tøvede og lod Sverrig uden hans Deltagelse forbinde sig med Holland og England og føre Sagerne, vilde Danmark være ilde stedt. Saadanne Grunde fik Overvægten over Hensynet til Forbundsfællernes Upaalidelighed, og i Begyndelsen af 1625 opgav han Neutraliteten. Anstruther, som ved Nytaarstid kom tilbage, opbød al sin Veltalenhed og fremstillede de engelske Forhold som væsentlig forbedrede; Kongen lovede at antage sig Protestanternes Sag og traf med Anstruther en Overenskomst om Vilkaarene. Kort efter blev han Kredsoberst i den nedersachsiske Kreds. Carl den 1ste, som paa denne Tid efterfulgte Kong Jacob, gik ind paa alle den danske Konges Betingelser.

Imidlertid førtes i London paa samme Tid hemmelige Forhandlinger med Sverrig. Bellin havde forelagt Brandenborgs Forbundsplaner for Gustav Adolf, som gik ind paa at antage sig Protestanternes Sag, idet han forbeholdt sig selv Ledelsen af Foretagendet; men rigtignok paa Vilkaar, som det var at forudsee vilde volde megen Vanskelighed. Den svenske

Konges Tilbud blev derpaa af Bellin forelagt i London. Det blev modtaget køligt og ubestemt, og det vigtige Spørgsmaal om Englands Bidrag af Tropper og Penge henskødes til Afgjørelse ved den Congres af alle i Sagen interesserede Magter, som skulde finde Sted i Haag den 20de April 1625. Man haabede paa et godt Udfald af Forhandlingen med Christian IV, hvis Vilkaar vare lettere — og da Anstruther i Februar overbragte Efterretningen om den med den danske Konge sluttede Overenskomst, blev den modtaget med megen Glæde. Da Gustav Adolf, som iøvrigt ogsaa kun havde ringe Udsigt til at faae sine Fordringer opfyldte, erfarede, at hans Nabo var traadt til, opgav han al Deltagelse i Værket. Spænding og Mistro fandt stadig Sted mellem de nordiske Konger, trods de fremmede Magters Bestræbelser for at befæste Venskabet til Bedste for den fælles Sag.

Bellins hele Forhandling var holdt saa hemmelig, at ikke engang Anstruther vidste derom. Da Kong Christian sidst i Marts gjennem nogle engelske Depecher blev bekjendt dermed, berørte det ham stærkt. Omtrent paa samme Tid fik han, som Svar paa en Henvendelse til Gustav Adolf, et Brev, hvori den svenske Konge i den høfligste Form erklærede, at han paa Grund af sin polske Krig og den Undsætning, han skyldte Nederlandene, ikke kunde love videre Bistand til Værket end at hindre Polen fra Deltagelse med Catholikkerne.

Kongen søgte nu strax en Sammenkomst med Churfyrst Georg Vilhelm af Brandenborg for at forestille ham, 53

at Englands Gesandt havde fortrøstet ham paa, at Sverrig og Brandenborg vilde bidrage til Underholdningen af den Armee, han skulde føre; at han først nu var bleven bekjendt med den svenske Plan, som han fandt god og ønskede, maatte blive iværksat; og at han, da han ikke vilde hindre, at Værket fremmedes paa den bedste Maade, vilde overlade Gustav Adolf sin hvervede Hær mod Godtgjørelse af, hvad den hidtil havde kostet ham. Skulde Churfyrsten ikke finde dette udførligt, vilde han idetmindste see at opnaae, at Brandenborg og Sverrig vilde støtte ham.

Mødet fandt Sted den 10de April i Zechlin. Til Svar paa Kongens Tilbud, at overlade Gustav Adolf sin Hær, bad Churfyrsten ham ikke at opgive sin Deltagelse i Værket, og forelagde ham en nylig i Holland af de forenede Magter udkastet Plan om et *delt Krigsdirektorium*, ifølge hvilken hver af de nordiske Konger skulde have en Hær paa 15—20000 Mand til Fods og 5—6000 til Hest, som de Forbundne skulde underholde, hvormed de skulde operere selvstændigt paa forskjellige Steder, dog i Samviden om hinandens Foretagender. Kongen imødekom Forslaget og gik ind paa at sende en Gesandt til Sverrig, som, i Forening med en Afsending fra Churfyrsten, skulde søge at stemme Gustav Adolf for den hollandske Plan.

Denne Sendelse blev overdraget Christen Thomesen. Efter Hjemkomsten fra den spanske Reise i December
54 var han ved Nytaarstid paa Stougaard, i livligt Samkvem med Slægtninge og Venner. Sammen med sin Hustru var han snart paa Ravnholt — som dengang

eiedes af Holger Rosenkrands — snart i Odense Kloster, snart i Viborg, snart paa Rosenholm; saa var han paa Kalø hos Rigsmarsken Jørgen Skeel, saa paa Mattrup hos sin Hustrus Morbroder, Tyge Brahe, til Jagt, hvorfra han tog sine Fættere, Malte og Jens Sehested, med hjem til sin Gaard; ogsaa Niels Sehested, Anders Friis, Jens Juel og Maren Juel nævnes blandt de Venner og Kjendinge, som kom til Stougaard i disse Uger. Sidst i Februar reiste han med sin Hustru til Kjøbenhavn, og herfra sendtes han altsaa nu i April til Sverrig.

Det paalagdes ham at tilkjendegive Gustav Adolf, 55
at hans Konge havde seet sig nødsaget til at møde Vold med Vold; at han havde erfaret den svenske Konges Tilbud til Churfyrsten af Brandenborg, at ville i egen Person komme Tydskland til Hjælp med en anselig Krigsmagt, men nu fornam, at han undskyldte sig med Usikkerheden for Polen og den Hjælp, han skyldte Holland — saameget mere uformodet, som Polen ikke syntes utilbøieligt til en forlænget Stilstand, og Sagen med Holland, som selv var saa interesseret i det tydske Væsens Redressement, vilde være let at ordne; at han ikke havde paataget sig Værket for at udføre det alene; thi blev han alene „og af Andre forladt“, kunde han blive nødt til at opgive det paa Halvveien med stort Tab; at han formente, Kongen af Sverrigs Forsæt vilde være lettere at udføre nu, end før, ligesom ogsaa Churfyrsten af Brandenborg holdt for, at to Armeer kunde udrette mere end en; og at han tilbød, hellere at afstaae sin hvervede Hær til den svenske

Konge, end at denne skulde unddrage Værket sin Deltagelse.*)

Hvis Kongen af Sverrig undslog sig for al anden Undsætning, skulde han erindres om sit Løfte til den franske Gesandt om 4000 Mand, at han idetmindste efterkom dette ...

Gesandten skulde fremdeles tilkjendegive, at hans Herre tænkte sig midt i Mai med 24000 Mand at være i Felten ved Weseren, hvor Fjendens Magt var stærkest; og at han haabede, Kongen af Sverrig ligeledes fortroligt vilde meddele ham sine Tanker om Sagerne, og fornemmelig, at han ikke vilde undslaae sig for at tage Del i Kampen mod Catholikkerne.

Iøvrigt skulde han handle i Samviden med Churfyrstens Gesandt, v. Götze, som overbragte det bestemte Forslag om Deling af Stridskræfter o. s. v.

Derpaa afreiste Christen Thomesen den 21de sam-
56 men med v. Götze, som i disse Dage var kommen til Kjøbenhavn. I en Audients den 2den Mai forebragte den danske Gesandt sin Sag for Gustav Adolf. Men — „Nordstjernen“ kunde ikke bevæges til at gaae op, før dens Tid var kommen ... Gustav Adolf, som allerede tidligere var underrettet om den hollandske Plan, havde indtaget sit Standpunkt, som han ikke vilde fravige, og fastholdt Vilkaar for sin Deltagelse, der meget vanskeligt vilde kunne indrommes. Den 10de Mai af-

*) I hans Tillægsinstrux staaer: N. B. Saafremt Kongen af Sverrig vil antage min geworben Armei. da skal den ham strax, naar hans Commissarier ankomme. tilstilles. dog cum restitutione expensarum.

gav han Svaret til sin „kjære Broder, Svoger, Frænde, 57
Nabo og synderlige gode Ven“ paa hans Andragende, som han med Velbehag havde hørt af hans Gesandt, der havde fremført det med „særdeles Discretion og Beskedelighed“. Hans Resolution indeholdt i det Væsentlige:

Han vilde ikke skille sig fra det fælles Anliggende. Der maatte oprettes to Armeer, hver paa 25000 Mand, af hvilke han vilde føre den ene. Den Pengehjælp, de Forbundne skulde give dertil, maatte deles i to lige Dele, en til hver Armee; med flere herhen hørende Bestemmelser.

En Havn maatte indrømmes ham til hans Flaade.

Man maatte tilstræbe eftertrykkeligt at besøge Fjenden paa hans eget Territorium, hvortil der var fire Veie: Langs Weseren, langs Elben, langs Oderen eller gjennem Cassuben til Schlesien. Veien langs Oderen vilde han ikke tilraade, da den gik gjennem Churfyrsten af Brandenborgs Lande, som vilde lide derved; de to første passede bedst for Kongen af Danmark, den sidste var bekvemmest for ham selv.

De Forbundne maatte sende Gesandter til Stockholm inden Slutningen af Juni for at forhandle om disse Vilkaar.

Gustav Adolfs Svar til Götze gik ud paa det Samme, 58
og forgæves stræbte den brandenborgske Gesandt at formaae Kongen til at vælge Veien langs Oderen for sine Krigsoperationer, da det ikke stemmede med de Forbundnes Interesse at forlægge Krigen til Polen. Gesandterne tvivlede begge paa, at deres Herrer vilde

bifalde denne Plan — med dens Fordring paa en af de tydske Havne for Sverrig; det vilde ogsaa tage lang Tid at sætte den i Værk, og Congressen i Haag, ved hvilken de fælles Sager skulde afgjøres, omtaltes slet ikke, men Gesandter fordredes til Stockholm. De toge Forslaget ad referendum og vendte tilbage.

59 Den 20de Mai kom Christen Thomesen med Gustav Adolfs Svar til Kongen, som han traf paa Steinburg. Kong Christian sendte da Churfyrsten Underretning om
60 det modtagne Forslag og bad ham udtale, hvad han mente, der videre var at gjøre ved Værket, for at Kongen af Sverrigs „Intent“ kunde vinde Fremgang; han selv kunde ikke føre Forhandlingen videre med Sverrig, aldenstund Churfyrsten vidste, hvorvidt han allerede havde indladt sig i Foretagendet, hvilket han ikke igjen kunde forstyrre.

61 I sit Svar til Gustav Adolf takkede han for hans meget kjærkomne Erklæring; de nærmere Forslag havde han meddelt Churfyrsten af Brandenborg, hvem han havde overdraget den videre Forhandling, da denne vilde tage lang Tid, og han ikke kunde opsætte eller confundere sit begyndte Foretagende.

Gustav Adolf sendte derpaa Kongen et venskabeligt Brev; medens de forenede Magter overveiede hans Forslag, vilde han arbeide paa sin Sag mod Polen, hvorved han ogsaa vilde kunne gavne Protestanterne o. s. v.

Det viste sig, at de forenede Magter vare ude af
62 Stand til at virkeliggjøre den hollandske Plan med de Vilkaar, Gustav Adolf fastholdt, om ogsaa Kongerne

havde kunnet enes om en fælles Optræden i Tydskland. Imidlertid blev ved Christen Thomesens Sendelse den hidtidige Spænding mellem Rigerne hævet, og Christian IV kunde nu, idetmindste uden Frygt for at hindres af Sverrig, gaae til Udførelsen af sit Forehavende.

I dette Foraar optoges Christen Thomesen, den
6te Mai, i Rigens Raad; strax efter Hjemkomsten fra 63
Sverrig aflagde han sin Ed. Da nu Kongen drog i
Krig, indsattes han samt Cantsler Friis og Admiral
Claus Daa til Medhjælpere hos Prinds Christian, som 64
overtog Regeringen i Kongens Fraværelse; hvis en af dem beskikkedes til nogen anden Forretning, skulde Prindsen tilkalde en af de andre Rigsraader for at indtage hans Plads, til han kom igjen.

Dette blev for Christen Thomesens Vedkommende snart nødvendigt — ret længe skulde han ikke blive i Landet. Imidlertid var han sidst i Mai to Dage paa
Stougaard; i August bivaanede han med sin Hustru et 65
dobbelt Bryllup paa Odense Raadhus, da Jens Juel og Maurits Aschersleben ægtede Ide og Elline Giøe, Slægtninge, som Holger Rosenkrands med deres otte Sødskende havde taget til sig efter Forældrenes Død*); derfra tog han igjen et Par Dage til Stougaard og saa

*) Ved Faderens, hans Svoger Henrik Giøes Død, 1611, tog Rosenkrands de fire Sønner til sig og lod dem opdrage, til de skulde reise udenlands; og da ogsaa Moderen otte Aar efter døde, tog han de sex Døttre og beholdt dem hos sig, indtil de to, Ide og Elline, indgik i Ægteskab og da bade om at faae deres Sødskende til sig — dog blev den ene Søster, Mette Giøe, fremdeles hos Pleieforældrene.

til Eskild Gioes Bryllup med Emerenze Rosenkrands,
som ligeledes holdtes paa Odense Raadhus; den 4de
September var han til Malte Juels Bryllup med Anne
Rammel i Landskrone – hvor de kom saa tidligt,
skriver hans Hustru, „at Christen red med Malte Juel
i By med Bruden ...“ Ellers opholdt han sig i denne
66 Tid fornemmelig paa Sjælland i Medfør af sin nye Be-
stilling hos Prindsen. Sidst i September taxerede han
67 med Holger Rosenkrands Adelen i Fyen til Rostjeneste
i Odense, hvor den var samlet – da fik han, kort
efter, den 5te October, Bud om skyndsomst at komme
68 ud til Kongen i Nienburg, hvor han videre skulde erfare
H. M.s Villie.

Kongen vilde bruge ham i en meget magtpaaliggende Sag. Den længe paatænkte Congres i Haag, som i Foraaret var bleven opsat, skulde nu endelig finde Sted. Ved denne Leilighed skulde et formeligt Forbund sluttes mellem Danmark, England og Holland. Bølgerne gik høit om Kong Christian. Den fra England lovede Forstrækning, hvorpaa Hærens Underholdning væsentlig beroede, udeblev efter de første Udbetalinger aldeles. Kredsens egne Medlemmer sendte deres Tropper og Penge sent og utilstrækkeligt; Kongens Fald ved Hameln og paafølgende Sygdom havde Tilly ført sig til Nytte – og ud paa Høsten kom Wallenstein til med sine Skarer ... Med urolig Længsel maatte Kongen imødesee den Hjælp, Forhandlingen i Haag kunde bringe ham. Ved dette Møde skulde Christen Thomesen repræsentere ham i Forening med Rigscantsleren, Jacob

Ulfeldt, som i September i Holland med Held havde gjort indledende Skridt til Forbundet.

I en Instrux af 24de October paalagdes det Ge- 69
sandterne at forsøge, hvem flere af de Forbundne, foruden England og den nedersachsiske Kreds, man kunde faae til at contribuere til den danske Konges Armee, og udvirke, at de Contributioner, som vare udlovede af de nu ved Krigen ruinerede Allierede, maatte erlægges af andre Forbundne, fornemmelig af England. Med Frankrig skulde ingen særdeles Confoederation indgaaes, men kun forhandles om Pengeunderstøttelse eller en Diversion til Fordel for den nedersachsiske Kreds.

Fremdeles indeholdt Instruxen Kongens Tilbud, at deltage i et fælles Forsvarsforbund af alle Magterne, samt Forslag angaaende Krigsoperationerne, baade i det Tilfælde, at Sverrig gik med, og i modsat Fald. Nærmere Bestemmelser om Forbundet med England og Holland, som savnes i denne, have maaske været givne i en anden Instrux.

Den 1ste November afreiste Gesandterne. Con- 70
gressen aabnedes den $\frac{17}{27}$ November. Fra England mødte Hertugen af Buckingham og Lorderne Holland og Carleton. Generalstaterne havde befuldmægtiget syv Raadsherrer til Forhandlingen. Men iøvrigt var Mødet langtfra saa fuldtalligt som fra først af tænkt. Alt var nu forandret. Sverrig havde trukket sig tilbage, Frankrig forholdt sig passivt, Modløshed havde grebet de tydske Fyrster. Ikke engang Churfyrsten af Brandenborg, før Sagens allerivrigste Forkæmper, deltog i Congressen; han havde faaet en Advarsel af Keiseren,

som han ikke turde overhøre. Det blev Danmark, England og Holland, som førte Forhandlingerne.

Den engelske Konge, der især betragtede det som en Æressag at virke for sin Svogers, Churfyrsten af Pfaltz's Restitution, havde lovet Kong Christian den Forstrækning, han fordrede for at kunne føre Krigen, 30000 Pund maanedlig. Men han var uenig med sit Parlament og kunde ikke skaffe Penge; tilmed havde han for nylig indladt sig i en Krig med Spanien, hvorved hans Interesse og Kræfter deltes. For at Buckingham ikke skulde komme tomhændet til Forhandlingen med de Danske, hvem der allerede skyldtes saameget, gav Kongen ham betydelige Værdier med i Juveler,
71 der tilhørte Kronen, som han maatte forsøge at faae pantsatte hos hollandske Kjøbmænd. Forøvrigt paa-
72 lagde Buckinghams — vist af ham selv opsatte — Instruktioner ham at udvirke en stor Reduction af den udlovede Sum under Paaskud af, at de 30000 Pund maanedlige Subsidier kun havde været tilbudte i den Hensigt at opmuntre de tydske Fyrster; naar disse vare gaaede med, maatte det ventes, at de vilde overtage en betydelig Del af Udgiften. Men inden han førte dette formeget frem, maatte han forvisse sig om, at den danske Konge var saa vidt indviklet i Sagen, at en saadan Formindskelse af Subsidierne ikke kunde have til Følge, at han sluttede Fred. („But before all you must be sure, that our dear uncle be thoroughly affected and well engaged, before you press too earnestly the withdrawing of our payments").

Buckingham havde først isinde at lægge hele Byr-

den af den tydske Krig over paa Danmark og Holland; men at begynde paa det fraraadede Prindsen af Oranien ham saa bestemt, at han opgav det. Optaget som han var af den spanske Krig, vilde han da nu vende Interesserne i denne Retning og foreslog paa Congressens første Møde, at Danmark skulde indgaae i et mellem England og Holland sluttet Forbund, rettet mod Spanien.

Men de danske Gesandter vilde paa ingen Maade 73
gaae ind paa et Forslag, der ikke vedkom Congressens Øiemed. De gjorde gjældende, at deres Konge stred for Religionens Forsvar og Tydsklands Frihed: for at vinde Støtte for denne Kamp vare de komne til Haag og kunde ikke indlade sig med et Forslag, hvis Maal var et andet. Tilmed bestod der gamle Overenskomster mellem Danmark og Spanien, som ikke kunde brydes. De forfegtede deres Sag med megen Iver; Buckingham gav tilsidst efter, og Congressen begyndte nu at forhandle om et Forbund til Forsvar for Tydsklands Frihed og Protestantismen.

„Le duc de Buckingham me témoigna hier au soir que les ambassadeurs de Danemark travaillaient avec plus de perplexité que les autres, aussi est-ce leur lampe qui brûle“, skrev d'Espesses, den franske Afsending i Haag, som var tilstede ved Congressen uden at deltage.

Arbeidet gik hurtigt frem; den $\frac{\text{29de Nov.}}{\text{9de Dec}}$ var man enig, 74
og en Traktat undertegnedes med følgende Bestemmelser:

Danmark, England og Holland forbandt sig for at hindre den uretfærdige Fremfærd, der øvedes mod de protestantiske Stater i Tydskland.

Kongen af Danmark skulde holde en Hær paa 35—38000 Mand. England skulde vedblivende forstrække den danske Konge med 30000 Pund om Maaneden og holde en Hjælpeflaade; Holland skulde bidrage 5000 Pund maanedlig og, eftersom Omstændighederne fordrede det, komme Danmark til Hjælp med sin Krigsmagt.

Ingen af de Forbundne maatte slutte Fred uden de andres Samtykke.

Frankrig, Sverrig, Venedig, Savoyen, de tydske Fyrster og Fyrsten af Siebenbürgen skulde anmodes om at deltage i Forbundet.

I en separat Artikel forpligtede de contraherende Magter sig til at hjælpe Churfyrsten af Pfalz til Gjenerhvervelsen af sine Lande.

Nogle andre separate Artikler bestemte, at Kongen af England skulde betale Subsidiesummen, indtil han ved en Diversion til Lands eller Vands forskaffede den danske Konge en tilsvarende eller større Fordel; og at Mansfeldts Armee [til hvis Underholdning Frankrig bidrog], saalænge den var forenet med Kongen af Danmarks, skulde regnes med til det Troppeantal, Kongen skulde stille ifølge Traktatens 2den Artikel, og denne 2den Artikel — om Rustningernes Størrelse — skulde overhovedet ikke komme til Udførelse efter sin Ordlyd, før man paa anden Maade kunde forhøie Subsidierne.

Buckingham havde givet større Lofter, end England paa langt nær kunde indfrie, og aabnede da ved de sidste tilføiede Artikler en Sidedør, hvorigjennem der kunde smuttes fra dem.

Med dette Resultat, vel det bedste, der kunde af-

vindes Forholdene, kom Gesandterne den 18de December 75
tilbage til Kongen i Rothenburg. Kong Christian fandt, at England begyndte at snoe sig og vilde give mindre, endda det skulde været mere nu, da Sagerne vare blevne sværere, hvilket Anstruther ogsaa havde stillet ham i Udsigt. Da han underskrev Traktaten, undtog
han de sidste separate Artikler, som kunde blive Paa- 76
skud til at berove ham den lovede Hjælp, idet han om disse forbeholdt sig nærmere Forhandling. Og England svigtede ogsaa fremdeles — Krige med Udlandet og de tiltagende indre Uroligheder hindrede Carl I i at efterkomme sine Forpligtelser: han tog da til Paaskud, at Kongen ikke havde stadfæstet Traktaten i behørig Form. Hollænderne holdt, om end mod Krigens Slutning noget knapt, dog i det Hele deres Løfter.

Medens Christen Thomesen forhandlede i Haag,
fødte hans Hustru ham en Datter, som blev døbt i 77
Odense og kaldet Dorthe Sehested*). En Datter, Anna, var født Aaret iforveien, 1624, men døde samme Aar. Fru Mette opholdt sig i denne Tid paa Odensegaard, hvor hendes Fader var Lehnsmand. Sin Husbond kunde hun ikke faae at see efter Tilbagekomsten til Rothenburg; han blev strax igjen derfra sendt videre

*) Mette Rosenkrands skriver i sin Skrivkalender for 1625:
Nov. 30. „Blev Dorote Sested fød paa Odensegaard der Klokken var fire om Eftermiddagen“.
Dec. 7.
„Blev Dorote Sested kristnet i St. Hans Kirke i Odense, og kristnet Mester Hendrik hende“.

– til Churfyrsterne af Brandenborg og Sachsen for at
78 opfordre dem til at tiltræde Haagertraktaten. Den
79 29de December fik han sit Creditiv og kom den $\frac{6}{16}$
Januar til Berlin.

Som blæst bort var her den tidligere Iver for den fælles Sag. Keiser Ferdinand havde sidste Sommer ved en Gesandt affordret Churfyrsten Forklaring over hans Forhold til Tydsklands Fjender; han lovede da at vise Rigets Overhoved ubrødelig Troskab og afholdt sig siden den Tid fra ethvert Skridt, der kunde tyde paa Fjendtlighed mod Keiseren.

Paa Christen Thomesens Andragende erklærede
80 Churfyrstens Raader: At de brandenborgske Forbundsplaner vare komne Keiseren for Øre, som havde forlangt at vide, om Churfyrsten var tilsinds at indgaae i en saadan Alliance, og tilkjendegivet, at hvis han ikke afstod derfra, vilde han, Keiseren, være ufortænkt, om han søgte sin Fordel — og han havde henlagt en mægtig Armee paa Brandenborgs Grændser; Churfyrsten kunde derfor ikke erklære sig for Forbundet, hvorved han vilde ruinere sig selv uden at gavne Nogen: hvorimod han som neutral paa Kreds- og Rigsdage kunde støtte den fælles Sag. Gesandten svarede, at hvis Churfyrsten satte sine Lande i Fare ved at erklære sig offentligt, kunde det vel opsættes til bedre Leilighed, og imidlertid kunde han undsætte de Forbundne med Penge, hvilket hans Konge holdt for, engang at være sluttet med Bellin; derved vilde Churfyrsten intet vove, de Forbundne være hjulpne og hans Løfte efterkommet. Men endog han dette „ad nauseam" urgerte, beretter

han videre, i sin her fulgte Relation, fik han dog ikke andet Svar, end at Penge kunde ikke faaes uden Contribution, som vilde kalde Keiserens Armee ind i Landet.

Derefter tog han Afsked med Churfyrst Georg Vilhelm; han bad ham, da de bedst sindede tydske Fyrster truedes fra at foretage Noget til det fælles Bedste, at han da ivrigt vilde opfordre Kongen af Sverrig og Bethlen Gabor til at hjælpe de Andre til at fuldbringe deres gode Hensigter; og Churfyrsten lovede med al Flid at ville arbeide derpaa.

Han anmodede om skriftlig Besked, men maatte ikke faae nogen saadan; „ret Grundaarsag er", siger han, „at de der intet tør være gestændig, hvad de trakterer, for ligesom tempora ere, saa trakterer de, lidet agtende om de den ene Gang forglemmer, hvad de den anden Gang har lovet".

Iøvrigt gjorde man i Berlin Undskyldning for, at Brandenborg ikke havde været repræsenteret i Haag, og talte om en Sekretair, der havde været sendt — men han havde ingen Instrux havt, udentvivl „for det var bestilt, at den skulde komme for sildig" . . .

Churfyrsten havde ogsaa anmodet om, at den danske Konge vilde meddele ham de andre Fyrsters Erklæringer og det Svar, der vilde blive givet i Dresden, og raadet Gesandten at omgaaes varsomt med de sachsiske Ministre, især Schønberg, for ikke at gjøre ondt værre.

Det var altsaa med meget ringe Udsigt til at opnaae Noget, at Christen Thomesen reiste videre til Dresden, hvortil han kom den 14de Januar. Churfyrst Johan Georg, som var paa Jagt, kom hjem den 18de

for at modtage ham og gav ham Audients Dagen efter. Hans Proposition blev forlangt skriftlig.

Ogsaa her stod man fast paa Neutraliteten, og Churfyrsten vilde ikke indgaae i Forbundet, som, hvorvel det havde en helt defensiv Charakter, jo dog var rettet mod Keiseren og Catholikkerne. Den næste Dag modtog Gesandten Besøg af Schønberg. Han bad denne meget formaaende Minister ikke tilraade, at hans Troesfæller bleve forladte; men Schønberg svarede: de Catholskes Overmagt var for stor, og af Haagertraktaten var ingen Gavn at vente; hvis Sachsen gik med, vilde kun derved det bedste evangeliske Land i Tydskland ruineres med de andre. Gesandten søgte herimod at gjøre gjældende, at det Altsammen kunde endes, naar Churfyrsten af Sachsen vilde beslutte sig for Sagen: at hans egen Fare var stor, hvis han foretog noget, men større siden, hvis han vilde bie, til de andre Lande vare ruinerede — naar Keiseren saae, at de Evangeliske sluttede sig sammen, kunde bedre Fredsbetingelser ventes ... Men det var Alt forgæves.

Churfyrsten yttrede i sine private Samtaler med Gesandten sin Medfølelse for den nedersachsiske Kredses sørgelige Forfatning og mente, der var ikke Udvei til Frelse uden ved Fred. Han gav ham en Haandskrivelse med til Kongen og undskyldte sig i den venligste Form. Kong Christian maatte ikke fortænke ham, for han nu maatte gaae af hans Baad — han kunde sikkert forlade sig til, at han altid skulde blive ham en trofast Broder ...

„Det synes vel“, slutter Christen Thomesen sin Beretning, „at der er Ingen i Tydskland, som tør begynde at gjøre Noget, førend det er halvgjort, og da havde man dem ikke saameget behov“.

Han fik Lov af Kongen til at reise lige hjem til 81
Danmark og kun sende sin Relation skriftligt. Den 7de Februar sendte han fra Odense Cantsler Friis Underretning om sin Hjemkomst og vedlagde en Memorial om Noget, han, siden han forlod Kongen, havde tænkt, gavnligen skulde kunne erindres, om Cantsleren syntes, han ved Leilighed vilde forebringe Kongen noget deraf.

Cantsleren opfordrede ham strax til at komme til 82
Sjælland for at deltage i Regeringen som tidligere anordnet. Men han svarede, han havde faaet Lov af Prindsen til at blive hjemme til Herredagen, som skulde holdes i Kolding; han havde ment at kunne bede derom, da det var ham berettet, at Tage Thott og Christoffer Ulfeldt havde faaet Befaling til at være i Kjøbenhavn ... og han aldrig ved den Time, han maaske igjen bliver kaldet til Kongen — han troer Cantsleren vist til, at han ikke misunder ham denne „liden Respiration“, hvorved Intet kan forsommes ...

Nogle Maaneder efter besluttede Kongen at sende ham til Haag for at afgjøre Sagen med Frankrig om de anholdte Skibe (se S. 27), som var undergivet Generalstaternes Kjendelse, og hans Fuldmagt udstedtes alle- 83
rede den 5te Mai. Han deltog dog i Rigsraadsforhandlingerne i Kolding i Juni, og først den 19de s. M. udfærdigedes et Memoriale for ham til Forhandlingen, 84

hvorefter han skulde fremstille de Danskes Ret til Confiskationen af Skibet under Nordland og angaaende det andet ved Cap Verde opbragte Skib klage over, at de Franske, før nogen Ret blev søgt imod Admiral Ove Gjedde, „som vederhæftig nok var at svare“, havde grebet til Repressalier, forlange Restitution for tilføiet Skade paa Skib og Trafik og om muligt faae Sagen bragt tilende.

Derpaa reiste han den 23de Juni.

Da tabte Kongen i August Slaget ved Lutter am
85 Barenberg. Tilly skrev i sin Rapport til Keiseren, at i de 18 Slag, han havde bivaanet, havde han ikke fundet en Feltherre, der i Tapperhed og Aandsnærværelse kunde maale sig med Kong Christian. Men det var et Nederlag ... Tilly forfulgte sin Seir, medens
86 Kredsens Fyrster forlode Kongen og toge Keiserens Parti. Christen Thomesen fik nu i Holland Befaling tilsendt om at formaae Staterne til at sende Tropper og Penge, samt anvende deres Indflydelse hos Frankrig og Venedig til Fordel for den fælles Sag.

Hollænderne hørte ham med Velvillie; de lovede beredvilligt de Subsidier, de ved Traktaten havde forpligtet sig til at yde, og sendte ogsaa en Del Tropper til Elben for at forstærke Kong Christians medtagne Hær. Kongen, som stod berovet alle sine duelige Anførere, havde fremdeles ønsket, at de skulde sende ham en af deres Generaler, Grev Ernst Casimir af Nassau; men for dette undskyldte de sig, da de selv skulde bruge ham.

Paa Carl I havde Nederlaget ved Lutter, hvori den

engelske Regering havde saa megen Skyld, gjort stærkt
Indtryk. Da Efterretningen i September naaede ham, 87
ilede han til London og sad fire Timer i Raadet —
hvilket hos ham var usædvanligt; derpaa sendte han
Bud efter den danske Gesandt, Palle Rosenkrands,
sagde til ham, at han vilde offre Krone og Liv for
hans Herre, og mindede ham næsten med Taarer om,
at han manglede Midler til sine egne, personlige Fornødenheder. Alt hvad der kunde opdrives til Betaling
af den uhyre Gjæld til Danmark var fire Regimenter,
som i 1624 vare sendte til Nederlandene, hvor deres
Tjenestetid snart vilde være udløben, og — Juveler.
Tilmed viste Regimenterne sig at være i den maadeligste Forfatning, og den engelske Konge var ude af
Stand til at sørge for deres Underholdning. Lad Gud
og Verden dømme, sagde Kong Christian, om dette er
forsvarligt og christeligt.

Imidlertid henvendte England, ligesom ogsaa Staterne, sig paa den danske Konges Vegne til Venedig; 88
men man fik til Svar, de vilde ikke lade deres Penge
vandre saa høit mod Nord, før de vare sikkre paa, at
Christian IV var kommen paa Føde igjen.

Kongen tænkte ogsaa paa at sende Christen Thomesen til Frankrig for at mane om Bistand og tilkjendegive, at man aldeles intet havde fornummet til den
lovede Diversion — som Ordene løde i Ordren til Ins- 89
truxens Opsættelse. Dette kom dog ikke til Udførelse;
Hvervet er maaske bleven overdraget den danske Gesandt i England, som paa denne Tid reiste til Frankrig.

Den Sag, hvorfor Christen Thomesen fra først af

var sendt til Holland, medførte megen Vidtløftighed.
90 Den 8de November skriver han til Cantsleren, at han
„efter lang og fortrædelig Negotieren“ nu har opnaaet
at faae en Dom paa de franske Repressalier ... Men
Sagen var ikke dermed tilendebragt og kunde ikke blive
det denne Gang, fordi der fattedes nogle Breve til dens
91 Oplysning, hvis Tilstedekomst Gesandten ikke kunde
afvente. Mod Slutningen af November begav han sig
92 paa Hjemveien. Han vilde have gaaet tilsøes, men
indfaldende Frost lagde sig imellem, og han tog da
Landveien — hvor alvorlig Forhindring ventede ham.
Som sædvanligt tildels med Skude tilbagelagde han
Veien gjennem Holland og var kommen til den olden-
borgske Grændse; da blev han paa Veien mellem Lier
93 og Stickhausen den 22de November anholdt af Garni-
sonen i Lingen, som troede sig berettiget dertil, fordi
han eskorteredes af hollandske Soldater, og sat fast.
Han fik Brev sendt hjem, som kom Kongen ihænde den
5te December. Kong Christian skrev da til Statholder-
inden i Nederlandene, som strax lod ham sætte paa
fri Fod. Otto Skeel, Søn af Albert Skeel til Fusinge,
som havde truffet Gesandten i Holland og bedet om at
maatte følge ham som Cavaler paa Hjemreisen, kom
til at dele disse Fata med ham. Saa længe havde
Fangenskabet varet, at Christen Thomesen ikke før
94 sidst i Januar 1627 kom tilbage til Danmark. Kongen
95 forlenede ham med Seilstrup.

Men det varede ikke længer end til i Juni derefter,
96 før han fik Befaling om strax at begive sig ud til

Kongen i Boitzenburg, da han skulde sendes til England og Frankrig. „Gud ved nu, hvor vel det mig kommer tilpas", skriver han til Cantsleren, „mens patientia, det faaer nu saa at være".

Just som Sagerne i dette Foraar syntes at ville stille sig noget bedre for Kong Christian, var der, til Ulykke for det nordtydske Anliggende, brudt Krig ud mellem England og Frankrig. Christen Thomesen skulde nu i Forening med Rigsraad Jørgen Brahe til Hvedholm forsoge en Fredsmægling. Samtidig skulde i Frankrig 97
Repressaliesagen afgjøres.

I Wandsbeck talte han med Kongen og tog da til 98
Stade, hvor han traf sammen med Jorgen Brahe. Anden 99
Dagen efter var han til Gjæst hos sin Reisefælle sammen med den tydske Cantsler, Levin Marskalk, Jørgen Rosenkrands, Knud Ulfeld Christoffersen og Flere, hvorpaa Gesandterne den 25de Juli afreiste, tagende Veien over Holland til England. Sidst i August kom de til London. De bleve godt modtagne; Kongen indbød dem til sig i Havering, hvor de bleve opvartede af hans Garde — men for Fredsmægling var 100
han meget lidt modtagelig. Den 30te September skriver Christen Thomesen til Cantsleren, hvorledes de nu paa 101
en fem Ugers Tid i London have ligget og laboreret paa at disponere Kongen til en Fredshandling, som han, skjøndt ikke helt utilbøielig, dog endelig vil, skal begynde fra fransk Side; hvorfor de samme Uge agte sig til Frankrig ... Til Buckingham, som endnu ligger ved Fæstningen paa Øen Rhé, skikkes flux baade Folk

og Penge hen — Frankrig har nylig allieret sig med Spanien og assisteres derfra, „saa det aequilibrium contra potentiam Austriacam, som Kongen har hidtil conserveret, synes nu aldeles at være negligeret ... Gud maa vide, naar vi kan haabes at komme hjem; det vil og koste H. M. en hel Hob herude; thi det er afskaffet, at Gesandter blive defrayeret, saa Umagen og Uroen vil række til os, Bekostningen til H. M. og kanske Fordelen til Ingen. Dersom H. M. havde Folk behov, da ere de vel her at faae, mens Penge er onde eller ingen Raad til. Vor Herre forandre denne ynkelige Tilstand med en glædelig Fred og unde baade Herre og Knegt engang Ro for al den Besværing, man nu maa udstaae ...“

Opholdet ved det engelske Hof trak dog ud endnu to Maaneder. Gesandterne trængte paa om Krigshjælp, hvortil Befaling synes at være bleven dem tilsendt under Opholdet i London; men den var mindre end nogensinde at opnaae nu, da Alt opslugtes af den franske Krig.
102 Da de havde taget Afsked, bade de om en Privataudients, i hvilken de søgte at formaae Kongen til at sende Buckingham Fuldmagter til at forhandle med de Franske, hvis de kunde faae disse til at gjøre det første Skridt. Saa varmt og indtrængende de talte, kunde de dog ikke opnaae andet Svar af Kongen, end at hans Ære ikke tillod ham at sende Fuldmagter, før han kjendte de Franskes Sindelag, da de maatte begynde, ikke han. Til Slutning bade de, om de fra Tid til anden maatte give Buckingham Underretning om Sagernes

Forløb mellem dem og den franske Konge, hvilket Kong Carl gjerne tilstod dem.*)

Hjemme i Danmark væltede Tilly og Wallenstein deres Skarer ind over Hertugdømmerne og Jylland ...
Bedrovet i Sinde skriver Christen Thomesen den 21de 103
October til Holger Rosenkrands, at Tilstanden i England er ligesaa sørgelig som Danmarks, og dog foretrække de den for Fred — det seer ud til, at de ville føre deres Krig paa samme Maade, som de pleie at besørge de danske Anliggender ... Frankrig og Spanien have nu sluttet sig sammen tilsoes; overalt synes Rigerne ved selve Herskernes Planer at skulle forvirres — et Babelstaarn opføres og en babylonisk Forvirring maa følge — nogen anden Tanke har han ikke mere tilbage ligeoverfor Østerrigs Magtudvidelse, da de, der ville

---

*) Om Gesandternes Ophold i England beretter Hofman (D. Adelsmænd III. 53), at de havde nogen Strid med den savoyiske Gesandt i Anledning af det første Besøg, som han fordrede, men som de ikke vilde give ham, fordi de vare en Konges Gesandter og dertil havde havt deres Afskedsaudients for hans Ankomst. Dagen før deres Bortreise lode de dog Gesandtskabets Sekretair hilse paa ham. Gesandten svarede, men ved en af sine Tjenere. Han var saa fortrydelig, at han underrettede sin Herre om Sagen og offentlig udtalte, at hvis de danske Gesandter kom tilbage til England og tilbøde ham det første Besøg, vilde han ikke modtage det. Denne Historie blev meget omtalt ved Hoffet, og man fandt, at de danske Gesandter ikke burde have staaet saa haardnakket paa Ceremoniellet, fornemmelig paa en Tid, da Danmark trængte til Venner. „Enten nu dette Bevis er kraftigt eller ei, hvorom jeg ikke kan dømme“, tilføier Hofman, „tog Brahe sig Sagen saa nær, at han efter 12 Dages Ophold i England blev syg i Frankrig.“

have Ord for at hindre den, gjøre det Modsatte. Men han sætter sin Lid til Gud, som raader for Rigerne og vil udføre Sagen, uden at vi vide hvordan; hvis evige Ord er et varigt Tilflugtssted i Øieblikkets Forvirringer. „Lad os forene vore Bønner til ham," slutter han, „og lad os ikke lade ham slippe, før han velsigner os. Ham alene anbefaler jeg det bedrøvede Fædreland og Dig og alle Dine ..."

104 Ved Nytaarstid kom Gesandterne til Frankrig.
Men hverken deres Bestræbelser eller Hollændernes,
som samtidig med de Danske arbeidede paa Fred,
105 kunde tilveiebringe Forsoning. Den 26de April skriver
Christen Thomesen til Holger Rosenkrands, hvorledes
den ene Dag trak den anden med sig – det ene Haab
svigtede efter det andet: nu ere de endelig saavidt, at
de tænke at kunne reise om 14 Dage; om Fred er der
kun ringe Haab. Han længes efter at ende sin Landflygtighed ...

Den Tilfredsstillelse havde han imidlertid, at den
langvarige Repressaliestrid blev bragt tilende. En
106 Traktat herom sluttedes den 4de Juni 1628.

Ogsaa dennegang traf Christen Thomesen i Paris
Mogens Sehested, som havde ledsaget Kongens Søn,
107 Hertug Ulrik, paa en Reise, men medtagen af Feber
var bleven tilbage i Paris, for der at lade sig curere,
da Prindsen reiste hjem. Skjøndt endnu ikke helt helbredet, fulgte han som Cavaler med Gesandterne, da
de efter Traktatens Afslutning forlode Frankrig. Ogsaa
108 Axel Juel til Volstrup sluttede sig her til dem og
fulgte dem til England.

De kom altsaa tilbage til London og forelagde da Kong Carl, hvad der i Fredssagen var forhandlet med 109
den franske Konge. Men han var i dette Punkt ligesaa stiv nu som før — Gesandternes Forestillinger vare forgæves. Imidlertid talte de vedblivende den danske Konges Sag ved det engelske Hof, indtil sidst i August Palle Rosenkrands kom for atter at overtage dette lidet 110
lønnende Arbeide. De reiste da i September til Hol- 111
land for efter tilsendt Befaling ogsaa der at fremstille Rigets betrængte Tilstand og anholde om Bistand.

Ikke før i October 1628 kom Christen Thomesen endelig tilbage til Danmark. Han fandt Fædrelandet sukkende og blødende under det frygtelige Tryk af Tillys og Wallensteins Hære. Kong Christian, „af Andre forladt“, maatte opgive den fælles Sag. Fra England selv lyder det: „Vi have været som Ægyptens brudte Stav for Alle, som stolede paa os!“ —*)

Fredsunderhandlinger vare indledede, og et Møde i Lybek berammet til den 6te Januar 1629. Christen Thomesen fik Befaling til at fordre Rigsseglet af Jacob Ulfeldt og bestyre hans Embede i hans Fraværelse som 112
Underhandler.

Men til en taalelig Fred var der liden eller ingen Udsigt. „Den Fred vilde være et Mirakel, hvis vi op- 113
naaede den“, skriver Christen Thomesen til Holger Rosenkrands, „og en umiddelbar Guds Gave ...“ og

*) Lord Bristol udtalte disse Ord i en Debat i Parlamentet, Juni 1628. (Gardiner, History of England under the duke of Buckingham and Charles I 2. 288).

just derfor, fordi Sagen helt maa føles som staaende i Guds Haand, vil han ikke forsage, men blive ved modigt at haabe ...

Det skete, at den politiske Situation vendte sig til Danmarks Fordel — og Christen Thomesen ledsagede i Februar Kongen til det bekjendte Møde i Ulfsbek, som blev en af de medvirkende Aarsager til at Freden blev saa god som den blev.

Forinden havde han imidlertid Leilighed til at see til sine Godser, hvor der efter den lange Fraværelse var meget at ordne — til han den 10de Januar 1629
114 skulde møde i Kjøbenhavn for med Cantsleren og flere Raader samt nogle Superintendenter og Professorer at overveie forskjellige kirkelige Spørgsmaal. I det nys nævnte Brev til Holger Rosenkrands beretter han om Forhandlingerne ved denne Sammenkomst, hvorledes i Spørgsmaalet om Kirkelæren de Geistlige, der jo væsentlig afgjorde det herhenhorende, i Begyndelsen vare uenige, indtil Brochmand ved sin kraftige Tale overvandt Biskoppen af Sjællands Modstand ... Som Brochmand jo ogsaa blev den, der gav den danske Kirke sin Skikkelse for lange Tider. Resultatet af Mødet blev et Forslag til en ny Kirkeforordning, som siden udgik.

Paa denne Tid skulde hans Fætter, Hannibal Sehested, da 20 Aar, besøge Sorø Akademi og bad ham om at blive anbefalet til Meursius. Christen Thomesen
115 opfyldte med Glæde hans Ønske. „Hannibal Sehested, som er mig meget kjær, har bedet mig om at blive anbefalet til Dig, fortræffelige Mand“, skrev han til Meursius, „og jeg gjør det hjertensgjerne, ikke blot paa

Grund af min store Agtelse for Dig, men ogsaa fordi jeg i høi Grad interesserer mig for ham. Hvis jeg tør anmode Dig om noget Mere end sædvanligt, saa beder jeg Dig, at Du paa den Yngling vil vise, hvormeget en hoihjertet, haabefuld Discipel kan lære af en saadan Præceptor, og hvormeget Vennens Anbefaling gjælder hos
Dig . . ." Tolv Aar senere sender Hannibal Sehested som 116
Ambassadeur i Spanien Christen Thomesen Beretning om sin Forhandling og beder ham være overbærende, hvor Erfaring maatte have manglet — haaber, han vil finde, at han med største Flid og Umage har stræbt at gjøre Fyldest i sin Charge, for hvilket han ikke attraaer anden Roes eller Tilfredsstillelse end hans gode Mening og det Gode i Sagen selv, og beder ham altid have ham kjær . . .

Nogle Uger efter den omtalte Sammenkomst foregik mod Slutningen af Februar Reisen til Ulfsbek. Gustav Adolf havde opfordret til dette Møde; han ønskede sine Interesser iagttagne ved Fredslutningen, hvortil hans Gesandter forgæves havde sogt Adgang, og vilde nu foreslaae den danske Konge at forenes med ham om Fredsbetingelser og, hvis disse ikke antoges af Keiser Ferdinand, indgaae Forbund.

Ledsaget af Marsken Jørgen Skeel, Rigsadmiralen Claus Daa og Christen Thomesen med flere Rigsraader begav Christian IV sig til Grændsen. Omtrent en Fjerdingvei fra Ulfsbek kom Gustav Adolf ham imode.

„Strax Kongerne var mødtes, toge de hel venlig mod hverandre", siges i en foreliggende Beretning af Christen Thomesen om denne mærkelige Sammenkomst,

„og begyndte Kongen af Sverrig strax at undskylde incommoditatem loci, at han i saadan Ørken ikke kunde traktere saadan Potentat;“ derpaa toge de begge Plads i Kongen af Sverrigs Kareth og kjørte med deres Følge til Ulfsbek.

Samme Aften kom den svenske Konge før Maaltid ind i Kongen af Danmarks Gemak „og in præsentia utriusque Regni Senatorum, begyndte at diskurrere om det Perikel, som begge Kongeriger tilvoxer, at dersom man ikke i Tide det forekom, vi da alle skulde blive henført i Americam at syde Sukker. Sagde sig derfor for sin Person at ville, foruden det Folk udi Prydsen og Lifland gjordes behov, sætte i Tydskland fire Tusind Heste i Marken og ti Regimenter Knegte, og i Alt tage de tre partes onerum paa sig, om vores Konge vilde ellers gjøre Noget; thi paa Frankrig og England var intet at see, det var Regeringer, som intet nu mere efter rationes Status, men efter en particuliers passion eller Jesuiter raad gubernertes, mens bedst var at see paa Sverrig og Danmark alene; dersom han havde sex maal hunder tusind Daler, da vilde han understaae sig at sætte saadan Armee i Marken, at det vist skulde give en stor Forandring; (derfor, dersom hver Mand i begge Kongeriger gav tusind Daler, det vilde give en stor Sum, item at han troede, Sverrig vel alene at skulle kunne gjøre det, om de vilde tage dem nær, han kunde vel intet klage paa dem, mens det var en Ting, som vilde persuaderes ligesom Religion og ikke impereres. Han sagde at have set op alt det han havde, saa han nep havde Sølv at traktere Kongen af iaften)

og sagde, at dersom han havde været i vor Konges Sted, da skulde han strax i Begyndelsen have taget Lybek og Hamborg hen, man skulde lære de Spekhøker det. Sagde sig og vist at have gjort det ved Danzig forgangen Aar, dersom han ikke havde dependeret af hans Officerer ... Han troede og vel, at Keiseren gjorde Fred med os, fik os Jylland og Holsten igjen, det Samme vilde han og gjøre, om han havde dem, og saa beholde Nyenstad, hvor han kunde have Skibe og os, naar han vilde, ruinere. Kongen svarede, lad ham faae mig mine Lande hen paa Regnskab.

Siden gik de til Bords, og efter Maaltid talte Kongen af Sverrig temmelig ivrig om denne Krig, at man skulde gjøre Mere dertil. Saa Jacob de la Gardie sagde til mig, at saadan Discurs tjente intet beim Drunch.

Den 24de for Maaltid var Kongen af Sverrig inde hos vor Konge, urgerede den samme Materie og lod sig mærke, dersom han havde at contentere de tydske Ryttere og føre dem content i Marken, da skulde der blive Raad. Mens der min Herre til Intet sig vilde forstaae, slog han for, at Rigernes Raad sig maatte samle og deliberere, hvilket min Herre bejaet."

Raaderne kom da strax sammen. Paa de Svenskes Spørgsmaal, hvad Kongen af Danmark havde til Hensigt ved denne Leilighed, blev svaret, hans Hensigt var for det første, at den Enighed og sambyrdes Omhu, hvormed begge Konger vaagede for deres Lande, maatte blive kundbar for Alle, og for det Andet, at de maatte forenes om at bekæmpe Fjendens Magt i Østersøen. De Svenske svarede, at det var godt, og at deres Konge

vel i Person vilde møde i Søen om behov gjordes, men saae gjerne, at noget Mere ved dette Møde maatte udrettes, fornemmelig at man maatte deliberere og forenes om Fredsbetingelserne.

Men hertil udtalte de danske Raader, at Fredsbetingelserne vare indleverede og kunde ikke forandres, saameget mindre som de allerede vare opsatte til Keiseren.

Senere samme Dag sendte de Svenske et skriftligt Forslag ind, hvorpaa de skulde skaffe deres Herres Mening at vide.

„Eftermiddag inter pocula formanet Kongen af Sverrig enhver af Raadet for Guds Barmhjertigheds Skyld, at de skulde hjælpe til at gjøre noget mere, og tidt og ofte repeteret det Idem velle, Idem nolle, ea demum firma est amicitia, som gik paa den Punkt han begærede, at Rigerne skulde sig forbinde in formam pacis et belli. Et erat monitum valde pungens ... Den 25de vilde Kongen have reist derfra, mens for det onde Veir og stor Bøn, Kongen af Sverrig gav ham, blev han den Dag.“

Næste Morgen drog han bort, og fulgte Kongen af Sverrig ham til det Sted, hvor han havde modtaget ham, og et Compagni Ryttere ledsagede ham til Grændsen.*)

*) Beretningen, hvoraf det Væsentlige her er gjengivet, er trykt i D. Mag. 3. R. I. 127 (efter en Afskrift i det kgl. Bibliothek i Stockholm). Originalen, som beroer i Rigsarchivet (Danske Kongers Hist. 88) er skreven med Christen Thomesens Haand. Udenpaa: „Hvis paa den svenske Mod inter Reges passerede“. Det er udentvivl den eneste Beretning om Ulfsbekmødet, der haves fra dansk Side; fra svensk Side foreligge flere.

Den danske Konge gik ikke ind paa de svenske Forslag, som vilde have udsat det haardt medtagne Land for en fortsat Krig, og Mødet havde ikke nogen Sammenslutning tilfølge, men de Betænkeligheder, denne Sammenkomst vakte hos Wallenstein, bevirkede i Forening med andre Aarsager, at han skyndte sig at faae sluttet Freden i Lybek med Danmark — som lod Kong Christian hans Lande ubeskaarne.

Efter Ulfsbekreisen var Christen Thomesen til Rigsraadsmøde i Kjøbenhavn omkring den 20de Marts. Faa 117
Dage efter fik han Befaling om at begive sig dertil for med Statholderen Frands Rantzau og Rigsadmiralen Claus Daa at forrette det Forefaldende i Kongens Fraværelse. Den 30te Mai medunderskrev han Raadets Erklæring om Aarsagerne, hvorfor det tilraadede at slutte Fred, som Kongen havde forlangt at faae, før han vilde ratificere Traktaten. Et Par Maaneder senere henvendte den svenske Agent Fegræus sig til Raadet for at erfare, hvorledes der var forholdet ligeoverfor 118
Sverrig ved Fredslutningen? — hvortil Christen Thomesen og Statholderen svarede, at Freden var sluttet og Sverrig med indbefattet, hvis Gustav Adolf ønskede det.

III.

1629—1640.

Nu, efter Freden, kom det an paa at ophjælpe især det ødelagte Jylland, og i August sees saaledes Christen Thomesen her med flere Raader ifærd med at holde
119 „Retsdag“ til Afgjorelse af opstaaede Stridigheder om Kvæg, Korn og Andet, som Fjenden havde faaet fra Nogle og afhændet til Andre, samt foretage Undersogelser om Midlerne til at bringe Bønderne og Kjobstæderne paa Fode. Efterat han i September havde deltaget i Rigsraadsforhandlingerne i Odense, reiste han til Skaane,
120 hvor han havde faaet Helsingborg Slot i Forlening efter den engelsk-franske Ambassade, for strax derfra at begive sig paa Veien til Jylland med sin Hustru og en lille Søn, som var født paa Helsingborg i Juli og kaldet Thomas Sehested. Til saameget større Glæde for Forældrene maa dette Barns Fødsel have været, som de sidste Vinter havde mistet deres treaarige Datter Dorthe.
121 Men den Lille, som hidtil altid havde været „smuk stærk og veltilpas“, blev syg underveis af Hoste; For-

ældrene opholdt sig med ham en Dag i Helsingør; den næste Dag, da Hosten havde formildet sig noget, reiste de videre med ham til Frederiksborg og derfra til Roskilde; her toge de ind til en Slægtning, Fru Sophie Sandberg, Enevold Kruses Enke til Baggesvogn — Datter af Birte Maltesdatter Sehested — som var taget dertil ved de Keiserliges Indfald i Jylland. I hendes Varetægt synes Barnet at være bleven overgivet, idet man ikke tænkte sig dets Tilstand farlig. Men nogle Dage efter „tilsloges en stor Hede“, og Barnet døde den 19de September hos Sophie Sandberg.

Strax efter at han saaledes havde mistet sin tredie lille Søn, blev Christen Thomesen atter sendt ud. Kongen vilde værne Landet mod Indfald fra Syd og overdrog ham derfor med Albert Skeel at begive sig til 122
Gottorp for at opfordre Hertugen til at forene sig med Kongen om de gamle Befæstningers Forbedring og Anlæg af nye. Hvis Hertugen vægrede sig, maatte Gesandterne bruge de bedste modi persuadendi, Tiden og Traktationen kunde indgive dem, og saafremt det ikke frugtede, foreholde ham hans Lehnspligt. Fremdeles skulde de forestille ham, at den for visse Aar bestemte Hjælp burde forøges med et Par Hundrede Ryttere og nogle Tusind Soldater og fastsættes som vedvarende.

De to Rigsraader droge da til Gottorp. Deres Forestillinger bleve af Hertugen optagne temmelig lunkent; Hertugen af Gottorp var vist aldrig meget lydhør, naar der var Tale om Lehnspligten ... Til at forøge Krigshjælpen syntes han dog ikke utilbøielig, men det 123

Punkt, at den skulde være vedvarende, bad han udsat
til nærmere Overveielse. Paa Grund af hans tilbage-
trukne Holdning bleve Spørgsmaalene indtil videre uaf-
gjorte, og Raaderne toge Afsked.

124 Paa samme Reise skulde de undersøge, hvad Skade
der var tilføiet Haderslevhus's Amter under Krigen.
Imidlertid fik de Befaling til at overtage endnu et
125 Hverv hos Hertugen, som angik Opkrævningen af en
Sum Penge. Efterat have talt med Kongen i Rends-
borg begave de sig da igjen til Gottorp. Om denne
sidste Forretning skriver Christen Thomesen efter sin
Hjemkomst mod Aarets Udgang til Cantsleren, at der
126 „adskillige Cruditates endnu ere forhaanden, som kan-
ske adskillige smaa motus kunde causere“ ... Han
beder Cantsleren hjælpe til, at han herefter maa være
noget mere hjemme, efterat han nu en Tid lang mere
end nogen Anden har maattet foretage lange og møi-
sommelige Reiser „fast udi de besværligste Tider ...“
han har hidtil aldrig havt „den Ro, at han har vidst,
hvad Hjemmet har været ...“

127 Da han et Par Maaneder efter fik Befaling til at
drage til Stockholm for der at føre en Sag for Prinds
Christian, som denne havde med Rhingreven, Grev Otto
Ludvig af Solms, har det da maaske været Cantsleren,
som fik det forandret saaledes, at Sagen overdroges
Agenten i Sverrig, Pros Knudsen. Christen Thomesen
blev altsaa denne Gang i Landet — og kom saaledes til
at deltage i de bevægede Rigsraadsforhandlinger, der
førtes i dette Foraar. Med de andre jydske Raader
128 indkaldtes han til Møde i Haderslev den 3die April 1630.

Ligeoverfor Sverrigs foruroligende Bevægelser for at tiltage sig Magt i Østersøen fandt Kongen en aktiv Optræden nødvendig og vilde høre Raadets Mening. Det saae ud til, at Keiseren vilde tilstaae Gustav Adolf de meklenborgske Hertugers Gjenindsættelse som Grundlag for Forhandlingerne paa et forestaaende Forligsmøde i Danzig med Sverrig under dansk Mægling. Hvis Gustav Adolf satte dette igjennem, vilde han være fuldstændig Herre i Østersøen, mente Kongen, og Danmark beholdt ikke Fred for ham et halvt Aar; man kunde bedre komme til Rette med Sverrig nu, end senere; derfor maatte man søge at formaae Keiseren til at gjenindsætte Hertugerne inden Mødet i Danzig, og til Gjengjæld love „at holde Danmarks Strømme fri for hver Mand“ — man maatte sende Krigsskibe til Østersøen til Sikkring mod de Svenske, saavidt muligt „uden Nogens Offention“.

Men ligesom de øvrige Rigsraader, der havde været samlede i Frederiksborg, fraraadede ogsaa de jydske bestemt ethvert Skridt, der kunde tyde paa Fjendtlighed mod Sverrig — Flaaden burde holdes i Beredskab, men ikke sendes i Søen. Kongen opgav da foreløbig at sende Skibe ud.

De jydske Raaders Betænkning er skreven med Christen Thomesens Haand — ligesom han ogsaa sees som en af de fremtrædende Repræsentanter for Rigsraadets afgjort fredelige Politik i den paa samme Tid opkommende Strid med Hamborg. Kongen havde i Foraaret sendt Krigsskibe til Elben til Hævdelse af Tolden ved Glückstadt ligeoverfor Hamborgerne, hvor-

over disse besværede sig; da Kongen intet Hensyn tog til deres Klager, begyndte de aabenbare Fjendtligheder. og Striden antog en mer og mere alvorlig Charakter. Rigsraadet, som var samlet til Herredag i Mai, raadede til Forlig. Da Kongen alligevel vedblev at ruste Skibe, vilde det yderligere søge at paavirke ham og sendte da
129 den 8de Juni Christen Thomesen og Claus Daa til ham i Glückstadt med en Memorial, underskreven af samtlige Rigsraader. De forestille heri Kongen Landets Armod og forsvarsløse Tilstand; hvad Hjælp Kongen har af sine gamle og bedste Venner i sin største Nød, kan han ikke have glemt — hvad kan da ventes af de nye Venner? De ville kun „hjælpe os i den Krig, som de aldrig ville hjælpe os af, og vi med evig Spot og vores visse Undergang uden al Tvivl blev til Intet udi;“ og at Kongen af Sverrig ikke skulde tage sin Tid i Agt, især hvis man tog hans Fjender til Hjælp, det kunde de ikke tvivle om. Det kunde mod Agt og Forsæt komme til aaben Krig ... De bede Kongen følge deres underdanige og trohjertige Raad og Formaning og blot tænke paa Enighed med Naboerne, og sikkert troe, at Krig i dette Øieblik vilde være Fædrelandets endelige og visse Undergang.

Desuden skulde de to Rigsraader mundtligt paaminde Kongen om endelig at lade begynde paa Anlæg af Fæstninger i Jylland og stille ham Sverrigs gode Tilstand for Øie i Modsætning til Danmarks Svaghed. „saa vi nu saa at sige lever af hans Naade og kan ham intet modstaae, helst om han i dette Værk vil være tredie Mand.“

Disse Forestillinger kunde dog ikke standse Fjendtlighederne med det anmassende Hamborg — ligesom ogsaa en gjentagen Henvendelse fra Raadet af 26de Juni blev forgæves.

Det manglede ikke paa udenlandske Mæglere; Spørgsmaalet havde Betydning for adskillige europæiske Magter. Baade Keiseren, Hansestæderne, Gottorp og England søgte at tilveiebringe Forsoning. Kongen gjorde saadanne Indrømmelser, som den engelske Gesandt erklærede at være Alt, hvad man kunde forlange, men Hamborgerne fastholdt deres Fordring, at han skulde forpligte sig til ikke at holde Krigsskibe paa Elben og indtil videre ikke anlægge Befæstninger ved denne Flod. Dette deres Andragende overbragte de lybske og bremiske Gesandter som deres endelige Svar den 7de Juli til Kongen i Glückstadt i Overværelse af
Christen Thomesen og Claus Daa. Kongen erklærede, 130
at det ikke anstod ham saaledes at lade sig Hænderne binde af Hamborgerne, at han ikke maatte fuldføre sin begyndte Fæstning eller lægge sine Skibe paa Elben efter Forgodtbefindende, forlod derefter Glückstadt og gik sidst i August med Flaaden mod Hamborg. Efter fire Dages stærk Skydning maatte den hamborgske Flaade tage Flugten og viste sig ikke siden paa Elben. Men Tvistigheden vedvarede fremdeles — vedvarede i 13 Aar.

Nogle Maaneder senere takker Christen Thomesen
Cantsleren for en Bog „contra Hamburgenses“, som han 131
har sendt ham, „og vilde ønske, at den Parlament skulde hverken koste Papir eller Andet mere, at vi

maatte beholde den glædelig Fred, som Gud i Himlen fast har nødt os paa.“

Uden en lille Tour udenlands kunde Aaret dog ikke
132 forløbe — i Tiden mellem Haderslevmødet og Herredagen, synes det, var han i Holland i Kongens Ærinde — fra Holsten til Holland og tilbage igjen til Haderslev.

Imidlertid døde under Herredagen Jacob Ulfeldt, og Christen Thomesen blev nu efter ham Rigscantsler.
133 I October 1630 aflagde han sin Ed. Som Rigscantsler traadte han i Spidsen for Retspleien og fik Rigsseglet under Hænde. Med Embedet fulgte som Lehn Odense Provsti, og samtidig blev han forlehnet med Kalø.

Ved Siden af hans uophørlige politiske Virksomhed kunde hans videnskabelige Interesse bestandig blomstre. Paa denne Tid udgav Meursius sit Værk om de tre
134 første oldenborgske Konger og sendte ham det. I sit Svar udtaler Rigscantsleren sin Glæde over den store Gave; skjøndt det ikke er den første Gave fra Meursius, anseer han den dog med fuld Ret for den „første“, fordi den i ligesaa høi Grad er en Gave til Fædrelandet som til ham. Endnu har han ikke læst Bogen, kun bladet i den — han udtaler sig med den største Anerkjendelse om Meursius's Betydning i Almindelighed og forsikkrer ham om sit Venskab, som en Mand med hans Fortjenester ikke har nødig at bestræbe sig for med saa megen Iver — det vilde være at krænke baade Fædrelandet, Dyden og Vennens Følelse, hvis han ikke elskede Saadanne, som tilmed elske ham ...

Da Meursius næste Aar havde fuldendt sit Værk om Solon, dedicerede han det til Christen Thomesen —

„de attiske Loves Ophavsmand til de danske Loves
Vogter“ ... I et Brev af 27de Juni 1632 sender Rigs- 135
cantsleren ham sin Tak. Det er ikke det første Bevis
paa hans Hengivenhed, han har faaet, skriver han, og
han er kun kjed over aldrig at have naaet ret at for-
tjene den. Paa Velvillie har det i Sandhed ikke manglet
ham, som hoit skatter det Gode ogsaa der, hvor ingen
Kjærlighed eller Hyldest gjør ham forbunden; men han
maatte kaldes den utaknemligste af Alle, hvis han ikke
vilde stræbe ved Gjengjæld at gjøre Vennen Fyldest —

Imidlertid var Sendelsernes Kjæde stadig bleven
fortsat. Nogle Maaneder efter at han var bleven Rigs-
cantsler affærdigedes han saaledes i Januar 1631 tilligemed 136
Otto Skeel til Gottorp for at repræsentere Kongen, hans
Moder og Søn som Faddere for et af Hertugens Børn; ved
denne Leilighed skulde de da, sammen med tre tilforord-
nede holstenske Raader, igjen bringe Forsvarssagen frem.
De skulde tilkjendegive, at Kongen, eftersom Hertugen
til Svar paa hans forrige Henvendelse havde und-
skyldt sig med Uformuenhed, dengang havde ladet det
beroe derved, men strax efter uformodentlig havde
forfaret, at Hertugen anstillede en egen Hverving i Sles-
vig og lod arbeide paa en Fæstning, ikke paa Grændsen
som mod en Fjende, men inde i Landet, og andrage
paa, at han foretog sine Hvervinger og Befæstnings-
arbeider i Forening med Kongen; hvis Hertugen und-
skyldte sig med Uvillighed hos Stænderne, skulde de
henstille til ham, om enten Kongen som Landsherre

eller han selv som Landsfyrste kunde samtykke i, at Nogens Egensindighed skulde kunne holde Portene aabne for dem, som maatte ville anfalde Rigerne; og derhos drive Sagen saaledes, at de Gottorpske mærkede dens høie Nødvendighed for Kongen og den Føie, han som Landsherre havde til at andrage derpaa — dog alt dette med god Lemfældighed og Discretion.

Endvidere skulde de forhandle om Erstatning af den Skade, der nylig var overgaaet Svabsted Amt, da Havet gjennembrød Slusen ved Frederiksstad; hvis Hertugen herom gjorde Vanskeligheder, skulde de faae en Dag fastsat for et Møde af Commissairer fra begge Sider til Sagens Ordning.

137 Raaderne droge altsaa til Gottorp og udførte deres forskjellige Hverv. Den svabstedske Sag blev afgjort ved et Møde af Commissairer.

Landet begyndte at komme lidt til Ro — et Familieanliggende havde tildels været Anledning til Gottorpreisen: om et Familieanliggende dreiede sig Rigscantslerens næste umiddelbart paafølgende Sendelse, da
138 han i Marts 1631 ledsagede Prinds Christian til Sachsen. Prindsen skulde see den ham tiltænkte Brud, Churfyrstens Datter, Magdalene Sibylle: hvis han syntes
139 om hende, skulde der forhandles om Ægteskabet. Man begav sig til Enkechurfyrstinde Hedvig, Christian IV's Søster, som opholdt sig paa Slottet Lichtenburg, hvor Prindsen skulde træffe Prindsessen. Han fandt Behag i hende og opfordrede da Churfyrsten til at komme til

Lichtenburg. Efter nogen Tøven, uvist af hvilken Grund, indfandt Churfyrsten sig den 24de April, og man blev nu hurtigt enig om Ægteskabsspørgsmaalet, saa at Prindsen allerede den 8de Mai var paa Tilbagereisen.

Rigscantsleren kom altsaa hjem tidsnok til at møde ved Herredagen i Kjøbenhavn i Juni, hvor et Spørgs- 140
maal af særdeles Betydning kom frem. Kongen foreslog nemlig, at Svarene paa hans Propositioner herefter skulde afgives enkeltvis fra Raaderne hver især. Raadet vilde ikke gaae ind paa en saadan Forandring i Voteringsmaaden, som betydeligt vilde formindske dets Selvstændighed — og det var Rigscantsleren og Marsken, som overbragte dets Svar, hvori det bad, at Kongen vilde lade det blive ved den gamle Skik, med Henvisning til Haandfæstningen, idet det tilbød, naar noget Vigtigt forefaldt, at votere og slutte i Kongens Nærværelse. Desuden afgave alle Raaderne, undtagen Frands Rantzau, efter Kongens Ønske særlige Betænkninger om dette Spørgsmaal. Rigscantslerens, der ganske stemmer med Memorialen, anføres:

„Er dette mit underdanigste Betænkende, at endog 141
Enhver skyldig er at efterkomme hvis H. K. M. til vores Fædrelands Bedste naadigst befaler, saa forseer vi os dog alle underdanigst til, at H. K. M. det lader ved den gamle Skik og Maner forblive, som i H. M.s egen lovlig Regering hidindtil saavel som alle andre Lande pleier at holdes:

1. Fordi det H. M. selv skulde falde langsomt og

besværligt, istedetfor en Resolution femten eller sexten at gjennemlæse. ligesom Rigens Raad ere mange til, og deraf en endelig Mening at samle.

2. Thi Majora skal dog colligeres, hvilke eftersom Vota ere vanskelig at forstaae eller af Circumstantiis tvivlagtig, skulde give Aarsag til ny Deliberation, og de endelige Conclusioner skulde derover mere retarderes end befordres.

3. Saa er det ogsaa udi vigtige Sager endelig fornøden, at endog de, som overstemmet ere, skulle dog propter concordiam med de andre underskrive, paa det Intet skete, som jo efter Recessen og Haandfæstningen skete med menige Rigens Raads Samtykke, hvilket aldeles vilde blive til Intet, dersom den Ene sig fra den Anden skulde separere, og Intet med samlet Underskrivning blev concluderet.

Mens dersom noget vigtigt at deliberere for faldt, og H. M. vilde lade Rigens Raad i sin egen Presents derom votere og concludere, da skulde det udentvivl vorde langt tjenliger, end om Enhver noget separeret Værk skulde gjore.

Forhaabes derfor underdanigst H. K. M. tilsteder os naadigst den gamle og hos alle Nationer brugelig Modum endnu herefter som tilforne at observere, som H. M. og vores Fædreneland sig uden Tvivl bedst skal ved befinde. Actum Kjøbenhavn den 3. Juli. anno 1631".

Det blev da ved den gamle Maade.

Til alt det Øvrige, han havde at varetage, havde

Christen Thomesen ogsaa sine Lehn at passe — det undrer ikke, at Kongen, som havde bestemt ham til med Stiftets Biskop og Jørgen Brahe at forhøre Kirkeregnskaberne i Fyen, gav en Anden Befaling herom i hans Sted, fordi Rigscantsleren „formedelst Adskilligt 142
ikke kunde fange Tid“ dertil …

I October døde Enkedronningen, Sophie af Meklenborg. Ved hendes Bisættelse i Roskilde i November kunne vi see Christen Thomesen med de andre jydske 143
Raader møde med al sin Rostjeneste — og følge ham saa, tidligt paa Foraaret næste Aar, tredie Gang til Gustav Adolf.

Svenskekongen var optraadt i Tydskland; den afgjørende Seir ved Breitenfeld var vunden, og han gik altid videre paa sit stolte Tog. For at forebygge, at Danmark lagde ham Hindringer i Veien, havde han ved sin Afsending, General Baudissin, foreslaaet Christian 144
IV enten at indgaae Forbund, eller anerkjende ham som Direktør i den nedersachsiske Kreds og overlade ham sine hvervede Kredstropper, eller helt opgive al Deltagelse i Begivenhedernes Gang; til Gjengjæld vilde han have hans Sønners Interesse i Agt med Hensyn til de nordtydske Stifter.

Kong Christian kunde ikke gaae ind paa noget af disse Punkter, som medførte enten Fare for en ny Krig eller Afhængighed af Sverrig. Som den bedste Vei at følge vilde han forsøge en Fredsmægling. Det blev da bestemt, at Rigscantsleren og Rigsraad Tage Thott skulde gaae som Gesandter til Gustav Adolf for 145
at forklare, hvorfor Kongen ikke kunde gaae ind paa

Baudissins Forslag, betage den svenske Konge hans
paa forskjellige Punkter til Danmark fattede Mistanke
og tilbyde Fredsmægling. De skulde ogsaa udtale, at
Kongen haabede, Gustav Adolf vilde befordre Hertug
Frederiks Valg til Ærkebiskop af Bremen, naar Stiftet
blev ledigt.

Christen Thomesen og Tage Thott have udentvivl
været særligt egnede til at forhandle med den svenske
Konge, da netop disse To omtales af hans Agent i
Danmark som hørende til de faa af Raadet, der vare
146 „Kongen af Sverrig og det gemene Væsen vel affek-
tionerede," medens de Fleste vare „aldeles neutrale og
næsten gode keiserske."

I Marts afreiste Gesandterne; de skulde søge Gustav
Adolf i Maintz eller „hvor de paa Veien kunde opspørge,
at han nu fandtes". Efter en besværlig Reise gjennem
de usikkre Egne kom de i Begyndelsen af April til
147 Frankfurt, og et Par Uger senere traf de Gustav Adolf,
som stod for Ingolstadt i Baiern.

148 Den 22de April havde de Audients. Den svenske
Konge viste dem al Venlighed. Til deres Forestilling,
at deres Konge var bunden ved Lybekkertraktaten og
derfor ikke kunde indgaae Forbund, idet han dog i
ingen Maade vilde hindre den svenske Konge og den
evangeliske Sag, for hvilken han nærede saa stor
Interesse, svarede Gustav Adolf, at hvorvel han gjerne
havde seet, at deres Konge havde villet engagere sig,
var han dog tilfreds med den givne Forsikkring, at han
ikke vilde hindre ham. Han lovede at være Kongens
Sønner behjælpelig med Gjenerhvervelsen af Stifterne,

idet han stolede paa, hvis det lykkedes, da af dem at faae „nogen Tak og Bistand“ ligesom af andre evangeliske Fyrster. Angaaende Mæglingsforslaget udtalte han, at Tilbudet var ham kjært; Fred var ønskelig, da Krigens Udgang jo altid var uvis; men for at en Fredshandling kunde bære god Frugt, maatte de Evangeliske være fast sammensluttede; hvis derfor Kongen vilde paatage sig den Moie at mægle Fred, holdt han det for bedst, om han forst vilde disponere de Evangeliske til en saadan fast Forening, hvor consilia kunde fattes om, hvorledes Freden kunde opretholdes.

Gesandterne vendte da tilbage. Om Mæglingsforsøget skrev Christian IV til Keiseren, at skjondt hans 149
Udsendinge vel havde sporet nogen Tilbøielighed til Fred, havde de dog funden Sagerne saaledes beskafne, at der ikke for det Forste kunde haabes en lykkelig Fremgang for en Fredsforhandling.

Ligesom forrige Gang da Christen Thomesen var sendt til Gustav Adolf, saaledes synes ogsaa denne Gang Sendelsens egentlige Resultat at have været Udjævningen af de stedfindende Misforstaaelser. „Man har funden en stor Forandring i Gemytterne, siden de danske Ge- 150
sandter ere komne tilbage fra H. K. M.“, skriver Fegræus til Per Banner. „Har der været nogle Griller, og derom er ingen Tvivl, saa er de alle ved denne Legation fortagne. Invidia lader sig nu ikke heller saa meget mærke, men Alle onske H. K. M. Progres... Legaterne vide ikke noksom at beromme den Naade og Courtoisie, dem er vederfaret af H. K. M., og heraf

kan formodes, at man paa denne Side intet andet end
god Venskab skal have at forvente.“

At jo Danmarks høieste Interesse, som Christen
151 Thomesen en halv Snes Aar senere udtalte i et Brev
til Kongen, bestod i, at de Svenske ikke fik en for
Danmark skadelig Fred, det stod vist klart for begge
Kongerne. Men skjøndt derfor Christian IV altid maatte
være paa sin Post ligeoverfor Gustav Adolf, havde
han dog Sympathi for ham som Fører for den evan-
geliske Sag. Da endnu samme Aar Efterretningen om
den lysende Heltekonges Fald i Slaget ved Lützen kom
til Kjøbenhavn, gik det baade Kongen og Rigsraaderne
nær til Hjerte. Kongen skal have fældet Taarer —
152 Cantsler Friis holdt sig i to Dage inde og modtog Ingen.
Stærkt berørt maa Christen Thomesen have været.

Under den Forandring i de politiske Tilstande, som
Gustav Adolfs Død medførte, gjenoptog Christian IV
Tanken om en aktiv Optræden mod Sverrig for at
153 hævde sin Ret over Østersøen. Han ønskede at høre
Raadets Mening og bad det overveie Sagen, idet han
henviste til de svenske Overgreb paa dette Omraade
og foreslog at udruste Flaaden og sende den i Søen.
Men Rigsraadet holdt nu som før fast paa Neutraliteten;
det bevilgede en Kornskat til Flaadens Udrustning, men
raadede til ikke at sende den ud og kun arbeide paa
Fredsmægling.

De jydske Raader, som vare fraværende, afgave
særskilte Betænkninger til Cantsleren over dette, med
Mere, som havde været til Forhandling; Christen Tho-

mesen indsendte efterstaaende, dateret Kalø den 3die Januar 1633:

„... Giver jeg Dig venligen at vide, at jeg igaar 154
bekom vore Medbrødres Skrivelse og Betænkende om nogle Punkter, som H. K. M. dem har ladet proponere, og er jeg i samme Mening som I andre gode Herrer, at anlangende den første Punkt om Østersøens Høihed, som Kongen af Sverrig haver nogen Tid lang usurperet og sig vild tilholde, synes mig uraadelig ved nogen Magt til Lands eller Vands igjen at ville occupere, efterdi Sverrig ikke nu har faaet større Jus til Østersøen, end den havde tilforne, uden ligesom den har den til Pommern og Meklenborg, som vel uden Tvivl snart skal tragte efter at frie sig fra fremmed Magt og sætte sig igjen i forrige Stand, hvormed Østersøen og vel uden vider vores Perikel kommer til pristinum statum, det og ikke er at formode, at Sverrigs Krone skulde herefter extendere sine Pretensiones saa vidt, som den afgangen Herre gjorde, med mindre den faaer anden Hoved, end vi end ved af at sige.

Hvad de andre Punkter ere anlangende, er jeg i lige Maader enig med Eder, dog der liden Lykke og Guds Velsignelse er hos den aarlig Paalæg at forvente, som saa mange Fattige græder for, og paa mange Steder, som lidt var saaet og fast alt var bortskyldig, før der blev høstet, og man den aarlig Landgild med stor Nød kan afstedkomme, skal intet være uden Thingsvidner at bekomme, i hvad man og paalægger.

Det Pligtsfolk, som skulde til Arbed af Kjøbstederne sendes [til Befæstningen af Christianspris], kan

umulig her i Jylland i saa stor Mængde udskrives; thi i mange Kjøbsteder her ikke over to eller tre hunder Borger findes, og de samme ere ligesom Bønder og leve mest af deres Avl, saa en Snes af den største Kjøbsted at udskrive vel skulde falde tungt og besværligt."

Kongen forfulgte da for det Første ikke Tanken videre. Han fortsatte de begyndte Mæglingsbestræbelser og vilde i Foraaret 1633 i denne Anledning sende et Gesandtskab til Tydskland; samtidig skulde et andet afgaae til Sachsen for at forhandle om Prinds Christians
155 Ægteskab. Til disse Hverv nævnede han Otto Skeel og Christen Thomesen. Men Rigsraadet foreslog at
156 sende Jørgen Urne til Sachsen, „om H. K. M. Christen Thomesen baade for sin Bestillings Skyld til forestaaende Herredage, saa og for mange andre udstandne Reiser naadigst vilde forskaane." Og Kongen tog ogsaa Forslaget tilfølge. Men da der næste Aar igjen skulde sendes Gesandter til Tydskland, blev det Christen Thomesen og Otto Skeel, hvem Hvervet overdroges. Mødet kom dog ikke istand, og Rigsraaderne synes ikke at være afreiste.

Herhjemme var Rigscantsleren i denne Sommer igjen ifærd med de knudrede gottorpske Sager. Spørgsmaalet om den forøgede Union var paany bleven ført frem, og et Møde til dets Forhandling af Tilforordnede fra begge Sider berammet i Kolding den 2den Juni 1634. Til sine Commissairer her udnævnte Kongen Rigscants-
157 leren, Albert Skeel, Otto Skeel og Ditlev Reventlow. De Danske indfandt sig til den fastsatte Tid, men Holstenerne lode vente paa sig nogle Dage, og da de saa

kom, gjorde de mange Vanskeligheder. De Danske arbeidede meget med dem; gjorde sig al Umage med at stille dem for Øie, hvor nodvendigt det for Øjeblikket var at være tilstrækkeligt væbnet, ikke mindst for Fyrstendømmet; at derfor den fælles Hjælp maatte forøges med et anseligt Antal Fodfolk, som burde være 2000 for Kongeriget og 1000 for Fyrstendømmet. Men Holstenerne vilde, at den Overenskomst, der nu var Tale om, kun skulde vare et Aar eller to, eller til der blev Fred i Tydskland, hvilket de mente var nærforestaaende, og saalænge denne Traktat bestod, skulde den gamle Unionspligt med Udredning af Heste og Ryttere ophøre. At Kongeriget kun skulde give dobbelt mod Fyrstendømmet, fandt de at være en altfor stor Ulighed — Holstenernes gamle Klage; hvortil de Danske svarede, at Forfædrene, som for 100 Aar siden havde gjort saadan Ligning, havde taget Hensyn til, at Kongeriget foruden Landmagten ogsaa maatte underholde en anselig Flaade, af hvilken Fyrstendømmet havde stor Nytte. I flere Dage varede Disputen, indtil endelig begge Parter gave noget efter, og man blev enig paa saadan Maade: De Danske skulde give 3000, og Holstenerne 1000; den gamle Union skulde fremdeles blive bestaaende, men den nye Overenskomst skulde kun vare, til Urolighederne i Tydskland ophørte, eller fem Aar i det Høieste.

Disse Punkter bleve stadfæstede af Kongen.

Nogle Maaneder senere var Rigscantsleren igjen i Kolding — men ikke for at stride med gottorpske Raader; han skulde tilligemed Otto Skeel modtage den

158 sextenaarige Prindsesse Magdalene Sibylle af Sachsen, hvis Formæling med Prinds Christian skulde finde Sted i October, og ledsage hende til Kjøbenhavn. Den unge Prindsesse har da vist, idet hun satte Foden paa Jyllands Grund, med en tryg Følelse gjenkjendt den tillidvækkende Skikkelse, hun for tre Aar siden havde seet i sit Hjemland ...

Den 1ste October foregik Prindsessens Indtog i Kjøbenhavn med stor Pragt; Rigscantsleren fulgte her med de øvrige Rigsraader efter Prindsen.

Paa Formælingsdagen blev han Ridder. Kongen
159 slog tolv Riddere om Morgenen før Brudevielsen. Denne prægtige Ceremoni indlededes med Musik af Pauker og Trompeter, under hvilken først 60 Drabanter med deres Hellebarder stillede sig paa begge Sider langs Væggene i Slottets Riddersal. Efter dem kom to Herolder, som bleve staaende nogle Skridt fra den i Salens øverste Ende opreiste Throne. Derpaa fulgte alle Kongens Kammer- Hof- og Cancellijunkere og stillede sig bag Thronen. Nu kom Kongens Hofmarskalk alene, bærende et stort, forgyldt Sværd i Haanden næst for Kongen, som gik op og satte sig paa Thronen. Efter Kongen fulgte Rigens Raad og de, som tidligere vare blevne Riddere, hvilke fordelte sig paa hans høire og venstre Side; men midt for Kongen fremstillede sig de Rigens Raad og andre brave Mænd, som denne Dag skulde modtage Ridderordenen. Nu taug Musikken. Marskalken trak Sværdet af Skeden og leverede det til Kongen. Derpaa befalede Kongen Herolderne at opkalde først Rigens Cantsler, Christen Thomesen, som

traadte frem for Thronen og knælede paa den dertil indrettede Skammel. Kongen rørte ham let med Sværdet paa venstre Skulder sigende: „Jeg slager Dig til Ridder i Navn Gud Faders, Sons og den Helligaands. Stat op Ridder.“ Derefter overgav Kongen ham Ridderordenen — Elefanten — som han selv hængte om sin Hals, hvorpaa han efterat have takket traadte tilbage fra Thronen. Den ældste af Herolderne gik da til Vinduet og udraabte, at den stormægtigste Fyrste og Herre, Kong Christian den Fjerde, Danmarks, Norges, Venders og Gothers Konge, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenborg og Delmenhorst, haver nu slaget den hoiædle, strænge og mandhaftige Hr. Christen Thomesen til Ridder og ham i Ridderordenen indsat; hvorpaa Paukerne og Trompeterne atter lode sig høre.

Paa samme Maade skete det med den næste og saaledes fremdeles, til Hoitideligheden var endt.

Nogle Timer senere foregik Brudevielsen. Naar vi i den med Tapeter rigt smykkede store Sal paa Slottet lade Blikket glide hen over den prægtige Forsamling af danske og sachsiske Adelsmænd og Fruer, tydske Fyrster og Repræsentanter for Europas mægtigste Potentater, vil det sikkert træffe Rigscantsleren i Rækken af Rigsraaderne ligeoverfor Prindsen, som staaer mellem Kongen og Hertug Frederik i deres med Guldblomster oversaaede Sølverstykkes Klædninger, ventende paa Bruden, som netop nu kommer. Foran hende gaae 24 danske Adelsmænd med Kjerter — om hvilke den tilstedeværende franske Gesandtskabssekretair bemærker,

at det var særdeles tiltalende og fornøieligt at see disse Hymens udvalgte Præster — ikke En af dem var vansiret af Bleghed eller Magerhed ...

Efter Vielsen var der om Aftenen stort Taffel paa Slottet, som varede til Midnat, hvorefter man begav sig ind i Dandsesalen. Til Musik af Pauker og Trompeter dandsede Brud og Brudgom med de Fornemste en Fakkeldands. I denne solenne Dands deltog og-
160 saa Kongen. Han var da 57, „af meget anselig Statur og havde smukke Ansigtstræk; kun havde et Flinteskud engang slaaet ham to Tænder ud — dog dette misklædte ham ikke engang; det var mere et stadigt Tegn paa hans Tapperhed."

Anden Dagen efter opførtes en saakaldet Opera-Ballet med Fremstillinger af den græske Mythologi. Carl v. Mandern havde ledet Arrangementet ved denne Forestilling, hvori de unge Adelsmænd deltoge, maaske ogsaa Hertug Frederik — som det var Tidens Mode rundt om i Europa, at kongelige og fyrstelige Personer optraadte i Hofballetterne. Her kunne vi vist finde Rigscantsleren mellem de tilstedeværende Rigsraader, som saae til, af og til udvexlende en Bemærkning med sin Ven og Aandsfrænde, Cantsler Friis, om de nye Kunstarter, lige indførte her i Landet — meget musikkyndig som han var, har ikke mindst Fremstillingen af den nye italienske Musikform med Enkeltsangen fængslet hans Opmærksomhed ...

I mange Dage blev det ved med Forlystelser, den ene mere glimrende end den anden — indtil Toppunktet naaedes med de prægtige Ridderspil, der opførtes paa

Amagertorv, hvor ved Ringrendingen Kongen og Prinds Christian kom klædte som Scipionerne i et stort Optog med Fremstillinger af Roms Historie og en Mangfoldighed af sindrige Allegorier.

Kongen udmærkede sig i Væddekampene fremfor Alle. Hans skjønne unge Datter Leonore Christine uddelte Priserne.

Den nysnævnte franske Gesandtskabssekretair, som i sin Skildring af dette Ophold i Kjøbenhavn med meget Liv beskriver den storslaaede Pragt ved disse Festligheder, tilføier, at Gesandten, Grev d'Avaux, efterat have taget Afsked med Kongen og Prindserne, ogsaa vilde aflægge Besøg hos de fornemste danske Herrer i deres Hjem. Men han blev kun taget imod af Faa. Forfatteren tænker sig, at det var fordi de ikke boede prægtigt nok, og bemærker, „at den neppe kan være kommen vidt i Dyd, som ikke har Mod til at vise sin Sparsomhed for Alle“ ... Kun hos Rigscantsler Christen Thomesen, Rigsraad Christopher Ulfeldt og Hofmarskalk Rosenkrands blev Ambassadeuren modtaget.

Naar Forretninger ikke fordrede hans Nærværelse i Kjøbenhavn eller andetsteds, opholdt Christen Thomesen sig i disse Aar mest paa Kalø. Kongen havde givet ham Tilladelse til at boe der; han havde ønsket det „baade for Roligheds Skyld og for sin Fader Holgers Skyld“ ... Rosenholm laa kun nogle Mil fra 161
Kalø. Her finde vi ham saaledes i Efteraaret 1636 i en let og munter Stemning, ifærd med at træffe For-

beredelser til en Rævejagt — til Svogeren Otto Rosenkrands skriver han:

162 Monsieur

Les renards de ces quartiers m'ont sollicites de vous envoyer ce cartel, d'autant que jeudi prochain ils sont deliberes de se monstrer en campagne. C'est pourquoy je vous prie de venir demain pour m'assister le lendemain à l'assaut que [qui] se faira. Touts ceux, qui ayant reçeu l'honneur de vos mousquetades se sauvent par caracol, vous fairont un compliment avec un tour de queue, et moy seray resjoui de vostre bonne compagnie et d'estre creu, comme je suis

Monsieur
Vostre tres affectionné frère
Chr. Thomesen.

De Calloe, le 13. de Sept. l'an 1636.

Med de bestandige Reiser stillede det nu af, og han kunde endelig have den længe attraaede Glæde at opholde sig noget i Hjemmet, hvor han havde en
163 Hustru, der var „hans Øines Lyst og Hjertens Glæde“ og „den bedste Ro, han her i Verden haver havt“ — og sine Børn. Tre smaa Sønner, alle kaldede Thomas efter deres Farfader, havde han mistet; to beholdt han,
164 Axel, født 163(?) og Erik, født paa Kalø 1633. Ogsaa to Døttre vare, som omtalt, døde som Børn; senere fik han fire Døttre: Anna, født paa Kalø 1631, Birgitte,
165 født 1634, ligeledes paa Kalø, Sophie, født 163(?) og Dorthe, født paa Kalø 1637.

Christen Thomesens Børn bleve ikke sendte bort 166
fra Hjemmet, medens de vare smaa, som det ellers dengang ofte var Tilfældet. Han gav dem selv med sin Hustru den første Opdragelse og holdt Lærere til dem hjemme. For den lille Axel Sehested forfattede den især som Jurist og Philolog bekjendte Henrik Ernst, Professor i Lovkyndighed ved Sorø Akademi, et kort Udtog af Verdenshistorien, som han dedicerede ham og 167
udgav. Henrik Ernst var meget nøie knyttet til Holger Rosenkrands; han havde opholdt sig længere Tid i hans Hus og omtaler ham som sin største Velgjører.

I et Brev af 1637 skriver Rigscantsleren til Christian 168
Friis om en stor Ildebrand, der havde været paa Slottet, medens han var i Viborg til Ove Lunges Begravelse, „foraarsaget først af en Skorsten, som udi Ammestuen, hvor hans smaa Børn laae, brændte af, endog den ikke tre Uger tilforn var feiet ...“ derfra førte Stormen nogle Gnister til en vel 300 Skridt fra Skorstenen beliggende Bygning, som nedbrændte tilligemed Stalden med ni Heste og Føl. „Man haver ikke lettelig hørt Gnister af en Skorsten at kunne gjøre Skade saa langt borte, mens det var nu saa Vorherres egen Skikkelse“ ...

Det kan her nævnes, at han satte et Epitaphium over sine Forældre og sin lille Broder i Flynder Kirke ved Bækmark*). Tørring Kirke, som hørte under Stougaard, tilbyggede han et smukt rundt Taarn, hvor en i Stenen indgravet rimet Indskrift kaldte Folk til at høre 169
Guds Ord.

*) Dette Epitaphium blev, siges i Danske Atlas V. 823, „1742 ved det stærke Jordskælv nedslaget“.

Kongen havde dog bestandig Øiet henvendt paa Christen Thomesen, naar der var Tale om Sendelser. I Begyndelsen af 1636 bestemtes han til Gesandt ved et paatænkt Fredsmøde i Lybek, og paa hans Anmod-
170 ning tillod Kongen, at hans Svoger, Otto Rosenkrands, maatte følge ham. Han reiste til Lybek; men Mødet kom ikke istand – strandede paa Sverrigs Modstand.

Imidlertid arbeidede Keiseren paa at slutte Danmark til sig, og ved et Rigsraadsmøde i Efteraaret 1637
171 forlangte Kongen at høre Raadets Mening om en Alliance med Keiseren, hvis Sverrig ikke vilde gaae ind paa billige Fredsbetingelser. Altid sin Fredspolitik tro fraraadede Rigscantsleren med det øvrige Raad bestemt et saadant Skridt.

Den forøgede Union med Hertugen af Gottorp kom
172 i dette Aar endelig til Afslutning. Paa Landdagen, hvor Rigscantsleren med Cantsler Friis, Jørgen Urne og Albert Skeel gav Møde, gik Stænderne ind paa, at den i 1634 foreslaaede Traktat skulde staae ved Magt i fem næstfølgende Aar, og en Sammenkomst i Odense af Tilforordnede bestemtes til Sagens endelige Afgjørelse. Til Mødet beskikkede Kongen Rigscantsleren med de andre ovennævnte Raader samt Mogens Kaas. Den 18de April kom man sammen. De Danske søgte at opnaae en yderligere Udvidelse; men Holstenerne erklærede, de havde ikke Befaling til Mere end at stadfæste hvad der 1634 i Kolding var bragt paa Papir, og de Danskes indtrængende Forestillinger kunde ikke bevæge dem til videre Indrømmelser. Koldingtraktaten blev da stadfæstet, og ratificeredes af begge Parter.

Aaret efter skulde Rigscantsleren igjen have været til Lybek. Allerede i Mai omtaltes han i Stockholm 173
som udseet af Kongen af Danmark til Gesandt ved Fredshandlingen, og i November fik han med Tage 174
Thott Befaling til at begive sig til Kongen i Glückstadt, „eftersom Fredstraktationen forhaabentlig snart skulde foretages." Men Raaderne kom ikke til Lybek — Sverrig vilde ikke have Fred, naar det kom til Stykket.

Kongen henvendte sig nu igjen til Raadet angaaende Forholdet til Sverrig. Rigscantsleren indkaldtes 175
med de jydske og fyenske Raader til Møde i Kolding, hvor Kongen i en Skrivelse forestillede dem, hvorledes Fredsværket bestandig forhaledes af de Svenske, hvis Forhold i det Hele gav al Grund til Mistanke. Det var derfor høit nødvendigt at være paa sin Post. Fæstningerne burde forsynes vel; Flaaden sættes istand og forsynes med vederhæftige Officerer; Landfolket maatte flittig exerceres, og de bedst mulige Officerer skaffes, med Videre. Og naar dette blev stillet i Værk „da kunde det gjøre ligemeget, hvad Svensken sagde dertil." Raadet imødekom Kongens Ønsker angaaende Forsvarsvæsenets Forbedring, men advarede mod ethvert politisk Skridt, som kunde fortørne enten den ene eller den anden af de krigende Parter.

IV.

1640—1648.

Vi have til nu seet Christen Thomesen optaget af
Politik hjemme og ude „fast udi de besværligste Tider“
— vi have seet ham i uafladelig Bevægelse for at redde
det synkende Statsskib og siden, da det som ved et
Vidunder var frelst, for at værne om det. Nye store
Virkefelter ved Siden af det politiske fik han, da han,
176 ved Christian Friis' Død 1639, den 4de Mai 1640 blev
kongelig Cantsler.

Kongens Cantsler var Chef for Cancelliet. Han
177 besørgede alle Depecher, baade inden- og udenlandske,
og fremmede Ministres Anliggender til Kongen anmeldtes
hos denne Embedsmand, som da udvirkede Kongens
Svar. Ved Embedseden forpligtede han sig til at
haandhæve den rette og rene Religion efter den augsburgske
Confession; at dømme retfærdigt efter Lov og
Ret i de Sager, der kom ham for, hvad enten de angik
Liv, Gods eller Ære; at varetage Cancelliet med al
Flid og sørge for, at Kongens og Rigets Breve bleve

vel forvarede; at raade Kongen til alt, hvad „christeligt, billigt og ret kan være;“ samt at fortie, hvad han i nogen Maade maatte forfare, som burde forties*). Ligesom Skolevæsenet henhørte under Cancelliet, saaledes ogsaa Universitetet: men Cantsleren stod tillige i et specielt Forhold til Universitetet som dets Patron, hvilken Værdighed efter Fundatsen af 1539 altid tilkom denne Minister. Den kongelige Cantsler havde den 178
anden Plads i Rigsraadet, den næste efter Rigshovmesteren. Med Embedet fulgte Forlehningerne St. Knuds Kloster i Odense og Hellig tre Kongers Kapel i Roskilde.

Her var Omraader, hvor hans Interesse for Aandslivets Fremme, hans Kjærlighed til Videnskab og Kunst, ret kunde udfolde sig og sætte Frugt.

Efter sin Formand overtog han Arbeidet paa den 179
Lovsamling, som er bleven kaldt Christian IV's store Reces, et Hovedværk i Kong Christians betydelige Lovgivning. Denne Lovgivning tog sin Begyndelse med en af Cantsler Niels Kaas besørget, revideret Udgave af Jydske Lov, 1590, som herved fik et udvidet Omraade. 180
I Aaret 1615 lod Kongen de vigtigste af sine indtil da udstedte Forordninger samle og udgive, den saakaldte lille Reces. Fra 1615 til 1643 gav han en Mængde Love af særdeles Betydning baade for den offentlige Ret, med Hensyn til Grundlæggelsen af den nyere Administration, og for Privatretten. Overformynderi

*) Det er den Ed, som Cantsler Christian Friis til Borreby aflagde 1596 ved Embedets Tiltrædelse (D. Mag. 4. R. IV. 349), hvoraf Hovedindholdet her er gjengivet.

indføres, Bevissystemet i Processen omformedes,
Gjældsfængsel og Civilarrest indførtes, Strafferetten
reformeredes — med meget Mere. Disse Love med
samt alle siden 1596, hans Myndighedsaar, af ham
udgivne Forordninger, forsaavidt de angik Rigerne
i Almindelighed, den lille Reces med indbefattet, lod
Kongen med nogle Forbedringer codificere i den store
Reces. Værket begyndtes af Christian Friis, som maa-
181 ske udførte den væsentligste Del deraf; halvandet Aar
efter at Christen Thomesen havde overtaget Arbeidet,
bleve de Forandringer, der skulde indføres, forhandlede
182 i Rigsraadet, og den 27de Februar 1643 udgik Recessen.

Christian IV's mange og vigtige Forordninger, som vare fælles for hele Danmark, udjevnede meget den fra de gamle Provindsiallove hidrørende Ulighed, der fandt Sted i Retsforfatningen, og deres Codification gjorde Trangen til en Lovbog for det hele Land mindre i Danmark end i mange andre Lande paa samme Tid.

Fremdeles optog Christen Thomesen strax Skolesagen, Tidens store Opgave. Ved Reformationen var
Skolen gaaet fra Kirkens Overhøihed ind under Statens,
og dens Indkomster vare blevne forøgede; men den
blev længe staaende paa et meget ufuldkomment Trin.
183 Næsten et halvt Aarhundrede efter Kirkeforandringen
underviistes der endnu kun i Christendom og Latin
samt lidt Dialektik og Rhetorik. Det var stadig Hovedformaalet at uddanne Præster. Først mod Slutningen
af det 16de Aarhundrede begyndte nye Fag at trænge

sig ind. Men Latinen var fremdeles overmægtig. Alt gik ud paa en mechanisk Udenadslæren af de grammatiske Regler, som Børnene maatte tilegne sig paa Latin. Modersmaalet var helt skudt tilside; det var Disciplene forbudt at tale Dansk, endogsaa i deres Lege. Ikke blot i de forskjellige Skoler, men i de forskjellige Klasser i samme Skole brugtes ikke overensstemmende Lærebøger, hvilket medførte Forvirring og Vidtløftighed. Christian IV, som levende følte Manglerne ved Skolevæsenet, havde lige siden sin Regerings Begyndelse med sine Cantslere arbeidet paa at give det en god Organisation. Ved hans Skoleforordning af 1604 optoges Græsk, Arithmetik, Geometri og Hebraisk som faste Skolefag, og ensartede Lærebøger foreskreves. Kongen sørgede for nye Skolebøgers Udarbeidelse og brugte hertil Jens Dinesen Jersin, Thomas Bang og andre dygtige Lærde. Jersin skrev en latinsk Grammatik med Forklaringerne tildels paa Dansk; for dette Fremskridt var Skolen dog endnu ikke modtagelig, og den fortrængtes igjen efter faa Aars Forløb. I Skolereglementet af 1632 paabødes blandt Andet, at Dansk skulde læres i de lavere Klasser; Luthers Cathekismus skulde læses paa Dansk, fordi det ikke var „tilraadeligt at lade Drengene læse Cathekismus paa Latin, saalænge de endnu ere ukyndige i dette Sprog“, og dansk Skrivning skulde læres. Fremdeles lod Kongen oprette Gymnasier ved adskillige Latinskoler, for at Ungdommen ikke skulde komme „ilde funderet“ fra Skolerne til Universitetet. Anordningen herom, som udgik 1618, omfattede samtlige Stiftsskoler, men kom

kun langsomt og ikke alle Steder til Udforelse; denne Indretning syntes ikke ret at ville trives her.

184 Strax ved Embedets Tiltrædelse satte Christen Thomesen dette Sporgsmaal under Debat ved Universitetet. En Maanedstid efter forlangte han at høre Professorernes Mening om Sagen og gjentog nogle Dage efter sin Begæring at hore deres Betænkning angaaende Gymnasierne, „om de ikke vare Skolerne skadelige og absumerede deres reditus.“

Professorerne afgave et Svar, som var opsat af den for Skolen altid virksomme Dr. Jesper Brochmand, siden 1639 Biskop i Sjælland. I Februar og Marts 1641 fortsattes de livlige Debatter om dette vigtige Spørgsmaal. Cantsleren forlangte Professorernes Betænkning om, hvorledes Ungdommen bedst kunde dimitteres fra Skolerne til Universitetet. Ved deres Samling modte Brochmand med et Indlæg i 15 Artikler, som Alle bifaldt; de sendte da deres Forslag til Cantsleren i Kolding, hvor han for Øieblikket opholdt sig, og bade om Befaling angaaende dets Publication. Men han svarede, han vilde forst selv conferere med dem derom naar han kom til Kjøbenhavn. Brevet var henvendt til Universitetets Rektor, Astronomen Christen Longberg; om det personlige Forhold vidner Udskriften: „Hæderlig og hoilærd Mand, Mester Christen Lombard, Rektor og Professor udi Kjobenhavn, min gode Ven, venligen.“

Paa samme Tid som disse Forhandlinger fandt Sted, opførtes efter Forslag af Brochmand en Regents i Roskilde til Bolig for Gymnasiaster og andre af Skolens
185 Disciple samt dens Conrektor. Cantsleren udvirkede en

anselig Sum hos Kongen til dette Foretagende, hvortil ogsaa Private, navnlig Jørgen Seefeldt, ydede betydelig Hjælp. Lovene forfattedes af Hans Petersen Kallundborg, som nylig var bleven Skolens Rektor. Cantsleren 186
havde med hele Capitlets Samtykke udnævnt denne dygtige Skolemand til Pladsen, skjøndt det var Brochmand imod — paa Grund af et, som det senere viste sig, urigtigt Forebringende. Ved hans Indsættelse lod Biskoppen sig i sin Tale forlyde med, at Valget ikke var efter hans Sind, men Cantsleren, som kunde befale, havde bedet ham saa indstændigt, at han havde føiet sig ...

Kallundborg var en virksom Raadgiver ved Christian IV's Skolereformer og Udgiver af grammatiske og lexikalske Arbeider.

Cantslerens store Interesse for Universitetet gav sig ogsaa strax kraftigt Udtryk. Som dets Patron var 187
hans Indflydelse paa dets Anliggender betydelig — end ikke den ringeste Sag afgjordes uden hans Raad og Samtykke. Han var ikke selv Medlem af Universitetet, men kunde, naar han vilde, bivaane de akademiske Forsamlinger og havde sin egen Loge ved det øverste Auditorium, hvor han kunde overvære de akademiske Høitideligheder. Ved Promotions- og Rektorgilder sad Universitetspatronen over alle Lærerne næst ved Rektor, hvilket betragtedes som en særdeles Udmærkelse; Rektor maatte have den øverste Plads, da han havde Rang endog over Cardinaler ifølge den gamle, allerede i Bologna fastslaaede Ordning.

I Videnskabens Verden lysnede og brødes det — Naturvidenskaben vaagnede af sin lange Slummer. Tyge Brahe havde med Vælde brudt Vei for Astronomien og med Keppler og Newton givet den sit Grundlag — hans Skole paa Uranienborg havde bragt Mathematikken i Blomst hos os. Christen Longberg, hans navnkundige Discipel og Ven, havde bragt Kikkerten i Brug her 1611, strax efter at den var bleven opfunden i Holland og forbedret af Galilæi. Et Observatorium fattedes — og Christian IV byggede Rundetaarn. Her var Christen Thomesen virksom. „Kongen", siger Tyge Brahes franske Biograph Gassendi, „talte meget om disse Ting med sin udmærkede Cantsler, som havde stor Kjærlighed til Mathematikken — som til al Visdom og Dyd" *). Bygningen begyndtes 1638 eller 39 og havde i 1641 allerede sin fulde Høide. For Taarnets Form og særegne Construktion har sikkert Longberg Æren; Valget af Stedet og den hurtige Opførelse tilskrives
188 Kongen, og Cantsleren er bleven kaldt dets „sidste Spidse og Fuldkommer".

Kongen tog sig selv af Instrumenternes Opstilling i det nye Taarn; i Juli 1642 skriver han til Cantsleren: „Jeg haver tegnet Vielsen [Vidden] af Taarnet ved Regentsen paa Rustkammeret i Tøihuset, derhos Pladsen af hvert Instrument, hvorfor Du skal befale M. Christen Longberg cum sociis, at de gaaer derhen og

---

*) Tychoni Brahei, Equitis Dani, Astronomorum Coryphæi, Vita, p. 253. En Del Materiale til dette Værk havde Forfatteren faaet af Professor Ole Worm gjennem de la Thuillerie, som var fransk Gesandt i Danmark 1644—45 (Slange S. 1377).

seer, om det saaledes eller anderledes skal være. Jeg haver eligeret den Plads dertil, fordi jeg der kan komme sommetid hen og see, hvad de gjor".

Christen Thomesen havde naturligt maattet drages
til Mathematikken ved den store Interesse, hvormed
hans Svigerfader omfattede ogsaa dette Fag; Holger
Rosenkrands havde optaget Tyge Brahes Virksomhed
paa dette Omraade og dannet en yngre mathematisk 189
Skole. Cantslerens Forhold til Longberg er ovenfor
antydet; at han skattede ham høit, behøver neppe at 190
siges — ligesom ogsaa de to foregaaende Cantslere
havde været den udmærkede Mands Velyndere*).

Som Astronomien fik et Observatorium, saaledes fik paa samme Tid Lægevidenskaben et Anatomikammer — ligeledes ved Cantsler Christen Thomesens Medvirkning. Ogsaa denne Videnskab havde man hidtil kun studeret efter Bøger uden selv at see. Professor Anders Christensen havde ved Aar 1590 forsøgt Dissektioner; da det blev bekjendt, vilde Folk ikke sidde tilbords med ham — og det varede endnu længe, inden den praktiske Anatomi kom til sin Ret. I Universitetsstatuterne af 1621 nævntes et Anatomitheater som ønskeligt; men paa Grund af de dermed forbundne Omkostninger eller af andre Aarsager kom Sagen ikke til Udførelse, førend Simon Paulli i 1639 kom til Universitetet, hvor han blev den første Professor i Anatomi

*) Da Cantsler Christian Friis til Borreby i sin Tid ønskede ham ansat ved Universitetet og der i Øieblikket ingen Plads var ledig, tilbød han selv at betale hans Løn.

og Botanik. I 1641 begyndte han sine offentlige Fore-
191 læsninger; men med Dissektionerne ventede han, til et
Anatomikammer kunde blive indrettet. Cantsler Chri-
sten Thomesen tog sig af Sagen, som synes sat i Værk
1642; ved næste Aars Slutning var man saa vidt, at
Simon Paulli ved et Program af 1ste Januar 1644 kunde
bebude Oprettelsen af det nye Institut, som han i en
af de næstfølgende Uger vilde aabne. Dette skete
dog ikke før næste Aar, da han ved et nyt Program
192 indbød Kongen og Cantsleren, „hans venlige, høie Mæcen",
samt flere høie Herrer til at overvære sine anatomiske
Demonstrationer den 3die Marts 1645. Michael Kirstenius
fra Mähren, Simon Paullis Prosektor, udgav et latinsk
Digt i Anledning af Anatomikammeret, som nylig var
oprettet her „af Kong Christian IV ved Akademiets
193 høie Patron Christen Thomesen til Stougaards Hjælp".

Anatomikammeret bestod af et Amphitheater og fire smaa Værelser; det var indrettet hensigtsmæssigt, med megen Omsigt, hvilket maa antages at skyldes Simon Paulli.

Nogle Aar senere tog denne ogsaa af Botanikken
meget fortjente Mand Afsked fra sit Professorat, men
fortsatte ved Skrifter og paa anden Maade sin Virk-
somhed i Videnskabens Tjeneste. Han følte sig Cants-
leren forbunden — og det var ogsaa en betydelig Støtte,
en Mand i hans Stilling kunde yde de Lærde. „Hvor
194 brav Du end er", siger Simon Paulli i en Dedication
til ham, „uden Patroner seiler Du bestandig mod Strøm-
men". Om den kraftige Bistand, Cantsleren ydede ham,
vidner ogsaa Rektors Tilkjendegivelse i Consistorium i

April 1647, „at velb. H. Cantsler havde befalet ham 195
serio at proponere for Professores, at de vilde unde D. Simon Paulli den første Residents, som bliver ledig her paa Universitetet“ ... „men dersom de ikke vilde gjøre det for hans Recommendations Skyld, vilde han forskaffe H. M.s Befaling derpaa“.

Simon Paulli efterfulgtes ved Universitetet af Thomas Bartholin. Paa sine Reiser var denne store Anatom allerede bleven bekjendt i den lærde Verden, navnlig havde hans Ry udbredt sig over Italien, hvor han blev valgt til Prorektor og Syndikus ved Universitetet i Padua. Senere tilbød man ham den philosophiske Lærerpost i Messina; men han afslog den, fordi han vilde offre sit Fædreland sine Kræfter. Her kom han da efter ni Aars Reiser tilbage i Efteraaret 1646. Cantsleren anbefalede ham til Kongen, som svarede, han paa hans Brev ham „intet forholdt, at den Pro- 196
fessor Thomas Bartholinus meriterede at komme fort i Verden“ — Bartholin blev da, efter en ganske kort Tid at have beklædt den mathematiske Lærestol, 1648 Professor i Anatomi ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han efter faa Aars Forløb gjorde sin berømte Opdagelse af de lymfatiske Kar. Omtrent samtidig, vistnok lidt før, havde den unge Svensker, Olof Rudbek, gjort den samme Opdagelse, og begge Lærde tilegnede sig den, da Meddelelse mellem dem ikke havde fundet Sted. Prioriteten synes i een Forstand at være tilkjendt Rudbek, i en anden Forstand Bartholin, som den, der først og fuldstændigst opfattede Opdagelsens hele Betydning og først paaviste Lymfekar ogsaa hos Menne-

sket. Og Bartholin vedblev med Afhandlinger at berige de vundne Erfaringer; fra ham udbredtes Kundskaben om det nye System over Europa.

En næsten tilbedende Beundring for Cantsleren udtaler denne Videnskabsmand flere Steder. Da han mange Aar efter hans Død dedicerede en Bog til hans
197 Søn, Erik Sehested, nævner han som en af Grundene den Velvillie, hans Fader havde vist ham.

198 Tilsynet med Professorernes akademiske Gjerning antog Christen Thomesen sig meget samvittighedsfuldt. Allerede i September 1640 gav han dem Tilhold om efter Fundatsen baade at disputere og læse flittigt. Med Hensyn til Disputatserne maatte han ofte gjentage sine Paamindelser, som det senere vil sees.

Opsynet over Communitetet var delt mellem Cantsleren og Rigshovmesteren. I Mai 1641 brændte Communitetsbygningen; Kongen var selv tilstede og hindrede ved sin kraftige Ledelse af Slukningen Ilden fra at brede sig til de øvrige akademiske Bygninger; men den af Bindingsværk opførte Communitetsbygning nedbrændte for Størstedelen. Da det trak ud med dens Gjenop-
199 førelse, gav Cantsleren Consistoriet en alvorlig Paamindelse, idet han i October 1642 ved Rektor magnificus lod dem tilholde, at de nu vilde have Communitetsbygningen „i Betænkende til at skaffe Materialier, saa man strax derpaa kunde begynde paa Foraaret“ — til at have Indseende dermed skulde en af Professorerne constitueres; han foreslog Jacob Finke, som ogsaa blev valgt som den Dygtigste dertil. Arbeidet blev da be-

gyndt og dreves med megen Iver, saa at den nye, grundmurede Communitetsbygning var færdig inden Udgangen af 1643.

Sorø Akademi, ved hvis Tilblivelse Cantsleren havde været medvirkende, blev han en god Curator. Da Just Høg efter ham blev Rigscantsler, efterfulgtes han i Sorø af Henrik Rammel til Bækkeskov, som havde været Christian IV's Hovmester i hans Barndom og
altid stod i stor Yndest hos Kongen. Henrik Rammel 200
arbeidede med Iver paa at skaffe Akademiet flere Indtægter; Cantsleren forelagde Planerne for Kongen, der intet hellere hørte, end hvad der kunde være til Fordel for hans kjære Akademi — sin filiolam kaldte han det — og saaledes forbedredes dets Tilstand betydeligt. I 1641 fik det sit eget faste Bogtrykkeri, hvortil der hidtil ikke havde kunnet gjøres Udveie, og som ansaaes for en Fornødenhed ved en Anstalt, der husede saamange productive Videnskabsmænd. To Aar senere gav Kongen det lige Rang og Privilegier med Kjøbenhavns Universitet.

Fra Sorø blev det sagt om Christen Thomesen, at 201
han gjorde Akademiets Sag til sin Sag, saa at ingen privat Sag gik ham foran Akademiets. Her som overalt blev hans store Uegennyttighed fremhævet.

Men naar Cantsleren viste sig saa virksom paa sit Embedes forskjellige Omraader, har det ofte været med et bedrøvet Sind; thi disse Aar medførte tunge Tab for ham af dem, der stode hans Hjerte nærmest.

Lykkelige Aar, som det skjønnes, havde han efter det urolige Reiseliv tilbragt paa Kalø i Hjemmet med sine Kjære og i Holger Rosenkrands's umiddelbare Nærhed, til hvem han var saa fast knyttet i inderlig Forstaaelse og Hengivenhed. Ved Embedsforandringen gik Kalø over i andre Hænder. Christen Thomesen solgte ved samme Tid Tanderup til Eiler Quitzov og
202 kjøbte igjen af ham Lykkesholm i Fyen. Her kunde han endnu i den første Tid sammen med sin Hustru foretage Forskjønnelser og Forbedringer. Efter hans Anmodning knyttedes hans Sognekirke Ellested, som før havde havt samme Præst som Herrested, til det nærmere liggende Gislev, der ligeledes hørte til Lykkesholm; til denne Kirke fik han senere Patronatsret. Han gav Gaarden nye Ladebygninger; en Bygning, som blev opført 1642, staaer endnu, mærket med hans og hans Hustrus Navne.

Da døde Holger Rosenkrands i Efteraaret 1642.
203 Den 20de October blev han syg. Hans Nærmeste samledes om ham — Christen Thomesen og hans Hustru med alle deres Børn, hans anden Svigersøn Otto Thott, hans Søn Gunde, med Flere. Den 28de lod han sende Bud efter Præsten, M. Ole Vind. Da han havde faaet Sakramentet, laa han en Tid stille; kaldte saa paa Præsten og Christen Thomesen og sagde, han vidste ikke, han havde nogen Uven i Verden uden En, hvem han dog for længe siden af Hjertet havde tilgivet og bedet for. Efterat han derpaa med megen Kjærlighed havde taget Afsked med sin Hustru, kaldte han sine Børn og Svigersønner til sig og udtalte til Christen Thomesen,

at han ønskede, „det var saa aabenbart for Menneskene, som det var for Vorherre, hvordan en Søn han havde været ham“, og sagde „han skulde nu være Fader“. Og han talte til hver især, ogsaa til alle Christen Thomesens Børn, de mindste med de største, og ønskede Guds Velsignelse over dem. Derefter sov han om Natten stille hen.

Saa blev Aaret efter, ved Juletid, Cantslerens Hustru, som i nogen Tid havde været svag, alvorligt syg. Hun kom igjen noget til Kræfter, men An- 204
faldet gjentog sig, og i Sommeren 1644 blev hun saa stærkt angrebet, at man frygtede for hendes Liv. Dog blev hun ogsaa denne Gang bedre, saa at hun endog kunde tjene sine Venner ved adskillige Begravelser, skjøndt det vel var over hendes Evne; hun vilde altid gjerne være sine Venner til Villie og tænkte da mindre paa sig selv. Men ved Sommerens Slutning blev hun igjen sengeliggende, i Kjøbenhavn, og det blev et langvarigt og meget smertefuldt Sygeleie. Maaned efter Maaned gik hen under stadige haarde Lidelser. Der blev bedet for hende i alle Byens Kirker. De bedste Læger tilkaldtes – Kongens Livlæge, Dr. Fabricius, Dr. Simon Paulli, Dr. Christen Stougaard, Dr. Niels Foss — men de kunde ikke hjælpe. Hun bar sine Smerter med stor Taalmodighed – gav sin Villie under Guds Villie. Hendes bedrøvede Husbond var hos hende Dag og Nat, naar det for hans Embedspligter var ham muligt; hans store Kjærlighed var den bedste Husvalelse for hende i hendes Lidelser. Da Julen atter nærmede sig, vare hendes Kræfter udtømte. Et Par

Dage laa hun stille hen; saa blev hun om Morgenen den 21de December endnu svagere; hendes Husbond, Moder og tilstedeværende Venner gjorde Knæfald med Bøn om Hjælp for hende til at stride den gode Strid — derpaa døde hun blidt.

Fru Mette var from — vel maatte Holger Rosenkrands's Datter være det. Hendes kjæreste Idræt var at høre og læse Guds Ord, og hvad hun saaledes tilegnede sig, gav hun nye Former i Bønner og Psalmer, som hun forfattede. Sine Børn opdrog hun i Gudsfrygt, idet hun foregik dem med sit eget Exempel. Hun var trofast mod sine Venner, omgikkes alle af ringere Stand med Ydmyghed og Venlighed og var god mod sine Tjenere. De Fattige og Nødlidende hjalp hun med rund Haand*). Men maatte hun saaledes savnes af Mange — tungest har det været for ham, hvis fuldtro Fælle hun var i 24 Aar.

I Aarhus Domkirke havde han oprettet et Begravelsescapel for sig og Sine; derhen førte han selv, hvad
205 han havde tilbage af sin kjære Hustru, som han, „saa-

*) Ligprædikenerne over Mette Rosenkrands og hendes Fader, som her ere fulgte, ere begge holdte af ovennævnte for sin Frimodighed bekjendte Mester Ole Vind — som maatte gjentage sin Straffeprædiken mod Sæderne ved Hoffet paa Slottet for Kongen og da ved de haardeste Udtryk med et Slag i Prædikestolen udbrød: „Det var, Guds Død, de samme Ord jeg talte i vor Frue Kirke!“ ... Da Kongen kort efter forlangte ham til Hofprædikant, undskyldte han sig med, at han ikke forstod sig paa Hofcomplimenter; at han for sin Helbreds Skyld maatte bære Kalot, endog paa Prædikestolen; og at han ikke kunde lade være at sige Sandhed.

længe han siden levede, altid savnede, men aldrig forglemte“.*)

Mette Giøe, Holger Rosenkrands's Fosterdatter (se S. 41) overtog nu Omsorgen for hans Hus og Børn. 206

Kort førend Cantsleren mistede sin Hustru, døde hans lille Datter Birgitte: hun havde naaet sit tiende 207
Aar. Hans ældste Datter Anna var Aaret iforveien, 208
12 Aar gammel, bleven trolovet med Eiler Ulfeld, Søn af den tidligere Rigscantsler, Jacob Ulfeldt. Ved sin Hjemkomst fra Spanien, hvor han havde været Resident et Par Aar, bad han om Jomfru Anna hos hendes Forældre, og hun blev ham tilsagt i December 1643. Strax efter brøde de Svenske ind i Landet; Eiler Ulfeldt begav sig til Kongen i Fyen med otte Heste og fulgte

Han fik til Svar paa det Første, at det gjaldt ikke derom; paa det Andet, at om han ikke havde nok i en, maatte han gjerne bære tre Kalotter, og paa det Tredie, at just en Saadan søgte man at faae ved Hove — han blev da Hofprædikant og Confessionarius, 1645. (Zwergius, Sjællandske Cleresie S. 591).

*) Dette Capel, som Cantsleren i 1640 havde tilkjøbt sig af Domcapitlet, var omtrent 16 Fod langt og 9 Fod bredt. Han gav det et Tag af Kobber; Gulvet blev lagt med sorte og hvide Fliser; under den høie Indgangsportal sattes et Jerngitter med to forgyldte Jerngitterfløiporte, prydede med Familievaabner; mod søndre Side ved Vinduet et Epitaphium af sort og hvidt Marmor med hans og hans Hustrus Brystbilleder; udenfor ved Indgangen to forgyldte Figurer af bornholmsk Sten, maaske Sindbilleder paa Tro og Haab. (Hertel, Aarhus Domkirkes Beskrivelse II, 101). Christen Thomesen skjænkede en Gaard i Østerlisberg Herred til Domkirken, med hvilken denne efter Fundatsen „saalænge Verden staaer“ skulde holde Capellet „ved Hævd og Magt“. (Hofmans Fundatser II. 43.)

ham fremdeles, da han gik ud med Flaaden. I Slaget
paa Kolbergerheide kæmpede han Side om Side med
Kong Christian og faldt – for det samme Skud, som
slyngede Kongen Splinten i Øiet. Jomfru Anna blev
da med sin Sorg stille i Hjemmet efter Moderens Død
hos sin dybt bedrøvede Fader, og som hendes Forstand
med Aarene tiltog, forestod hun hans Husholdning
209 „med al Fornuft, Finhed og Fromhed".

Blandt de ikke Faa, der i denne stærkt religieust
bevægede Tid gave sig af med gudelig Digtning, var
den norske Cantsler, Jens Bjelke: en Psalme, han
210 paa denne Tid forfattede, sendte han til Christen Tho-
mesen.

Cantsleren skrev ogsaa selv Psalmer, der ligesom
hans Hustrus bleve offentliggjorte.*) Denne fromme
Sysselsættelse har været hans Trøst i disse Vemodens
211 Aar. En Samling aandelige Sange udgav han omkring
Aarene 1643 og 1646.

Til hans personlige Sorger kom den Smerte, han
maatte føle ved igjen at see Krigsluen brede sig over
Fædrelandet. Han havde, som vi saae, gjort Sit for at
bevare Freden. Ogsaa var han i Toldstridighederne,
som gik forud før Krigen, maadeholden og medgjørlig,
til Forskjel fra Rigshovmesteren. Saaledes skriver
Strømfeldt, den svenske Agent i Kjøbenhavn, til Oxen-
212 stierna den 17de November 1643 angaaende et Told-

*) Adskillige Psalmer baade af Christen Thomesen og Mette Rosenkrands findes i Cassubens Psalmebøger; nogle ere optagne i Brandt og Helveg: „Dansk Psalmedigtning".

spørgsmaal, at Rigshovmesteren i den Sag er „saa obstinat, at han intet er til at handle med ..." den maa derfor beroe til Kongen kommer hjem; til den Tid ventes ogsaa Cantsleren, som bedre vil ansee Tingene „og hjælpe til, hvad ret og billigt er".

En anden Sag, som havde bidraget til Spændingen med Sverrig, var Enkedronningen Maria Eleonoras Flugt til Danmark. Siden Gustav Adolfs Død havde hans Gemalinde følt sig meget ilde tilfreds i Sverrig. Hun var bleven udelukket fra Regentskabet. Oxenstierna mentes at have Planer om et Ægteskab for sin Søn Erik med den unge Dronning, medens Enkedronningen ivrigt arbeidede paa et Ægteskab for hende med den danske Prinds Frederik, og Uenigheden voxede mere og mere. Man afspærrede hende endog næsten fra Samkvem med sin unge Datter. Maria Eleonora var neppe videre kyndig i Statssager og var vist ogsaa ødsel; men Gustav Adolf havde havt hende meget kjær — og nu var hun næsten som en Fange i Sverrig. Denne Tilstand kunde hun ikke holde ud; hun besluttede at flygte og henvendte sig gjennem den danske Resident i Stockholm, Peder Vibe, til Christian IV om Bistand til at udføre sin Plan. Kongen forestillede hende, hvor vovelig den var, og fraraadede hende at forfølge den. Hun holdt dog fast ved sit Forsæt, og i flere Aar vedblev hun at henvende sig om Sagen til Kongen, som bestandig fraraadede, indtil hendes Bønner bleve saa indtrængende, at han endelig i 1640 gik ind paa at hjælpe hende til at flygte til Preussen, hendes Broder Churfyst Georg Vilhelms Land, og Planen blev da iværk-

sat. Efter en eventyrlig Reise naaede Maria Eleonora ind under Gulland, hvor to danske Orlogsskibe ventede hende. Capitain Erik Ottesen tog hende op paa Skibet Patientia og vilde nu efter sin Ordre føre hende til Preussen. Men Modvind nødte ham først til at rette Coursen mod Meklenborg og siden til at søge ind under Falster — her forlangte Dronningen, som var meget søsyg, at sættes i Land; Capitainen rettede sig efter hende, og hun blev da modtaget som Gjæst paa Nykjøbing Slot, hvor Prinds Christian og hans Gemalinde opholdt sig.

Kongen var i Holsten, da han fik dette uventede og besværlige Besøg i sit Rige. Cantsleren sendte ham Meddelelse om det Forefaldne — med et indlagt Brev fra Peder Vibe — sikkert ikke uden at yttre sine Betænkeligheder ved denne Sag. Kongen svarede:

„Din Skrivelse med Peder Vibes Brev er mig til Hænde kommen, og deraf forstanden Enkedronningen i Sverrigs Retraite, hvilken jeg paa tre Aars Tid med stor Flid haver impedieret. Mens efterat hun uden Ophør sig over Cantsler Oxenstierns Insolents imod hende beklagede, og det intet kunde hjælpe, hvad jeg baade skriftlig og ved Peder Vibe mundtlig hende erindrede, da erklærede jeg mig, at naar hun var paa sin frie Fod, da vilde jeg gjøre, hvad jeg kunde, at hun kunde komme over til Preussen, hvortil Erik Ottesen blev sendt henad Gulland.

Om hun nu er libereret af sin Custodie ved en Dansk, Spanier eller Græker, det kan gjøre ligemeget. Naar Cantsler Oxenstierns Høflighed imod den Dame,

hvis Herre salig intet andet end alt Godt haver forskyldt, kommer ret for en Dag, da findes vel de i Sverrig, som skal dømme anderledes om samme Retraite, end som nu skeer.

At hun intet er kommen didhen, som hendes Begæring var, det er mig noksom imod. Dog seer jeg heller, at hun er slagen iland til Nykjøbing end til Kjobenhavn. Vale. Af Glücksborg i Glückstadt den 21de August Anno 1640.

Christian."

Christen Thomesen var i disse Dage syg og kunde ikke skrive igjen til Kongen, hvilket meddeltes denne
i en Skrivelse, Rigsraadet et Par Dage efter sendte 213
ham angaaende den uformodede Begivenhed, som maatte vække dets Uro.

Hvormeget end Besøget kom Kongen paatværs, behandlede han dog sin Gjæst, for hvem han jo havde megen Medfølelse, med al Ridderlighed. Om Efteraaret reiste Maria Eleonora til Holsten med Prinds Christian og Prindsessen, besøgte Hertugen af Gottorp og blev der fem Maaneder. Hendes Broder, Churfyrsten af Brandenborg, døde medens en Skrivelse til ham fra Kongen om hendes Sag var underveis. I Sverrig negtede man, fordi hun var flygtet, at betale hendes Livgeding. „De maa skamme dem, at de traktere deres Dronnings Frumoder, som de gjør", skrev Kongen til Peder Vibe, „hendes Herre var al Verden for snever, og nu maa hun leve af Andres Naade". Han indbød hende til at komme igjen til Danmark, hvor hun da

boede i to Aar og blev paa det Bedste forsynet med Alt, hvad hun behøvede, indtil hun i Sommeren 1643 kunde reise til sin Brodersøn, den nye Churfyrste af Brandenburg.

Enten nu disse Forhold og Begivenheder havde større eller mindre Betydning, saa vilde de Svenske Krigen ogsaa af mange andre Grunde, og da Leiligheden var dem gunstig brøde de ind uden foregaaende Varsel og oversvømmede det paa et saadant mod Folkeretten stridende Overfald uforberedte Land. Man ved, med hvilken Hurtighed og Energi Kongen traf Modforanstaltninger og organiserede Forsvaret paa alle Punkter.

Kort efter at han var vendt tilbage fra Fyen, hvor han havde sørget for at hindre Fjendens Overgang over
214 Lillebelt, skriver han til Cantsleren, at han har isinde at lade Christi Daab male paa sit nye Skib, Trefoldighed og ønsker Universitetets Erklæring om, hvilken af to Fremstillingsmaader, som han betegner, de formene, at Maleren skal følge ...

Ved Begyndelsen af April gik Kongen ud med Flaaden. Den 9de s. M. sender Cantsleren ham Breve
215 fra Holland — hvor det strax var bleven overdraget Frederik Gynther at arbeide for Danmarks Interesse — med flere Efterretninger, saa gode som han har dem. Blandt Andet meddeler han, at de Keiserlige og de Spanske have taget vel imod de svenske Gesandter i Osnabrück, saa det synes som om Keiseren bliver nødt til at handle om Fred — Dr. Langermann, som, da Kongens andre, egentlige Gesandter ved Fredsbruddet forlode Osnabrück, var bleven der tilbage som Resident,

formener han at være uskikket „til at penetrere udi hvis der passerer“, vilde Kongen skikke Sekretair Klein derhen, da skulde han maaske gjøre bedre Tjeneste. De Keiserlige gjøre ikke Mine til at røre sig til Hjælp, de Svenske endnu mindre til at bryde op i Jylland ... Sjælland er ganske blot, og Kjøbenhavn, som mest Magt paaligger, mindst forsynet — det bliver nødvendigt at hverve noget Fodfolk til at ligge der, hvor man saa skal faae Midler; bliver der ikke andet Raad, maa man tage af de norske Penge — „Gud almægtigste sende Eders Majestæt med Helbred og Velstand snart til os igjen, saa bliver Alting godt med Guds naadige Bistand. ham jeg Eders Majestæt underdanigst og troligst befaler ...“

Med Hensyn til Residenten i Osnabrück, over hvem
der ogsaa fra anden Side var anket, besluttede Kongen
at foretage den foreslaaede Forandring og sendte Cants- 216
leren Breve i den Anledning til Langermann og Klein.
I et senere Brev skriver han:

„Af Frederik Gynthers Brev i Din Skrivelse ind- 217
lagt erfarer jeg, at man haver intet godt sig af de
Hollænder at forvente, saa at havde man ikke saa
god en Sag, som vi have, da skulde de vel kyse en
Karl. Men Gud lever endnu, som hader al Uredelighed, og uden Tvivl vel veed at sætte de Hollænder og Svenske tilrette, naar Tid er. Jeg vil troe Gud og gjøre, hvad jeg kan, og befale hannem Resten. Vale.

Af mit Skib Trefoldighed for Elfsborg den 30te April Anno 1644. Christian.“

Kongen holdt i nogen Tid Fjenden Stangen tilsøes. Ved Listerdyb mødte han Louis de Geers svensk-hollandske Hjælpeflaade, som efter dette Møde maatte gaae tilbage igjen til Holland for at reparere. Den 1ste Juli stod Slaget paa Kolbergerheide – et Øieblik saae det ud, som om Sagerne vilde vende sig gunstigt for Danmark ... Med Jubel hilstes Kong Christian, da han frelst, med det stærke Mærke af den Ild, han saa frygtløs mødte, kom tilbage til Kjøbenhavn*). Herfra gik han over til Skaane for at lede Forsvaret der.

Da var det, den 13de October, at den svenske Flaade under Wrangel, i Forening med den paany i Holland udrustede Hjælpeflaade med mere end dobbelt Overmagt angreb Pros Munds Flaade ved Lolland og, trods dens heltemodige Modstand, tilføiede den et fuldkomment Nederlag. Cantsleren maatte sende sin Konge den sørgelige Efterretning. Kongen gjorde strax Anstalt til at føre Hæren over paa Øerne. Han svarede Cants-
218 leren: „Af Din Skrivelse haver jeg med Bedrøvelse forstanden den store Ulykke tilsøes, den Allerhøieste haver villet straffe mig med. Mens efterdi det saaledes hans guddommelige Majestæt behaget haver, da kan jeg trøste mig derved, at jeg ingen Aarsag til dette Værk haver given og gjort alt det, jeg haver kundt, til disse Rigers og Landes Conservation og intet sparet Liv, Gods eller Helbred. Hans guddommelige Majestæt skaffe

*) En latinsk Lykønskningstale til ham, skreven af Christen Andersen Mylius, er dediceret til Cantsleren.

Alting efter sin guddommelige Villie.*) Udenpaa dette Brev skrev Cantsleren: „Da Flaaden var slagen".

Wrangels Ordre lød paa, at hvis det lykkedes ham at slaae de Danske, skulde han lægge sig i Sundet og tage den samme Sundtold, som Danmark tog. Saa vidt kom det dog ikke — hans Flaade havde lidt saameget, at han ikke for det Første kunde forfølge sin Seir videre; og den danske Konge var aarvaagen. Øerne forbleve frie. Men Flaaden landsatte en betydelig Troppestyrke paa Halvøen, som helt blev besat af de Svenske. Disse Begivenheder fremskyndede de begyndte Fredspræliminarier, og et Fredsmøde i Brømsebro under fransk og hollandsk Mægling fastsattes til den 8de Fe- 219
bruar 1645. Til Underhandlere udnævnte Kongen Rigshovmesteren Corfits Ulfeldt som Formand, samt Cantsleren og Rigsraaderne Christopher Urne og Jørgen Seefeldt.

Ved Midten af Januar, kun faa Uger efter hans Hustrus Død, reiste da Cantsleren med sine Medcommissairer til Skaane, hvor de toge Ophold i Christianopel med den franske Gesandt de la Thuillerie og tre af de hollandske Afsendinge. Sverrigs Commissairer vare Rigscantsleren Axel Oxenstierna og Rigsraaderne Johan Skytte, Mathias Soop og Thure Bielke; de toge

*) Paa Corfits Ulfeldts Meddelelse svarede Kongen: „Af Din Skrivelse haver jeg forstanden den uformodlige og bedrovede Tilstand, Flaaden er geraaden udi, og endog jeg Sligt af den gode Gud noksom fortjent haver, da vil jeg dog intet forsage, mens forhaabe, at den samme Herre og Gud, som mig straffet haver og mig i de Maader bedrovet, han skal mig i andre Maader glad gjøre".

Kvarter i Søderakra med den hollandske Gesandt de Witt. Imellem disse Byer laa Brømsebro, en lille Holm i Aaen Brømsebæk, som ved to Broer var forbunden med Sverrig og Danmark; en stor Sten midt paa Holmen betegnede Grændsen mellem Rigerne.

Paa den aftalte Dag blev Fredsmødet høitideligt aabnet. Først indfandt Mediatorerne sig og stillede sig ved Stenen. Paa et Vink af de la Thuillerie gik de danske og svenske Commissairer under Trompeters Klang ud af deres ved begge Broer opslaaede Telte hinanden imøde. Da de kom til Grændsestenen, blottede de Hovederne. Axel Oxenstierna og Corfits Ulfeldt gave hinanden Haanden, ligesaa de andre Commissairer. Oxenstierna holdt nu en Tale paa Svensk, hvori han ønskede Lykke over Foretagendet, og Ulfeldt svarede paa Dansk. Man gav atter hinanden Haand og skiltes.

Forhandlingen tog altsaa sin Begyndelse — fra Christianopel og Søderakra; efter de la Thuilleries Raad skulde den foregaae skriftligt gjennem Mediatorerne, for at det ikke skulde komme til haarde Udtryk. De Svenske begyndte med at forlange Toldfrihed i Sundet. De Danske svarede med at fordre Skadeserstatning for den saa uretfærdigt begyndte Krig og Tilbagegivelse af de besatte Provindser, idet de afviste Fordringen om Toldfrihed som stridende mod deres Konges Høihedsret i Øresund. En haard Strid udspandt sig, og saa skarpe Erklæringer udvexledes, at de la Thuillerie fik indrettet, at intet Skriftligt mere skulde afgives, men Alt meddeles mundtligt ved Mæglerne. Hollænderne, som selv

vare saa hoit interesserede i Toldspørgsmaalet, gik helt over paa de Svenskes Side. Disse truede med at afbryde Traktaten, hvis deres Fordring ikke blev indrommet. De Danske, som indsaae Umuligheden af at bringe Modstanderne til at vige, bade Kongen om udvidet Fuldmagt for at kunne imødekomme dem paa dette Punkt. Kongen tøvede — det var et dyrt Offer. Men det meste af Danmark var i Fjendens Hænder; nylig var ogsaa Bremen bleven indtaget; Pengenøden var overordentlig, og til alt dette kom den store Fare for en svensk-hollandsk Alliance. Den 19de Marts skreve Commissairerne hjem — Concepten med Christen Thomesens Haand — hvorledes, efter den franske Gesandts fortrolige Meddelelse, de Svenske kun soge at slippe Forhandlingen og bringe Danmark helt i deres Magt og have sagt ham deres Middel, som ikke kan feile uden ved et Mirakel. Glückstadt, sige de, skal snart være deres; da de ere Mestre i Søen, kan Fyen og Sjælland ikke undgaae dem, hvis Krigen kun varer et Aar endnu, „og Fæstningerne i Skaane vide til Punkt og Prikke, hvorlænge de kan holde sig“; Lolland have de med det Første Anslag paa — hvorfor Commissairerne sporge, om de maae slutte Freden, naar man kan faae Landene igjen, om man „endskjøndt skulde nodes til dennegang, hvad Commercien anlanger i Sundet, at bide i et surt Æble — man faaer vist nu fornuftig at skikke sig i Tiderne, thi de ere onde.“ Endelig sendte Kongen dem den 23de Marts Fuldmagt til at slutte Freden, som den bedst var at faae, „ei tvivlende, I jo herudinden gjøre, hvad Eder muligt er“.

Sundtoldfriheden indrømmedes altsaa de Svenske — men det Værste stod tilbage. De fordrede nu Vendsyssel, Skaane, Halland og Bleking, til Sikkerhed for Freden, som de sagde, samt Elbtoldens Afskaffelse. De la Thuillerie oprørtes over saa ublue Fordringer og truede med at reise bort. Foreløbig vilde han ikke meddele de Danske disse Betingelser, men kun forberede dem paa, at de maatte stille Sikkerhed. Da han begyndte at tale om Sikkerhed til de danske Commissairer, svarede Corfits Ulfeldt med stærke Udtryk, at det var Kongen af Danmark, der burde have Sikkerhed for saadanne Overfald, ikke blot for Fremtiden, men ogsaa for den allerede lidte Skade. Hjem til Kongen skreve Commissairerne: „Hvad de Svenskes store Postulata have været, vil vore Mediatorer os endnu ikke aabenbare, mens holde dem for saa irraisonnable, at det gjør ikkun ondt, om vi fik dem at vide. Mens af denne deres Proposition om Forsikkring er vel at see, at de haster intet, saa dersom den norske Armee kunde gjøre et Tog i Sverrig igjen eller nogensteds noget tenteres, da var det høi Tid og faciliteret meget vores Traktater.“*) At Afstaaelser

*) De Norske havde i November forrige Aar indtaget Mora Skandse i Vermeland og derefter gjort Fjenden adskillig Skade ved et tre Maaneders Felttog i hans eget Land. I Marts var Statholderen Hannibal Sehested, som førte Krigen i Norge, efter Kongens Ønske reist til Kjøbenhavn, hvor han indtrængende bad Kongen og Raadet om Understøttelse af Skibe og Folk til en alvorlig Diversion i Sverrig, hvorved muligt bedre Fredsbetingelser kunde opnaaes. Men til Hjælp af nogen Betydning kunde Midler ikke opdrives. „Var der ikkun Middel til to Maaneders Gage til Armeen,

vilde blive uundgaaelige, indsaae dog Commissairerne snart og foresloge Kongen, at man, forat undgaae større Tab, tilbød Øsel, Jemteland og Bornholm eller idetmindste en Sum Penge. Kongen vilde ikke afstaae Bornholm, men tillod dem, under Henvisning til den givne Fuldmagt, at begynde Indrømmelserne med Jemteland, hvis de Svenske ikke vilde lade sig nøie med en Pengesum. Paa dette Punkt indtraadte et Ophold i Underhandlingerne, idet de Svenske udbade sig 14 Dages Respit for at indhente nærmere Ordrer.

Cantsleren trøstede Kongen saa godt han kunde. „Det er intet Nyt", siger han i et Brev til ham af 20de April, „og haver de fornemste Keisere og Konger det forsøgt, og blandt de Viseste været berømmet, at de i onde Tider har kvitteret noget, for det Bedste at salvere.*) Det bliver og intet længe til, at de Svenskes mensura bliver fuld, og deres periodus bliver ude, saa faaer de ufeilbar deres fortjente Løn, og vil bekomme dennem ilde det, de ugudelig og ilde erlanget haver."

---

man kom de Skjelmer vel til at tænke paa Fred", skrev Kongen den 17de Mai til Commissairerne. (Chr. IV.s Breve VI. 44.)

Hannibal Sehested udtaler i et Brev til Cantsleren af 10de September 1645 sin Mening, at en Krig mod Sverrig fordelagtigst føres fra Norge. „Gud give den havde udi Begyndelsen været derhen vendt med al Magt, da havde vores Vilkaar vist blevet anderledes, hvilket H. K. M. af mig underd. for Elsborrig noksom blev sagt, mens var af andre Seniores lidet agtet eller forstaaet." (T. S., Hannibal Sehested II. 35.)

*) I et Svar af 6te Marts paa en af Commissairerne indsendt Anmodning havde Kongen udtalt, at „det var uhørt, at nogen Potentat havde gjort Sligt".

Kongen har i hele sin lange Regering saaledes havt Guds hellige Navns Ære og Tjeneste i Hjerte og Agt, at han sikkert aldrig bliver af Gud i Himlen forladt, i hvor farlig det udseer, og eftersom de Svenske Krigen med Alverdens Forundring og Improbation har begyndt, saa kan de aldrig have nogen Ære af Freden, i hvordan den gjøres. Mediatorerne misunde de Svenske meget deres Viktorier, og om deres høie Propositioner have de skrevet saaledes til Holland, at de formene, det der skal blive i stor Consideration. Den franske Gesandt giver godt Haab — „De Hollandske ville slet intet troe, at der i Holland skulde armeres noget mod E. M., sige selv, at det var den ubilligste Ting, som være kunde; men det er dog sikkrest at holde Flaaden ved Kjobenhavn samlet i god Beredskab.

Kunde Hannibal Sehested snart komme op til Norge og der gjøre Miner, om Mere ikke kunde skee, til Indfald i Sverrig, da befordrer det vist vore Traktater“ ...

Imidlertid forandrede Hollænderne deres Stilling. De nedlagde deres Hverv som Mæglere og tilbøde at forhandle om deres egne Anliggender, men kun jævnsides med de Svenske. Det gjaldt nu om hurtigt at tilfredsstille Staterne, som fornemmelig fordrede Moderation i Sundtolden, for at skille dem fra Sverrig, og Commissairerne bade om de hertil fornødne Fuldmagter. Det varede nogen Tid, inden Kongen og Raadet kunde bestemme sig for disse Indrømmelser. Commissairerne førte da Sagen saa vidt frem, som de kunde, idet de indtrængende gjentoge deres Anmodning. Til Svar paa

et Brev fra Kongen, hvori han, idet han omtaler de sørgelige Forhold, maaske ogsaa har yttret Mistillid til sine Raader og Embedsmænd, skriver Cantsleren den 10de Mai, at han med stor Hjertensve af Kongens Brev har fornummen den store Pengemangel, der er forhaanden ... Til Forsvaret af de overblevne Provindser faaer Folkene lade sig nøie med den Proviant, som er i Landet, og til noget Foretagende mod Fjenden skal neppe kunne findes Midler, i hvor stærk Contribution der og blev paalagt — der er derfor intet bedre tilbage, end ved Traktater først at skille Hollænderne fra de Svenske, og siden akkordere med disse det bedste muligt. „Thi Tiderne ere nu saa onde, ikke for os alene, mens for mange fornemme Potentater, Keiseren, Kongen af Spanien og andre Herrer, at vi saavel som de skal faae at indgaae og gjøre det, man aldrig havde tænkt". Han haaber, at Kongen, som ikke erkjender Nogen over sig uden Gud, ikke heller vil tilskrive nogen Anden end sin eneste Overherre, hvad der skeer, lidende taalmodigt, hvad af Gud beskikkes, og at han med frimodigt Høisind vil ringeagte Alt, hvad Mennesker indbilde sig at ville gjøre. „Dertil skal Gud give E. K. M. sin mægtig Velsignelse, og alle E. K. M.s troe Undersaatter derom uafladelig sukke og raabe, iblandt hvilke jeg forhaabes at være den Flittigste ..."

„Ad Regem af mig alene, den 10de Mai Anno 1645. Med Peder Vibe."

Sidst i Mai fik Commissairerne de meget attraaede Fuldmagter og ilede nu med at bringe Alt paa det Rene med Hollænderne. En nederlandsk Flaade, der

skulde bistaae Sverrig i det Øieblik, Staterne brøde med Danmark, var kommen til Sundet —

Deres hurtige Imødekommen viste sig at have været særdeles heldig; thi de Hollandske fik nu nye Ordrer, hvorefter de skulde søge at nedstemme de Svenskes Fordringer, som begyndte at forurolige Staterne; hvis det ikke lykkedes, skulde de, for at den Skade kunde opveies, som Hollands Handel vilde lide ved, hvad Sverrig vandt, stille betydeligt større Fordringer til de Danske, og i Tilfælde af det Fredsbrud med Danmark, som da rimeligvis vilde finde Sted, skulde der træffes Overenskomst med de Svenske om de eventuelle Erobringers Deling. Men da disse Ordrer kom, var Forhandlingen i det Væsentlige afsluttet; de Hollandske vilde ikke begynde forfra og rettede da kun deres Bestræbelser mod at faae Sverrigs Fordringer satte ned.

De svenske Underhandlinger vare gjenoptagne den 7de Mai, men kunde længe ingen Fremgang faae. Forgæves tilbøde de Danske Jemteland og derpaa ogsaa Øsel. Svenskerne stode paa deres Fordring paa Skaane, Halland og Bleking. Endelig lykkedes det den utrættelige de la Thuillerie at nærme Modstanderne til hinanden. De Svenske sloge af paa deres Betingelser, og de Danske, som i Juni ogsaa maatte see Bornholm falde i Fjendens Hænder, indrømmede, foruden Sundtoldfriheden, Jemteland og Øsel, endnu Gulland, Halland som Pant paa visse Aar og Toldfrihed paa Elben for Svenske og Hollændere. Slutningsforhandlingerne foregik efter de la Thuilleries Forslag direkte mellem Com-

missairerne ved selve Brømsebro. Nær var den hele Traktat strandet paa de Svenskes Fastholden ved Fordringen paa en Del af Bleking — men endelig frafaldt de dette Forlangende, mod at Herjedalen tilstodes dem. Tiden for Hallands Pantsættelse bestemtes til 30 Aar. Saaledes blev man enig, og Freden sluttedes den 13de August 1645 med megen Hoitidelighed. De undertegnede Fredsdokumenter leveredes af Sekretairerne til de la Thuillerie, som udvexlede dem og erklærede sin Mæglervirksomhed for endt. Trompeter faldt ind, og Commissairerne mødtes ved Grændsestenen. Corfits Ulfeldt talte først; han takkede Kongen og Dronningen af Frankrig samt deres Ambassadeur for den for Fredsværket udviste Iver, forsikkrede, at Traktaten skulde blive holdt ubrødelig af Kongen af Danmark, og lykønskede til Slutning Dronning Christina til hendes Regeringstiltrædelse. Oxenstierna svarede med en Tale af lignende Indhold; man gav hinanden Haand og skiltes under Glædesyttringer fra den forsamlede Menneskemasse.

Samme Dag undertegnedes Traktaten med Hollænderne, som sikkrede dem Nedsættelse af Sundtolden med flere Handelsfordele. Skjøndt den undertegnedes ved Brømsebro, fik den i sit Datum Christianopel, hvor den egentlig var sluttet.

Fred var opnaaet, men det var en haard Fred for Christian IV at underskrive. Corfits Ulfeldt, med hvem han i længere Tid af forskjellige Grunde havde været misfornøiet, fik hans bittre Stemning at føle, da han overrakte ham Dokumenterne.

Cantsleren udtalte i et Brev til Prinds Christian kort før Fredslutningen: „Den rette Hovedaarsag til vores Ulykke er, at vor Herre er vred paa os, og vi gjør os derpaa den ringeste Tanke.“

Efter et Par Dages Ophold i Sverrig kom de la Thuillerie til Kjøbenhavn, hvor han ved sin Virksomhed ved Fredshandlingen havde vundet alles Hjerter. Frankrig og Danmark vare komne hinanden nærmere, og de la Thuillerie foreslog et Forbund mellem Rigerne. Til en egentlig Alliance var Kongen ikke tilbøielig; men gik efter indhentet Betænkning fra Raadet ind paa at
220 høre Gesandtens Forslag og udnævnte Cantsleren og Rigsraad Jørgen Brahe — sidstnævnte istedetfor Rigshovmesteren, der var syg — til Forhandlingen, som altsaa tog sin Begyndelse. Om de Punkter, der angik Handelen og Tolden, blev man hurtigt enig. Mere Vanskelighed gav Spørgsmaalet om et nærmere Forbund, hvor Kongen ikke vilde indlade sig saa vidt, som Gesandten attraaede. Efter adskillige Sammenkomster sluttedes den 5te November 1645 en Traktat paa sex Aar, hvorved Sundtolden sattes paa samme Fod for Franskmændene som for Hollænderne; Kongerne forpligtede sig til ikke at alliere sig med hinandens Fjender; Kong Christian skulde indbefattes i de almindelige Fredstraktater, og Kongen af Frankrig skulde virke for, at Bremen tilbagegaves Hertug Frederik.

Denne Traktat, en Forløber for den Sammenslutning med Frankrig, som strax efter Enevældens Indførelse tilveiebragtes af Hannibal Sehested, var, saavidt vides, den sidste betydeligere af Christen Thomesens

mange Forhandlinger med fremmede Magter under Christian IV. Han sees nu i nogen Tid mest optaget af hjemlige Forhold som det beroligende og forsonende Element ved den gamle Konges Side under de mange Vanskeligheder og Rivninger, hans sidste Aar medførte — Conflikter med Rigsraadet og Rigsembedsmændene, hvis voxende Magt han vilde tvinge tilbage, og samtidig de pinlige Munkske Familietvistigheder.

Først var det Marsken Anders Bilde. Cantsleren havde ved Jørgen Urnes Død 1642 foreslaaet ham, samt Corfits Ulfeldt, dengang Statholder i Kjøbenhavn, og Knud Ulfeldt til Embedet, hvorpaa Kongen da bestemte sig for Anders Bilde*). Under Krigen havde Bilde et Sammenstød med Prinds Frederik, som førte Hæren i Jylland; han skulde virke sammen med ham, men Prindsen og Marsken kunde ikke enes om Krigsoperationerne. Nogen Tid efter kom han i heftig Strid med Kongen. Anledningen var en Hovedskat, som 221
Kongen, efter Forhandling med de tilstedeværende Rigs-

*) Paa Kongens Opfordring til Cantsleren om at tilkjendegive, hvem han ansaae for dueligst til Embedet, svarede han: „Til Danmarks Riges Marskes Plads at betræde i afgangen H. Jorgen Urnes Sted er blandt Rigsraaderne nu ingen, som haver været Soldat og for Alderdom og Skrobelighed samme Bestilling kunde betjene, uden Statholderen H. Corfits Ulfeldt. Blandt de andre af Adel er mig ingen bekjendt, som Krigens Væsen bedre forstaaer, end Anders Bilde, Statholder paa Øsel. Knud Ulfeldt, Krigscommissair, har og nu ved sin Bestilling erlanget nogen Experients udi slig Commando. Gud allernaadigst give E. K. M., som kjender sine Undersaatters Capacitet selv bedst, sin Velsignelse til den tjenligst Elektion ...“ (Rigsraadsbreve 52).

raader, vilde søge at formaae Adelen til at udgive. Anders Bilde og Mogens Kaas fik Ordre til at føre denne Sag frem i Odense paa et af de i denne Hensigt indkaldte Stændermøder. Her, som ogsaa i Ringsted, modsatte Adelen sig bestemt denne Form af Skat, der paa det Føleligste greb ind i dens Privilegier. Marsken og Mogens Kaas sendte nu Rigsraadet Underretning om Adelens Erklæring, idet de fremhævede, at den havde svaret, at Opfordringen stred mod dens Privilegier, og at Anders Bilde som Marsk hellere burde forsvare den, naar Noget mod Privilegierne forlangtes, end selv begære det. Denne vistnok temmelig skarpe Skrivelse var ikke bestemt til at forelægges Kongen. Den kom ham imidlertid for Øie og opbragte ham i høi Grad, ikke mindst ved Anders Bildes Omtale af sin Særstilling til Adelen som Marsk, et tidligere omtvistet Forhold, som Kongen ikke anerkjendte. Og yderligere ophidsedes han, da der samtidig indkom et Andragende fra Adelen om, at Landcommissairerne, sammen med Marsken og de andre i hver Provinds boende Rigsraader, maatte have Tilsyn med Landet i Krig og Fred og holde Provindsmøder, hvor Klager kunde fremføres. Striden holdtes dog tilbage, til Freden med Sverrig var sluttet, men saa brød den løs. Kongen skrev den 3die September et Brev til Cantsleren, fuldt af de heftigste Udtalelser mod Marsken. Det synes endog, som om han ikke har villet anerkjende ham som Rigsraad, og at han har givet en Anden Befalinger, som henhørte under Marskembedet.

Anders Bilde skrev nu fra sin Gaard Løgismose

til Rigshovmesteren og Cantsleren, at det var Misundere og Uvenner, der havde bagtalt ham hos Kongen; han og Mogens Kaas havde faaet Adelen til paa anden Maade at bevilge mere, end Hovedskatten vilde have indbragt, og ved sin Tilkjendegivelse til Rigsraadet af Adelens Henvendelse til ham som Marsk havde han havt Landets Conservation og Undersaatternes Lydighed mod Kongen for Øie. Han bad dem skaffe sig „Forhør" hos Kongen. Dagen efter skrev han igjen til Cantsleren og gjentog sin Begæring.

Imidlertid sendte Kongen sine Klager ved en Trompeter til Marsken. Anders Bilde henvendte da en Skrivelse til Kongen, hvori han udtalte sig paa lignende Maade som i den til Rigshovmesteren og Cantsleren og til Slutning bad Kongen igjen skjænke ham sin Gunst. Samtidig skrev han til Cantsleren; efterat have takket ham for hans store Flid og Omhu udtalte han sig skarpt om den omtalte Skat – Forfædrene havde vel vidst at forvare sig mod saadanne kongelige Begæringer, og at Adelen havde henvendt sig til ham som Marsk, var det hans Pligt idetmindste at tilkjendegive de andre Raader; Corfits Ulfeldt og Christen Thomesen maatte som de fornemste Raader skaffe ham Forhør hos Kongen.

Rigshovmesteren, som selv stod paa en spændt Fod med Kongen, har her neppe kunnet udrette Noget – Cantsleren saameget mere. Man fik efterhaanden Kongen stemt for at tage Marskens Undskyldningsskrivelse for god, og det lykkedes at faae en Skrivelse,

hvori Rigsraadet erklærede ham dette, opsat i en Form, som Kongen bifaldt.

Men Anders Bilde fandt sig ikke fyldestgjort. Paa et Brev fra Cantsleren angaaende det Opnaaede, svarede han, at han af hans Skrivelse, som ellers altid af meget Andet, havde forfaret hans gode Affektion og store Umage for hans Anliggende; men han fordrede et egenhændigt Brev fra Kongen eller Proces. Den samme Fordring fremførte han i et senere Brev til Rigshovmesteren.

Cantsleren og de øvrige Rigsraader vedbleve fremdeles med deres Bestræbelser for at tilveiebringe Forsoning, og ved Herredagen i Marts 1646 blev Sagen endelig bilagt. I en Skrivelse, conciperet af Christen Thomesen, meddelte Rigsraadet Marsken, at de, da han ikke havde fundet deres Skrivelse af October fyldestgjørende, paany havde henvendt sig om hans Sag til Kongen, og at H. M. nu havde erklæret, at han var tilfreds, vilde have ham undskyldt for al Mistanke og herefter, som før, være ham en naadig Herre.

Marsken faldt nu til Føie og overtog igjen sine Bestillinger.

Langvarigere og vel ogsaa af større Betydning blev Kongens Spænding med Corfits Ulfeldt, og Cantsleren fik her et brydsomt Arbeide som Mellemmand. Ikke længe efter at Kongen havde betroet sin Svigersøn Landets høieste Post, saaredes han ved hans anmassende Optræden. Under Krigen udbredte der sig en almindelig Mistillid til hans Styrelse, som Kongen dog i Begyndelsen neppe delte; men efter Flaadens Nederlag,

som Rigshovmesteren havde at sørge for, brød Uenigheden frem. Kongen sendte en Række Ankeposter 222 over ham til Cantsleren, hvorpaa Ulfeldt afgav en skriftlig Forklaring. Efter et skarpt Brev fra Kongen skal Rigshovmesteren have bedt om sin Afsked. Rygtet sagde, at Ulfeldt forlangte at vide, hvem der nærmest havde bestyrket Kongen i hans ufordelagtige Mening om ham, og at det var Cantsleren. Det Sidste har maaske været en uhjemlet Gisning; ialfald er Cantsleren ikke gaaet videre, end til hvad han maatte have anseet for strængt nødvendigt, da han netop bestandig i disse Aar — som det vil sees — bestræbte sig for at nærme Kongen og Rigshovmesteren til hinanden. Ulfeldt skal have udfordret ham; men det kom dog ikke til Duel, da to Rigsraader bilagde Sagen. Forholdet mellem Kongen og Rigshovmesteren kom for en Tid nogenlunde i Orden, men efter Fredslutningen med Sverrig blussede Striden op igjen, og Ulfeldt forlangte sin Afsked med Henvisning til en Svaghed i Benet, han længe havde lidt af. Kongen vilde dog, hvad Ulfeldt maaske selv har tænkt sig, under de forvirrede Tidsforhold ikke tilstaae ham den. Da Rigshovmesteren nu ofte holdt sig borte fra Rigsraadets Forsamlinger, især i Begyndelsen af næste Aar, gav Kongen ham i Marts 1646 ved Cantsleren Tilhold om at møde; hvilken Befaling han efterkom, som i det Hele nogen Forbedring i Forholdet indtraadte paa denne Tid, vist ikke uden Cantslerens Indflydelse, der samtidig tog sig af en Sag, som stod i Forbindelse med Ulfeldts, hans Svigermoder Kirsten Munks.

Siden hun i 1630 paadrog sig Kongens Unaade, levede Fru Kirsten forvist til Gaardene Boller og Rosenvold i Jylland. Nu, i Vinteren 1645, var Kongen bleven meget forbittret over, at tre af hans Døttre havde besøgt hende uden hans Vidende, især da de dristigt imødegik hans Vrede og fremførte Citater af Bibelen til deres Forsvar. Han henvendte sig til tre af Landets anseteste Theologer, Biskop Jesper Brochmand og Professorerne Hans Hansen Resen og Laurids Mortensen Scavenius, og forlangte, at de skulde erklære sig over hans Døttres Forhold. De svarede, at Døttrene havde havt Uret i at besøge Moderen, da det var imod deres Faders Villie. De paaberaabte Skriftsteder kunde ikke gjælde, fordi „de alene vidner om den Ære og Lydighed, som gudfrygtige, ærekjære Forældre bør at have af deres Børn, som de i Gudsfrygt haver opdraget og med christelige Exempler i Liv og Levnet foregaaet, og ikke er at forstaae om de Forældre, som enten sig selv eller deres Børn forarger eller forkleiner“. Kongen traadte op med Strænghed og tænkte, synes det, paa at lade Fru Kirsten arrestere, som ved tidligere lignende Leiligheder.

Disse Forhold maatte forøge Spændingen med Ulfeldt, for hvem, som for alle Svigersønnerne i deres særegne Stilling, Fru Kirstens Sag var af største Betydning.

Hannibal Sehested, som i Februar kom ned fra Norge, intercederede nu i Forening med Cantsleren hos Kongen for sin Svigermoder. Ikke Lidt har der været at overvinde, thi Kongen var vred — men de formaaede begge meget hos ham, og deres Bestræbelser lykkedes.

I Begyndelsen af April 1646 indrømmede Kongen, at Fru Kirsten maatte blive i Ro paa Boller, men uden at modtage Besøg af Børnene; Dagen efter sendte han Hannibal Sehested og Cantsleren en Fremstilling af Bruddet med Kirsten Munk, som begyndte Mortensaften 1628, da hun sad „og surmulede og vilde hverken tale eller faae Mad“, fordi Rhingreven ikke var indbudt — og endnu et til Christen Thomesen, hvori han siger, at han har havt Taalmodighed med hende for Bornenes Skyld „indtil de Visitter kom op, og en Part understod sig at bevise det af Skriften, at det var velgjort.“ Skjøndt navnlig dette Brevs øvrige Udtalelser vidne om den mest opbragte Sindsstemning hos Kongen, blev dog ved Maanedens Midte opnaaet, at han tillod Børnene at besøge Fru Kirsten, Døttrene dog kun sammen med deres Mænd, og gav hende selv Frihed til „at være og reise, hvor hun havde nødvendig at bestille, dog at hun hverken kom, hvor han var, eller med sine Visitter noget foretog, som ham kunde være til Fortræd;“ endvidere lovede han, at hvis han igjen fik Anledning til at foretage noget imod hende, skulde det først blive meddelt Børnene og deres Ægtefæller, og deres Erklæring indhentet.

Mellem de to Frænder, som havde arbeidet sammen til dette gode Resultat, bestod et fortroligt Venskabsforhold, som har givet sig fyldigt Udtryk i foreliggende Breve fra Hannibal Sehested til Cantsleren, skrevne under og efter Krigen*).

*) T. S. Hannibal Sehested I. 77. Et af disse Breve, skrevet i September 1645 kort efter at Freden var indgaaet,

Just som de fortrædelige Munkske Sager bleve tilendebragte, indløb den glædelige Tidende fra Flensborg,

---

slutter saaledes: „In summa, dersom Norges Status ikke bliver ret sat og reformeret, da bliver han visselig ulykkelig, saalænge her skal være Statholder; thi denne Fred er umulig, at den kan vare længe, efter mit Tykke, hvor gjerne vi endog selv vilde, og synes ligesom at være nød til ingen mere Hævn at kunne tænke paa, formedelst den Avantage, Fjenden haver udi Hænderne og daglig mere tilvoxer, som mig nu intet anstaaer, mere at beskrive, aldenstund at Fornødenhed bryder Lov, og bedre at miste Halvt end Alt, det haver jeg vel kunnet agte. Mens jeg frygter sandelig for Gud, at dersom to Hoveder falder, ville falde Allesammen hen at vorde tributarii, om ikke ganske Esclaver. Min kjære Fætter forlade mig, at jeg prostituerer min norske Melancholi, som jeg vilde ønske snart at maatte cureres, om det var muligt, med vores gode Sammenkomst at consultere om adskillige Symptomata, som han visselig skal befinde at være af stor Consideration og behøve vel at judiceres af Hr. Cantsler, som vel haver Patience at høre sin Ven og Tjener, der gjerne vil lade sig underrette til sin Herres og Fædrelands Tjeneste." (H. S. II. 38.)

I et Brev af 20de s. M. skriver han igjen om denne Sag: At man herefter maa „varlig omgaaes med denne Nation", og Alt maa endelig bringes „i en anden Skik, Stænderne nogenledes til Fornøielse" da de Norske ellers ikke kunne ventes at ville blive ved Danmark. „Hr. Cantsler som en fornuftig og dybt eftertænkende Rigens Mand vilde troe, hvad jeg her skriver er af den Consideration, som Danmark og Kongerne udi Danmark og Norge ligger stor Magt paa, og vil forsikkre min Fætter, at dersom det af Andre bliver uagtet og foragtet, at det engang visselig vil foraarsage den Fortræd, som neppelig skal saa let afskaffes ..." „Hr. Cantsler forlade mig", slutter han sine videre Udtalelser, „at alle mine Breve ere saa vidtløftige og besværlige til hannem, som haver saameget Andet at tage vare, mens endelig maa tage sig Norge an med mig, om det ellers udi Længden skal gaae vel til" ...

(Samlinger til det norske Folks Sprog og Hist. V. 373.)

hvor Hertug Frederik opholdt sig, at hans Gemalinde den 15de April var bleven forløst med en Søn. Cantsleren blev med hele Rigsraadet indbuden til at staae 223
Fadder til den lille eventuelle Thronfølger*). Rigsraadet undskyldte sig imidlertid med uomgængelige Forretninger for at møde fuldtalligt. Cantsleren har dog maaske bivaanet den skjønne Høitidelighed, hvor den gamle Konge, som havde faaet et længe næret Ønske opfyldt, selv frembar sin lille Sønnesøn for Præsten og gav ham sit Navn. Det fortælles, at Barnet havde taget fast om sin Farfaders Haand, og at Kongen da siden sagde: „Vil Du saa trykke Svensken, som Du idag har trykket min Haand, saa faaer han Skam!"

Kort efter reiste Kong Christian til Norge, hvor han takkede og belønnede Undersaatterne for deres Tapperhed og Troskab i Krigen og i det Hele synes at have følt sig tilfreds de 6–7 Uger, Reisen varede.

Men han var neppe kommen tilbage igjen, før Fru Kirsten gjorde ham nye Bryderier – hvoraf Cantsleren fik sin Del. Han hørte, at hun havde været baade i Fyen og Glückstadt, og skrev til Christen Thomesen, at han efter dette ikke længere ansaae sig for bunden til at holde, hvad han havde lovet ham og Hannibal Sehested. Da han yderligere hørte om den opsigtvækkende Maade, hvorpaa hun havde reist, besluttede han at tage stærkere Forholdsregler. Cantsleren bad ham 224
ikke at foretage Noget i Sagen, førend han havde givet Børnene Underretning, hvilket ogsaa blev vel optaget af

*) Prinds Christians Ægteskab var barnløst.

Kongen, som da selv skrev til Valdemar Christian og til Ulfeldt, der var i Holland som Gesandt; Rigshovmesteren havde i Foraaret udbedt sig Tilladelse til at reise til Paris for at søge Lægehjælp for sin Svaghed i Benet, og hermed var bleven forenet diplomatiske Ærinder til Frankrig og til Holland, hvor nogle Toldspørgsmaal skulde ordnes og maaske en nærmere Forbindelse med Staterne indgaaes. Valdemar Christian svarede Kongen, at han havde bedet Cantsleren lade ham hans Mening vide; Ulfeldt sendte et Svar, hvorom Kongen skrev til Cantsleren, at det „var hverken huggen eller stukken“, idet han samtidig forlangte sin Søns Erklæring.

225 Cantsleren maatte hertil svare, at han slet ingen Breve havde faaet fra Valdemar Christian; men Ulfeldt havde skrevet og bedet ham formaae Kongen til ikke at fortørnes over Fru Kirstens Reise, hvormed hun ikke havde troet at paadrage sig Kongens Unaade — Kongen vilde vise sine Børn en stor kongelig og faderlig Naade, vedblev Cantsleren, om han vilde være tilfreds med denne Erklæring: det vilde vist ikke skee tiere; Statholderen i Norge, som ventedes, vilde sikkert ogsaa intercedere — hans egen Interesse her var kun, det meste muligt at forekomme sin Herre og Konges Uro ... og mange Kongens lydige Børn og Tjenere vilde blive hjertelig bedrøvede ...

Men baade Cantslerens og Hannibal Sehesteds Forsøg paa at formilde Kongen vare denne Gang forgæves. Fru Kirsten blev i December 1646 indespærret paa Boller og berovet Raadigheden over sine Eiendomme

og Folk. Ulfeldt skal have sendt et Brev, som kun ophidsede Kongen, der tilmed var vred over hans lange og kostbare Ophold i Holland. Allerede i September undrede han sig over, at han blev der saa længe, „alden- 226
stund han der intet kunde udrette, uden at fortære en Hob Penge.“ Over et senere Brev fra Ulfeldt, hvori han foreslog ved denne Leilighed at forhandle om Sundtoldens Afløsning for Hollænderne mod en Pengesum, blev han saa opbragt, at han strax kastede Brevet i Ilden. Denne Plan angaaende Sundtolden misbilligede ogsaa Cantsleren bestemt. Paa et Brev i denne Anledning fra Kongen svarede han, at Rigshovmesteren 227
havde talt med ham om dette, førend han reiste, men han havde altid holdt det for meget betænkeligt, og det var vist derfor, han ikke siden havde hørt fra ham derom. Hans Mening er, „at det er bedre at have med enhver Skipper at gjøre, som kan anholdes og confiskeres, om han ikke giver sin Rettighed, end med Staterne, som man, om de fallierte, intet kan diskutere med, uden ved offentlig Feide;“ tilmed vilde en saadan Indretning vække Misfornøielse hos Frankrig, England og Hansestæderne, som Alle have Tilsagn om at behandles i Sundet ligesom Hollænderne . . .

At Rigshovmesteren bliver i Holland, troer han ikke er hans Skyld — han kan ikke tvinge deres Resolution af, før de der ville . . .

Sin Konge hengiven, sin Stand tro, havde Christen Thomesen under Kongens Kampe med Adelen og dens Repræsentanter en alt andet end let Stilling. Og ikke

mindst maatte dette føles ved Herredage og Rigsraads-
møder. Cantsleren var her den, der ledede det Hele. Det
var ham, der fremførte de kongelige Propositioner for
Forsamlingen, og stundom førte han ogsaa Ordet for
Raadet ligeoverfor Kongen. Meget fast see vi Christen
Thomesen optræde paa Raadets Vegne ved et til For-
handling om Midler til Gjældens Aflæggelse indkaldt
Rigsraadsmøde i Odense i Juli 1647 under en Differents
mellem Kongen og Raadet, der synes at have dreiet
sig om de brændende Spørgsmaal om Lehnenes Bort-
forpagtning og Rostjenestens Forandring til en Penge-
afgift. Allerede to Aar tidligere havde Kongen fremført
disse Forslag, som rokkede ved Grundvolden for Adelens
hele Betydning; Raadet svarede da, at Saadant stred
mod Haandfæstningen og Adelens gamle Rettigheder,
hvorpaa Rigets Styrke beroede, men gik ind paa anse-
ligt at forhøie Lehnsafgiften og forstærke Rostjenesten
næsten med det Dobbelte. Ved denne Leilighed synes
nu Kongen at have villet gjøre et nyt Forsøg paa at
228 sætte Sagen igjennem. Han skrev til Cantsleren, at da
han vel havde fornummet, at Rigsraadet og Adelen
vare tilbøielige til at faae Gjælden aflagt, men intet
kunde fornemme, at Rigsraadet vilde tænke paa de
Midler at anstille, som andensteds var i Svang, muligt
fordi Sligt var imod Privilegierne, da nødtes han til at
lade de gode Herrer forstaae sin Mening, at ingen Pri-
vilegia burde at ansees, som causerede „hans og Riger-
nes Ruin ...“ hvorfor han haabede, at de gode Herrer
betænkte sig og dirigerede Alting derhen, at han kunde
blive derved ...

Hertil svarede Cantsleren fra Odense, at han havde
forebragt Kongens Mening for Raadet, som havde er- 229
klæret, de vidste ikke, hvilke Midler det skulde være,
som andensteds vare i Svang, og som de skulde have
forbigaaet — der var paalagt Undersaatterne saa store
Byrder, som de paa nogen Maade kunde taale, „og at
tænke Noget at paalægge, som Nogens Privilegia kunde
svække, det holde Rigens Raad for ganske farlig og
uraadelig, thi Formuen er fast borte hos Alle, og skulde
nu Noget begyndes, som Privilegier kunde være præ-
judicerlig, da kunde slet intet Andet dermed udrettes end
største Viderværdighed hos Alle at foraarsage, thi udi
Privilegiers Observation bestaaer mellem Herre og Un-
dersaatter al Respekt ...“ og Intet kunde være Kongen
gavnligere og berømmeligere end at bevare sine Under-
saatters Affektion.

Kongen syntes ikke om dette Brev, hvilket han
tilkjendegav Rigsraadet, idet han udtalte, at hans Er-
indring gjennem Cantsleren angik Privilegiernes Misbrug, 230
som fandt Sted med Accisesedlerne. „Om vores Skri-
velse til hannem nu kan derhen forstaaes, at vi begærer
Noget, som kunde være imod Privilegierne, det give vi
de gode Herrer at betænke.“

Den synes jo rigtignok vanskeligt at kunne for-
staaes anderledes — men baade Kongen og Raadet
have maaske villet undgaae at komme lige ind paa det
ømme Punkt. Rigsraadet svarede, at Cantslerens Skri- 231
velse var opsat paa dets Vegne; imidlertid saae det
nu, at det kun var Misbrugen af Privilegierne, Kongen
havde ment, og foreslog Saadant strengt straffet. En

Forordning mod ulovlig Omgang med Accisesedler udkom kort efter.

Kongen søgte senere uden Hensyn til Raadet at iværksætte Planen om Lehnsvæsenets Omdannelse; men den mødte saa stor Modstand hos hele Adelen, at han efter en Indstilling herom fra Raadet opgav den.

I sin nysnævnte Skrivelse til Rigsraadet havde
Kongen ogsaa anket over en formentlig Forandring i
den sidste Rigsraadsed, Religionen angaaende, som
Cantsleren paa egen Haand skulde have foretaget.
232 Christen Thomesen bad da Kongen sammenholde den
sidste Rigsraadsed med de foregaaende, og han vilde
finde, at der ikke var et Ord mere i den, end i de
andre; hvorefter Kongen erklærede, at naar han med
233 Ed fralagde sig at have forandret den sidste Rigs-
raadsed, og de i de sidste 10 Aar indtraadte Raader
edelig erklærede ikke at kunne fornemme nogen For-
skjel mellem den og deres egen Ed, skulde det være
godt. Cantsleren sagde i sit Svar, han havde ikke for-
234 tjent saadan Mistro ... maatte Gud forbyde, at Kongen
skulde lade Mistanke til sine tro Tjenere faae Magt i
sit Hjerte ...

Sit besværligste Mæglerarbeide fik Cantsleren, da Ulfeldt efter over et Aars Fraværelse ved denne Tid kom tilbage. I Frankrig var Intet opnaaet, efter Kongens Mening fordi det rette Øieblik tabtes ved det til Toldstridighedernes Ordning uforholdsmæssig lange Ophold i Holland, og den samtidigt foretagne Indledning til et nærmere Forbund kunde ikke for ham opveie

det store Offer af Tid og Penge, da en hollandsk Alliance mindre stemmede med hans Politik end med Rigsraadets. Ulfeldt blev i nogen Tid ikke modtaget til Audients, og da Kongen endelig vilde see ham, vilde Rigshovmesteren, synes det, først gjore Regnskab for Raadet – misfornoiet som han yderligere var over at see sin Myndighed, som han havde villet udstrække over Maalet, paa flere Punkter beskaaren eller truet. I den Tid af flere Maaneder, som nu fulgte, da Kongen og Rigshovmesteren stode skarpt overfor hinanden, Kongen ligesaa bestemt paa ikke at taale Ulfeldts Selvraadighed, som denne paa, ikke at ville finde sig i nogen Indskrænkning af sin Embedsmyndighed, gik al Meddelelse imellem dem gjennem Cantsleren, for det Meste skriftligt, da Kongen i denne Tid næsten altid opholdt sig paa Frederiksborg. Med eller gjennem ham forhandledes alle Tvistepunkter. Da Kongen saaledes henvendte sine Anker over det lange hollandske Ophold
til Cantsleren, svarede denne, at efter hans Skjøn vilde 235
Gesandten ikke have kunnet forsvare at reise bort med uforrettet Sag, især da han der havde faaet saa „farlige Praktiker for sig" af vore Naboer, idet de vilde animere Hollænderne til ingen Told at give i Sundet, hvorved ikke blot Rigets Indkomst vilde være bleven forringet, men det hele Land stedt i Uro og Fare ...

„Af Din Skrivelse", gjensvarede Kongen, „haver 236
jeg forstanden den store Fare, som Du imaginerer Dig, at man havde havt at forvente, om Hovmesteren efter min Mening havde stillet sin Ambassade an" ... men

Alverden skulde ikke faae ham fra sin Mening ... Ulfeldt skulde have grebet Sagen anderledes an ...

Senere, efter en Samtale, han havde med Kongen
om dette Emne, sendte Cantsleren ham igjen en Frem-
237 stilling af Sagen fra sit Synspunkt, hvortil Kongen
svarede, det undrede ham høilig, at han vedblev med
sit Forsvar — som om det, Rigshovmesteren havde
udrettet i Holland, ikke havde kunnet skee herhjemme ...

Paa samme Tid bad Ulfeldt med Svogeren, Hans
Lindenov, Rigsraadet om at intercedere for Fru Kirsten.
238 Cantsleren beredte Kongen paa en saadan Intercession;
og det var ogsaa ham, der conciperede Rigsraadets
239 Svar til Svigersønnerne: At man for Alting maatte gaae
frem med største Varsomhed og Omhu af Hensyn til
Kongens høie Alder og Landets Ro — Fru Kirstens
Sag vilde de gjerne støtte, men det maatte helst opsættes, til Ulfeldts egne Sager, som det Vigtigste, kom i Lave, og hertil vilde de hjælpe ham. Ulfeldts Breve til Cantsleren i denne Periode ere skrevne i den venligste Tone; Uenigheden fra 1644 syntes glemt — men det varede kun nogle Aar, før al venskabelig Forbindelse mellem disse Mænd ophørte. Rigshovmesterens Sag var hele Adelens, som i dette Embede havde et Værn mod Kongemagten og derfor fast stod paa, at det forblev fuldstændig ubeskaaret; det har maaske, afseet fra Cantslerens altid fredelskende Sindelag, nærmest været af saadanne Hensyn, paa Standens Vegne, at han virkede for Ordningen af Forholdet mellem Kongen og Ulfeldt.

Efter det givne Løfte opfordrede Raadet Kongen

til igjen at lade Rigshovmesteren bestyre sit Embede „fuldkommelig som tilforn, og det sig burde“ – hvortil Kongen i et Brev til Cantsleren udtalte, han vilde ikke, at Ulfeldt, uden hans Befaling tog sig af, hvad der angik Hofstaten; „at han skulde maatte gjøre hvad [han] vilde, ham uadspurgt, saadan Hovmesterskab var 240
han ham intet gestendig.“

Cantsleren meddelte nu Kongen Ulfeldts Erklæring ikke at kunne forvalte sin Bestilling, hvis han ikke 241
maatte beholde samme Credit, som hans Formænd havde havt, og erindrede til Slutning om den store Uleilighed, Rigshovmesterens Afgang vilde forvolde Kongen; Alt for det hele Aar maatte i Tide ordineres — han haabede Resolutionen maatte blive saaledes, at H. M. kunde blive forskaanet for denne Besvær ...

Kongen svarede, at Ulfeldt havde forbudt Rente- 242
mesterne at tælle Penge til Nogen uden paa hans Haand og gaaet hans egen Haand forbi, hvorimod han billigen havde brugt sin Myndighed og befalet Rentemesterne ingen Penge at tælle paa Ulfeldts Haand, men kun paa hans egen ... Ulfeldt havde ogsaa under Krigen givet en Anvisning paa Øresundstolden, hvilket ingen Hovmester for havde understaaet sig at gjøre — „Vil han intet gjøre det, hannem af mig befales“, skrev han i et senere Brev, „da vil jeg see mig om en Anden. Mine Ord haver intet været, at han ingen Myndighed skulde have i hans Bestilling, mens jeg vil være med i Spillet, som intet bestaaer i det, som nu skal bestilles, og haver intet at skaffe med hans Aar og Dags Spadseren. At hans Person kunde befrie mig fra megen Over-

løb og Umag, det bekjender jeg. Mens dermed er mig
nu mer intet tjent, thi jeg er vant til Sligt, og jeg er
nu gammel og stiv og duer til intet Andet end Sligt“.
Rigshovmesteren kunde godt undværes.

Ulfeldt skrev nu til Kongen selv, at hvis han ikke
maatte beholde samme Værdighed som hans Formænd,
var det et Tegn paa, at Kongen var kjed af hans Tje-
neste, og han vilde da gjerne trække sig tilbage —
243 hvori Kongen gjennem Cantsleren indvilligede.

Men Sagen var ikke hermed endt. Cantsleren
arbeidede fremdeles videre og meddelte Kongen Ulfeldts
Forsvar og gjentagne Besværinger. Kongen fandt, at
Rigshovmesteren talte om sin egen Myndighed og glemte
244 hans ... „da skal Du lade ham forstaae,“ skrev han,
„at det staaer mig intet an at lide det, som han haver
gjort imod min Myndighed, det maa gaae med hans,
som det kan.“ Om Ulfeldt ogsaa var hans Datters
Ægtefælle, vilde han ikke derfor taale Sligt af ham,
som passeret var.

Saa lidt det i dette Øieblik saae ud dertil, kom
Forsoning dog kort efter istand. Kongens ældste Søn,
Thronfølgeren, var død i Juni i Udlandet. Til hans
245 Bisættelse den 8de November indbødes Ulfeldt og Leo-
nore Christine, og Dagen før havde Ulfeldt sin første
Audients. Kongen gik ind paa Rigsraadets Betragtning
af Forholdet til Holland og hans Fremgangsmaade ved
Forhandlingen — ja erklærede endog skriftligt, at han
havde forholdt sig vel i alle anbetroede Bestillinger, og
gav gam en General-Kvittering for hans hele Embeds-
førelse. Samtidig imødekom han Rigsraadets efter en

senere Anmodning af samtlige Svigersønner fremførte Intercession for Fru Kirsten og gav hende Frihed paa samme Betingelser som i 1646. At han saaledes gav efter, var vel tildels for ikke at hindre sin anden Søns Valg til Thronfølger, som jo beroede paa Raadet og Adelen, ikke mindst paa Ulfeldt; maaske ogsaa for nu at have Fred med Alle.

Da den gamle Konge faa Maaneder efter laa paa sit Dødsleie, stod Cantsleren dybt bevæget ved hans Side og talte trøstende og styrkende Ord til ham af 246
den hellige Skrift; og da han fandt Tiden at være dertil, spurgte han, om han ikke ønskede Sakramentet som en god Tærepenge og sikker Leide paa den forestaaende Reise gjennem Dødens mørke Dal? Med den Inderlighed og ægte Følelse, som ogsaa havde givet sig Udtryk i hans Samtaler med Præsten, svarede Kongen Ja og beredte sig til den hellige Handling. Efterat han havde faaet Sakramentet, talte Kongen ikke meget mere; den næste Dags Eftermiddag hensov han stille, ved fuld Bevidsthed. Leonore Christine lukkede hans Øine*). Cantsleren var tilstede; ogsaa Ulfeldt med Flere.

*) Kongens venstre Øie var blindt siden Søslaget og Øielaaget var faldet til.

V.

1648—1655.

Thronen stod nu ledig — Hertug Frederiks Valg var forberedt, men ikke endnu foretaget. Foreløbig styredes Staten paa Rigsraadets Vegne af Rigshovmesteren, Cantsleren, Marsken og Rigsadmiralen. Ulfeldt, som saaledes stod i Spidsen for Regeringen, benyttede med sine Svogre Øieblikket til saavidt muligt at sætte Fru Kirstens Restitution igjennem. Overfor deres heftige Fremfærd mod dem, de ansaae for hendes Modstandere, staaer, som altid, Cantsleren som den Milde og Besindige. Strax efter Kongens Død blev Vibeke Kruse, der var syg og sengeliggende, ført bort
247 fra Rosenborg; Cantsleren havde da, siges der, stillet en Kareth til hendes Disposition; men det tillodes hende ikke at benytte den, og hun blev ført bort paa en daarlig Postvogn. Over Brochmand og de andre to Theologer, som havde afgivet den ovenomtalte for Fru Kirsten ufordelagtige Erklæring, var allerede inden Kongens Død en Stævning udfærdiget, og Rigsraadet an-

modedes nu om, at de maatte suspenderes fra deres Embeder, til der var gaaet Dom i deres Sag. Men Rigsraadet negtede at efterkomme denne Begæring. Det tilraadede Forlig — og hvis Sagen skulde for Retten, stolede det paa, at Ansøgerne, som for Øieblikket havde saa stor Del i Regeringen, lod „desimidlertid Alting ikke udi mindre Rolighed og Stilhed forblive“, end da Kongen levede. Paa lignende Maade besvarede det en endnu heftigere Henvendelse fra Svigersønnerne, navnlig angaaende Vibeke. Rigsraadet var dog ikke derfor uvilligt til at støtte Fru Kirstens Sag og afgav, efter Svigersønnernes Ønske, en Erklæring, hvori det erkjendte Lovligheden af hendes Ægteskab med Kongen, samt indrømmede den yngste — af Kongen ikke anerkjendte — Datters ægte Fødsel.

Cantsleren støttede Hertug Frederiks Valg, som i 248
nogen Tid var tvivlsomt, idet navnlig Ulfeldt syntes at ville hindre det. Hvis Rigshovmesteren virkelig har havt andre Planer for Thronfølgen, har han dog snart opgivet dem. Da Stænderne den 17de April mødte til Valget, var Alles Stemning for Hertug Frederik. Men de Rygter, der havde gaaet om, at Adelen muligt vilde udelukke ham fra Thronen, havde givet den hos Borgerstanden begyndte Stræben efter at hævde sin Selvstændighed et Stød, saa at den paa Rigsdagen ret mærkeligt gav sig Udtryk. Den 18de om Morgenen forsamledes de Deputerede af Adelen i den store Sal paa Slottet. Cantsleren holdt Aabningstalen. Han 249
takkede Adelen for dens Komme og udtalte, at Kongen havde anbefalet sin Søn, „hvad Raadet havde ladet sig

vel befalde ...“ Rigsraadet vilde vælge Hertug Frederik, „ei tvivlende, at Ridderskabet sig jo Sligt lader befalde og derudi samtykker.“ Hertil blev svaret, at der var Ingen, som jo gjerne ønskede Hertugens Valg snarest fuldbyrdet, dog maatte man udbede sig en Dags Ophold forat conferere med de to andre Stænder ... hvilket ogsaa kunde være meget tjenligt „til Enighed og indbyrdes Fortrolighed at stifte“. Om Eftermiddagen holdt Cantsleren en lignende Tale til de forsamlede af Geistligheden og Borgerstanden. Da han nu her fremførte Ordene, „at Rigens Raad, til hvem Regeringen nu var i disse sørgelige Tider forfalden, havde besluttet at eligere Hertug Frederik og formodede, at baade geistlig og borgerlig Stand ikke skulde have Aarsag til Andet, end være dermed vel fornøiet“ — traadte Professor Laurids Mortensen Scavenius, som i det Aar var Universitetets Rektor, frem paa Stændernes Vegne og udtalte, „at de Alle vare skriftligen ombedede af den høisalige Konge at udgjøre Fuldmægtige for at raadslaae om det kongelige Valg. Hvorfor de formenede sig at være berettigede til at have deres Vota udi Valget, og ikke vare forbundne alene til at samtykke den, som Raadet vilde udvælge.“ Hvorledes denne Protest blev optaget, vides ikke. Men tolv Aar senere var det disse to Stænder, der havde Overtaget paa Rigsdagen ...

De følgende Dage forhandledes om Haandfæstningen — om Valget var man i Virkeligheden enig. Ved et Møde den 25de April mellem Adelen, som repræsenterede samtlige Stænder, og Raadet blev Udkastet til Haandfæstningen oplæst og drøftet. Da man efter ad-

skillig Debat var kommen til Enighed, spurgte Cantsleren, om man da kunde handle med Hertug Frederik? — Der svaredes Ja, og Haandfæstningen forelagdes Prindsen.

I Begyndelsen vægrede han sig ved at gaae ind paa de haarde Betingelser — „Herre, hvis I ikke underskriver den, bliver I ikke Konge“, skal Ulfeldt have sagt, og Prindsen underskrev da. Den 7de Mai overleverede Rigshovmesteren ham paa Slottet i alle Stænders Nærværelse Valgbrevene, nedlagde paa sine egne og Raadets Vegne Regeringen og overantvordede ham med Rigets Raad at styre Rigerne. Cantsleren takkede paa Kongens Vegne Stænderne for Valget og lovede dem Bevarelsen af deres Privilegier.

Som det synes, advarede Christen Thomesen Broch- 250
mand om ikke at møde ved Valghandlingen, paa Grund af Spændingen med Ulfeldt. Biskoppen var dog tilstede. Forlig tilveiebragtes nogen Tid efter mellem Svigersønnerne og Theologerne, idet disse gjorde en Afbigt.

Efterat Kongen var bleven hyldet i Kjøbenhavn, fulgte Cantsleren ham til Hyldingen i Christiania. Her forsamlede de norske Stænder sig i den gamle Trefol-
dighedskirke, hvor Christen Thomesen opfordrede dem 251
til at antage den Konge, der var valgt i Danmark, idet han gjorde Undskyldning for, at man, tvungen af Tidsomstændighederne, ikke havde indkaldt dem til Valghandlingen. Rigens Raad i Danmark, sagde han, havde „gjerne før Hyldingen saadan deres og menige Mands gode Behag og Beslut med Stænderne her i Norge communiceret og deres Samtykke dertil fornum-

met, dersom denne farlige og vanskelige Verdens Tilstand ikke havde været holdet saa betænkelig, at ingen Tid burde at spares i det, saa høilig gjordes fornøden og saa lidet var at skrupulere og betænke sig, og derfor hastet det meste muligt, at H. K. M. ved Ed og Hylding kunde i Regeringen indsættes og alle Urolige og ilde Intentionerede i Verden al Leilighed betages, heri noget at hindre eller kaste i Veien. Det og vilde have faldt Stænderne selv heri Riget besværligt saa tidt at blive forskrevne."

Denne Optræden synes at maatte have været tiltalende for Normændene; men de foretrak Opfattelsen af Norge som Arverige for Anerkjendelsen af Valgretten, som de uden et Rigsraad dog ikke kunde gjennemføre, og den norske Cantsler, Jens Bjelke, protesterede derfor, idet han paa Stændernes Vegne svarede, at Frederik III var Norges rette Arveherre. Han blev ikke imødegaaet — dette stadigt omtvistede Spørgsmaal forblev fremdeles svævende. Ved Hyldingen her den 24de August, som ogsaa ved den i Kjøbenhavn, forelæste Christen Thomesen Eden, som blev svoret Kongen.

Da Kongen den 23de November blev kronet, bar Cantsleren Scepteret — vi ville med ham bivaane denne sidste Kroning af en dansk Valgkonge.

252 Om Morgenen rørtes Trommerne overalt i Byen for at samle Borgerne, som i deres „Gevær" skulde staae paa begge Sider i Gaderne, hvorigjennem Kongen med Herrerne skulde ride. Da Alt var i Orden, satte Toget sig i Bevægelse fra Slottet. I Spidsen gik en Paukeslager og sex Trompetere i sorte Fløielsklæder,

bærende hvide Silkefaner med Rigets Vaaben; efter dem sex Marskalke; Adelen, nogle hundrede i Tallet, Alle klædte i sort Fløiel; Gesandterne fra Rostock, Danzig, Hamborg og Lybek og de holstenske Raader. Saa igjen en Paukeslager og tolv Trompetere; derpaa Rigsraadet, Alle til Hest, i sorte Fløiels Klæder og Kapper, de fire fornemste, Rigsadmiralen Ove Gjedde, Marsken Anders Bilde, den kongelige Cantsler Christen Thomesen, og Rigshovmesteren Corfits Ulfeldt, med Regalierne; og nu kom Kongen i en sølverstukken Kjortel, ridende paa en med Sort behængt Hest, under en sort Fløiels Baldakin, som bares af 24 fornemme Adelsmænd; paa begge Sider Hellebarderer og Drabanter. Efter Kongen fulgte Fyrsterne af Holsten-Glücksborg, Pløen og Brunsvig-Lyneborg og de fyrstelige Gesandter.

Da Toget havde naaet vor Frue Kirke, og Alle havde indtaget deres Pladser, begyndte Ordinator, Sjællands Biskop, Dr. Jesper Brochmand, Høitideligheden med en kort latinsk Tale, under hvilken Rigsembedsmændene med Knæfald og Bøn nedlagde Regalierne paa Alteret. Efterat Bisperne i Fyen og Skaane havde oplæst hver sin Text af Bibelen, som Biskop Brochmand forklarede, førtes Kongen af Raadet til Alteret og satte sig i en prægtig, dertil indrettet Stol. Cantsleren traadte nu frem og holdt en Tale til Ordinator — bad ham tage de paa Alteret offrede Regalier som af Guds Haand og overgive dem til Kongen med Guds Ords Forklaring af Handlingens Betydning og saaledes i den hellige Trefoldigheds Navn salve og stadfæste ham til Konge.

Efterat have besvaret Cantslerens Tale vendte Biskoppen sig til Kongen og opfordrede ham til at bekræfte Haandfæstningen, som Rigshovmesteren oplæste til den sidste Artikel; denne oplæste Kongen selv og aflagde sin Ed.

Biskoppen foretog nu Salvningen. Da Kongen derpaa var bleven iført Kongekaaben, overgav han ham Sværdet. Nu vendte Biskoppen sig til Rigsraaderne og bad dem træde frem for med ham at sætte Kronen paa Kongens Hoved: „og hvo af Eder, I gode Herrer, som staaer langt borte, han udrække sin Arm og tage fat paa Kronen; thi saadan Ære fremfor alle Andre Eder sømmer.“ De traadte Alle hen til Alteret, og Biskoppen med Rigsraadet satte Kronen paa Kongens Hoved.

Derpaa overgav Ordinator ham Scepteret og Æblet. Efter at have modtaget de Tilstedeværendes Lykønskning, gik Kongen igjen hen for Alteret med det dragne Sværd i Haanden; Biskoppen overrakte ham Bibelen, som Kongen selv holdt, medens Cantsleren oplæste Matthæus 22de Capitel; og Biskoppen forklarede, at ligesom Gud havde givet Kongen Sværdet, den kongelige Magt, saaledes vilde Kongen med Sværdet haandhæve Guds Ord. Til Slutning lystes Velsignelsen over de Forsamlede.

Fra Kirken red Kongen iført den lange Kaabe af Sølverstykke og Hermelin med Kronen paa Hovedet, Sværdet ved Siden og Scepteret i Haanden. Overalt paa Veien kastedes Guld- og Sølvmynt ud blandt Folket. Paa Slotspladsen gaves en stegt Oxe, fyldt med

alleslags Vildt og Fugle, til Pris, og der sprang rød og hvid Vin i flere Timer. Efter en stor Banket paa Slottet sluttede Dagen med et Fyrværkeri.

Kronen havde Prinds Frederik faaet, men med den Magt, den bragte ham, var det ikke meget bevendt. Det stærke Rigsraad var blevet end stærkere, den mægtige Rigshovmester overmægtig. Kongen forholdt sig afventende og lod Ulfeldt styre, indtil han i Februar 1649 igjen gik som Gesandt til Holland for at afslutte det i 1646 indledede Forbund og virkeliggjøre sin dengang fattede Idee om Sundtoldens Afløsning for Hollænderne mod en aarlig Pengesum, for hvilken han havde faaet Kongen stemt. Angaaende denne sidste
Sag indhentede han ikke Rigsraadets Samtykke; Nogle 253
mente, at han ikke engang havde givet Kongen fuldkommen Underretning om det Herhenhørende. Cants-
leren og Statholderen i Kjøbenhavn, Joachim Gersdorf, 254
overtoge Forretningerne i hans Fraværelse. Kongen søgte nu at skaffe sig Luft og fik flere Sager, som hørte under Rigshovmesterembedet, henlagte under andre Myndigheder. Den 29de Sept. 1649 sluttede Ulfeldt en Forbundstraktat med Staterne samt den saakaldte Redemptionstraktat, ved hvilken Sundtolden ophævedes for Hollænderne mod en aarlig Betaling af 140000 Rdl., hvoraf en Del skulde udbetales som Forskud. Da Underretningen om disse Traktaters Afslutning kom til Danmark, modsatte Cantsleren sig strax, ligesom da den første Gang for tre Aar siden blev nævnt, Forandringen
med Sundtolden. Han skrev den 19de October til Kongen, 255

som opholdt sig i Flensborg, at da han af Rigshovmesterens Skrivelser saae, at han havde sluttet ikke blot en Alliance med Holland, men ogsaa en anden Traktat om Sundtoldens Forpagtning for en vis Sum, vilde det blive nødvendigt at indkalde Rigsraadet, da ingen af Raaderne, ham vitterligt, havde vidst af Toldforhandlingen, før Alt var sluttet. Ulfeldt beder selv om at blive hørt og mener da at kunne give saadan Efterretning, at Ingen skal have Noget at udsætte. At indhente i Provindserne de enkelte Raaders Underskrift i en Sag, hvorom de iforveien Intet havde vidst, vilde ikke være til Baade. Man ved heller ikke, hvordan Sverrig vilde stille sig til en saadan Overenskomst med Holland.

Kongen underskrev imidlertid, efter Rigshovmesterens indtrængende Erindring, allerede den 20de October tilligemed Forbundstraktaten ogsaa denne Traktat, som i Øieblikket bragte rede Penge under den store Finantsnød. Men hvor længe kunde Hollænderne tænkes at ville betale Skat til Danmark paa denne Maade?

Da Ulfeldt kom hjem, blev han køligt modtaget. Han var gaaet for vidt. Rigsraadet erklærede, at For-
256 handlingen om Redemptionen var foregaaet uden dets Vidende, og foreslog, at man søgte at opnaae Hollændernes Ratification paa Forbundstraktaten uden at indgaae Redemptionstraktaten, som allerede havde fremkaldt Utilfredshed hos de Svenske og Andre, og som mødte Modstand hos et Parti i Holland selv. Ogsaa Kongen ønskede under de opstaaende Vanskeligheder med Staterne om Sagen, at den Residenten i Holland tilsendte Ratification af Sundtoldtraktaten kunde til-

bageholdes og den anden alene udleveres. Redemptions-
traktaten blev dog tilsidst ogsaa ratificeret, men blev
kun af ringe Varighed. Kongen viste sig misfornøiet strax
ved det første Møde med Ulfeldt. Over de foretagne Ind-
skrænkninger i hans Embedsmyndighed blev Rigshov-
mesteren høist forbittret; Forholdet mellem ham og Kon-
gen blev spændt til det Yderste. Paa dette Tidspunkt
begyndte den Bevægelse, der styrtede Ulfeldt med alle den
gamle Konges Svigersønner. En Undersøgelse af Rigs-
hovmesterens Administration blev taget for. Samtidig
fremkom ved Udgangen af 1650 de Dina'ske, hele Byen
allarmerende Opspind. Først angav den i disse Historier
implicerede Oberstlieutenant Walter for Kong Frederik, at
efter denne Kvindes – Dina Vinhofers – Meddelelse til
ham vilde Ulfeldt og Leonore Christine tage Kongen af
Dage med Gift. Dina blev da kaldt op paa Slottet, hvor
hun i Kongens, Cantslerens og Statholder Gersdorfs Nær- 257
værelse bekræftede Angivelsen. Ulfeldt fik i flere Maane-
der Intet herom at vide, da Kongen først vilde have
Beviser. Imidlertid gik Dina til Ulfeldt og foregav, at
nogle af hans Fjender vilde overfalde ham i hans Hus
og myrde ham og hans Hustru. Baade dette Udsagn
og det andet, som var blevet forebragt Kongen, vare,
som man ved, uden mindste Spor af Hjemmel. Rigs-
hovmesteren blev meget urolig, holdt Vagt om Natten
og anmodede endelig gjennem to af sine Slægtninge
Cantsleren om at bede Kongen beskytte ham og lade
anstille Undersøgelse angaaende et Overfald, hvorom
der var givet ham Meddelelse. Dagen efter at Cants-
leren havde modtaget denne Skrivelse, sendte Kongen

to Rigsraader til Ulfeldt med Tilbud, at han vilde lade
hans Hus bevogte „ved sine egne kongelige Tjenere“,
Drabanter, Soldater eller Hofjunkere. Ulfeldt kunde
selv sige, hvordan han ønskede det. Dette Tilbud afviste
Rigshovmesteren i Udtryk, der syntes at indeholde en
Sigtelse mod Kongen selv. Høist opbragt besluttede
nu Kong Frederik strax at skaffe sig Rede ogsaa paa
Angivelsen til ham selv om Ulfeldt og lod samme Dag
Dina anholde. Dagen efter befalede han Rigshovmeste-
ren ikke at forlade Byen uden hans Vidende. Ulfeldt
skrev strax til Rigsraadet om at faae denne „Arrest“,
som stridende mod Haandfæstningen, ophævet, og Leo-
nore Christine var selv hos Christen Thomesen i samme
Anledning. Men i en Skrivelse af 16de April 1651,
258 conciperet af Cantsleren, svarede Rigsraadet, de kunde
ikke skjønne Andet, end at Kongen havde havt Grund
til sin Befaling, „helst efterdi nu saameget Uhort og
Usædvanligt forebringes og forekommer, som i Danmark
aldrig tilforn haver været at fornemme.“

Paa Kongens Forlangende til Rigsraadet om dets
Betænkning, hvorledes de mente, der burde forholdes i
begge de foreliggende Sager, var det ogsaa Cantsleren,
259 der conciperede Svaret, hvor de raade Kongen, at gaae
frem med Sindighed og lade see, at i hvor høie og
usædvanlige Sager, der end maatte forekomme, og i
hvor nær de kunde berøre ham selv, kunde de ham
dog ikke „fra den saa høit agtede og elskede Justitia
i nogen Maade forlede eller fraføre.“

I denne Aand siges Cantsleren i det Hele at have

raadet og ledet under disse uhyggelige Forviklinger. Saasnart Ulfeldt kom til Kundskab om de oprørende Beskyldninger mod ham og hans Hustru, bad han strax om Proces, som ogsaa tilstodes ham, kun med det Forbehold, at det første Thing skulde holdes uden foregaaende Kald og Varsel. Da efter Sagens retslige Forfølgelse Ulfeldt og hans Hustru vare fuldstændig frikjendte, og Dina dømt til at henrettes, ophævedes Befalingen, han havde faaet om ikke at forlade Byen.

Han fandt sig imidlertid ikke fyldestgjort; følte sig i det Hele ikke sikker. Undersøgelsen af hans Administration var i Gang. En Række Klagepunkter over hans Embedsførelse og øvrige Forhold var af Kongen sendt Rigsraadet til Overveielse. En Sagsanlæggelse imod ham syntes forestaaende. Samme Dag som Rigsraadet holdt Møde i Anledning af Kongens Skrivelse, flygtede han om Aftenen, den 14de Juli, med sin Hustru fra Danmark.

Strax efter sin Afreise sendte han — udaterede — Breve til Kongen og Rigsraadet med Klager og indirekte Ubehageligheder til Kongen. Han indstævnedes nu til at møde næste Herredag for at staae til Ansvar for den Maade, hvorpaa han havde forladt sit Embede. I September inddrog Kongen hans Lehn efter indhentet Betænkning fra Rigsraadet, som erklærede, det syntes billigt, at disse Lehn betroedes andre Lehnsmænd, som kunde gjøre Kongen Tjeneste med deres Bestyrelse og Andet, til Ulfeldt indstillede sig med Forklaring. Ogsaa hans ældste Søns Lehn blev ikke længe efter inddraget;

som Grund anførtes, at der ikke var taget Brev derpaa af Frederik III, og at Afgiften ikke var betalt*).

Da Kongen hørte om de Fremstillinger af Sagen med Dina, som verserede fra den Ulfeldtske Side, lod han, efter Sigende ved Gersdorf og Vibe, dens vigtigste Aktstykker samle og udgive, med en kort Beretning om Begivenhederne. Som Modskrift hertil udgav Ulfeldt sit „Høitrængende Æresforsvar“, hvor navnlig Kongen stærkt angribes og fornærmes, og sendte selv
260 Exemplarer til Christen Thomesen, Gersdorf, Vibe og
Otto Krag, hvert Exemplar ledsaget af en fjendtlig Tilskrift. Rigshovmesterembedet blev nu, i Efteraaret 1652, besat med Gersdorf.

I Juli 1653 kom Ulfeldts Sag for ved Herredagen.
261 I hans Sted mødte hans Haandskriver Kjeld Friis med
et Indlæg fra ham. Cantsleren erklærede paa Rettens Vegne, at da Ulfeldt ikke selv var tilstede, kunde Sagen ikke debatteres; men for at det kunde være Alle vitterligt, hvorledes han angreb Kongen og Regeringen, skulde hans Indlæg oplæses. Overbringeren oplæste da denne mod den danske Regering høist fornærmelige Skrivelse, hvori Ulfeldt gik saa vidt, at han indstævnede dem, som havde nogen Tiltale til ham, for den svenske Dronnings Domstol, „saaledes at de sig og under samme Ret giver, der at lide og udstaae, hvis Retten kan medføre, om de ham ubevisligen for Noget tiltaler.“ Ved disse Ord vendte Kongen sig og saae smilende paa Gersdorf. Ulfeldts Godser bleve nu beslaglagte.

*) Lehnet, Munkeliv Kloster i Norge, blev givet til Cantslerens ældste Søn.

Da der engang senere fra Sverrig, hvor han af al Magt arbeidede paa at paaføre Danmark Krig, bragtes
et Brev fra ham til Cantsleren, vilde denne først ikke 262
modtage det „som den, der ingen Communication med saadan Mand vilde have“ — efterat Overbringeren havde angivet Indholdet, en Fordring til Kongen om hans Godsers Tilbagegivelse, modtog han det dog for at sende det uaabnet til Kongen.

At Christen Thomesen maatte blive Ulfeldts Modstander, forstaaer sig af sig selv. Iøvrigt synes han i Bevægelsen 1651 mod Svigersønnerne nærmest at have været neutral*) Han staaer i denne Gjæringstid, som før, ved Kongens Side, men derfor ikke mindre Standen tro; aldrig Hofmand — altid en af Rigets „gode Mænd“.

Medens, som disse Uroligheder lade fornemme, Landets indre Forfatning begyndte at løsnes i sine Fuger, truedes paany dets Stilling udadtil. Denne Gang trak Uveiret op i Vest, hvor de to nye Republikker vare geraadede i hidsig Kamp. Danmark skyldte Hol-

*) Durel skriver den 4de April 1651 til Carl Gustav ved Omtalen af disse Forhold: „Cantsleren er i dette Tilfælde neutral og tager intet Parti an“ (Allenske Sager 18). I et Brev af Septbr. s. A. til Rigsdrosten Pehr Brahe, hvor han med meget Lune kaster et Tilbageblik paa Begivenhederne, nævner han Cantsleren blandt Svigersønnepartiets virksomme Modstandere — hvilket maaske nærmest kan have Hensyn til Forholdet til Ulfeldt — idet han tilføier: „Men nu ærgrer han sig lidt, da han seer, at han ikke tog sig iagt for, at Kongen fik mere Luft“. (Beckers Samlinger til Fr. III's Hist. I. 44). Idet disse Meddelelser fra den fremmede Resident anføres, erindres om, at de jo kun kunne være af ganske flygtig Beskaffenhed.

land Hjælp ifølge Traktaten af 1649, og en Krig med det af hele Europa frygtede England under Cromwell hang over Hovedet — saameget mere farlig, som der var al Udsigt til, at Sverrig vilde tage Parti for Storbritannien. Kong Frederik søgte at trække Tiden ud, medens han ved sine Gesandter i London, Peder Reedtz og Erik Rosenkrands, lod arbeide paa, at han, skjøndt han gav Holland den lovede Hjælp, maatte forblive neutral. Hertil var Cromwell ikke tilbøielig, men han ønskede Danmarks Venskab og var meget forekommende mod Gesandterne. Imidlertid arbeidede Hollands Afsending, Nanning Keiser, som i August 1652 strax efter Krigens Udbrud var kommen til Kjøbenhavn, uafladelig for Staternes Interesse hos den danske Regering, som ogsaa endelig, efter et halvt Aars Forløb — et halvt Aar vundet for det af Efterveerne fra den svenske Krig lidende Land — bestemte sig for en fast Tilslutning til
268 Holland. Den 18de Februar 1653 sluttede Cantsleren og Rigshovmesteren samt Rigsraaderne Trolle og Rammel med Keiser og hans Medcommissair Horn et nærmere dansk-hollandsk Forbund. Danmark skulde spærre Sundet for Englænderne og til Gjennemførelsen af dette Punkt holde 20 Skibe i Sundet fra 1ste April til 1ste November, hvortil Hollænderne skulde betale 192000 Rdl. aarligt — vistnok en for Danmark meget fordelagtig Bestemmelse. Over denne Flaade maatte Staterne disponere i Kattegat og Skagerak, men ikke andre Steder. Begge Parter skulde bistaae hinanden, og Ingen af dem maatte slutte særskilt Fred eller Vaabenstilstand.

Samtidig lod Kong Frederik ved sin Resident i

Holland, Peter Charisius, forhandle om Ophævelse af Redemptionstraktaten, som bestandig vakte Naboernes Misfornøielse. Herpaa arbeidedes ogsaa i Danmark med Keiser og Horn, og den 26de September samme Aar sluttede Cantsleren tilligemed Rigshovmesteren og Rigs- 264
raad Otto Krag den saakaldte Rescissionstraktat, ved hvilken Redemptionstraktaten ophævedes.

Da Februarforbundet var indgaaet, erklærede Danmark England Krig. Det kom dog ikke til egentlig Kamp; men den Skade, de Danske voldte Englændernes Handel ved at lukke Sundet for dem, var af stor Betydning for Holland. Da Republikkerne i April 1654 sluttede Freden i Westminster, blev Danmark indbefattet med saadan Bestemmelse, at Kong Frederik skulde tilbagegive 22 engelske Handelsskibe, som han i Efteraaret 1652 havde arresteret i Øresund, og Hollænderne skulde erstatte ham Tabet. Samme Efteraar sluttedes ved den danske Gesandt i London et Venskabsforbund med England.

At Landet kom uskadt over denne farefulde Periode, deri har Cantsleren, som med Rigshovmesteren førte Sagerne, havt sin væsentlige Del.

I alle disse Aar med deres store Begivenheder og Omvexlinger fortsatte Cantsleren stadigt sin betydelige Virksomhed for Universitetet. Vi saae, hvorledes det i de første Aar af hans Embedstid fik et Observatorium og et Anatomikammer. Hertil kom senere ogsaa et Naturalmuseum. Ved Begyndelsen af 1654 befalede Cantsleren, at Raritetskammeret skulde „flyes og acco- 265

moderes efter den bedste Model, som skee kunde"; det følgende Aar synes man at have taget fat paa Arbeidet, og i 1657 var Naturalmuseet færdigt, hvori man opstillede, hvad Universitetet besad af Naturalier, vel navnlig Vorms naturvidenskabelige Samlinger — Begyndelsen til de senere Museer.

Ole Vorm var bleven medicinsk Professor 1624; af de 30 Aar, han virkede ved Universitetet, faldt de sidste 14 under Cantsler Christen Thomesen. Hans Samlinger vare for den Tid en stor Sjeldenhed; Fremmede kom og besøgte dem — Mazarin sendte ham Gaver til dem. Ved hans Død 1654 kom de til Universitetet. For denne betydelige Mand, der, ved Siden af sin Anseelse som Læge og lægevidenskabelig Forfatter, ogsaa har den Fortjeneste at have gjort den første, om end meget ufuldkomne, Begyndelse hos os paa Oldgranskningens Omraade, nærede Cantsleren den største Interesse. Et helt Bind vilde ikke slaae til, siger Vinding, hans yngre Samtidige, i sit Skrift om Universitetet, naar man vilde meddele alle de Tegn paa Gunst og Velvillie, der vistes ham, saavel af Cantsler Christen Thomesen, „Videnskabernes uforlignelige Beskytter", som af Adelen overhovedet; „med dem Alle stod han paa den fortroligste Fod" ... Hans store Runeværk, Monumenta Danica, som udkom 1643, er dediceret til Christen Thomesen og Just Høg med Ønsket om, at den særdeles Velvillie, de i mange Aar have vist ham, fremdeles maa blive ham til Del.

Ved Bibliotheksvæsenet foretoges væsentlige Forbedringer. Hidtil havde Tilsynet med Bøgerne og de

Udlaan, der kunde forefalde, været overdraget en af de
yngste Professorer, som da, naar han avancerede, afgav
denne Forretning til en Anden. Denne bestandige
Skiften af Tilsynsmænd var uheldig for Bibliotheket,
som fra de c. 30 Bind, skænkede Universitetet, da
det blev stiftet, af dets første Vicecantsler, Peter Al-
bertsen, efterhaanden var voxet til et betydeligt Om-
fang. Det var saaledes en meget gavnlig Foranstaltning,
da i 1641 en fast Bibliothekar blev ansat. Denne
første bestandige Bibliothekar var Philologen Thomas
Bang, som i Juni det nævnte Aar efter „Cantslerens
Villie og Befaling“ constitueredes som saadan og strax 266
overtog Bibliotheket. To Aar efter fik han kongelig
Bestalling.

Det gamle Locale var ogsaa nu for indskrænket,
og det var derfor blevet bestemt, at Bogsamlingen
skulde have Plads i det store Rum, der vilde blive til
Brug i — eller rettere over — den nye Studenterkirke,
Trinitatis Kirke, som var under Bygning. Med denne
var man ved 1650 saa vidt, at der kunde tænkes paa
Overførelsen. Cantsleren forlangte af Professorerne, 267
navnlig dem, der havde været udenlands og seet frem-
mede Bibliotheker, Betænkninger om, hvorledes Bog-
samlingen bedst kunde ordnes i det nye Rum. Pro-
fessorerne toge sig med Iver af Sagen og forfærdigede
hurtigt en „Model“, som blev forelagt Cantsleren; den
vandt hans Bifald, hvilket Rektor meddelte i Consisto-
rium, idet han tilføiede, at Cantsleren ogsaa ansaae det
for godt „at Studiosi skulde paa en vis Sted hænge
eller lægge deres Kapper fra sig, medens de paa Biblio-

theket ere". Bogsamlingens Flytning antages at være foregaaet i 1652. Da den omtrent paa samme Tid ved Biskop Brochmands Død forøgedes med hans meget betydelige Bibliothek, som han havde testamenteret til Universitetet, ansattes ogsaa en Underbibliothekar, samt lidt senere to Studenter, som skulde være de Besøgende til Hjælp. Bang udarbeidede Regler for Benyttelsen af Bibliotheket; det skulde være aabent to Gange om Ugen tre Timer; kun akademiske Borgere maatte besøge det; Bøgerne maatte kun benyttes paa Stedet m. m. Han bestræbte sig ogsaa for at skaffe det Bøger angaaende danske og norske Sager, hvoraf det endnu forholdsvis kun havde faa. Da i 1650 den kongelige Historiograph Stephanius, Meursius's Efterfølger i Sorø, døde, og det rygtedes, at hans Enke — som paa Grund af formentlige Krænkelser mod hende eller hendes Mand ikke vilde, at Nogen her i Landet skulde nyde Godt af hans Samlinger — stod i Begreb med at sælge hans Bøger og Haandskrifter til Sverrig, foranledigede Cants-
268 leren, at Bang med en af de andre Professorer sendtes til Sorø, for at hente de Haandskrifter, han havde laant, og lod samtidig i Consistorium tilkjendegive sit Ønske, at hvad der fandtes i hans Bibliothek af „skreven Tøi" angaaende Danmark og Sverrig maatte „for Penge til vores Universitets Bedste kjøbes."*) Resultatet af Pro-

*) I den af Universitetet for de to Professorer udfærdigede Instrux hedder det om dette sidste Punkt, at da det berettes, at den svenske Dronning har afkjøbt Stephanius's Arvinger hans Bibliothek, skulle de udsøge og kjøbe, hvad deri maatte findes af Skrevet eller Trykt, „hvoraf der kunde voxe semina discordiarum mellem Rigerne".

fessorernes Sendelse kjendes ikke; men at de udlaante Haandskrifter ikke gik tabt, vides med temmelig Sikkerhed.

Thomas Bang nærede stor Beundring og Hengivenhed for Cantsleren. Allerede i Ungdommen har han havt Leilighed til at lære ham at kjende; han medvirkede, som ovenfor omtalt, i Skolecomedien ved hans Bryllup og nogle Aar efter kom han i Huset hos Holger Rosenkrands i Odense. Han dedicerede Cantsleren sine „Observationes", et omfattende grammatisk Arbeide, som skal være hans Hovedværk i den latinske Philologi. Det udkom 1640, da Christen Thomesen netop var traadt i Spidsen for Universitetets og Skolens Anliggender. Han hilser ham, der altid havde været Videnskabernes Beskytter, som Universitetets Conservator og priser i et tilføiet Digt de Fortjenester, han har indlagt sig af Fædrelandet ved sine mange Sendelser.

I December 1653 var Cantsleren tilstede ved den høitidelige Promotion, da Thomas Bang fik den theologiske Doktorgrad tilligemed tre Biskopper, Hofpræsten Johan Dideriksen Bartsker og Professor Jacob Knudsen. Den fandt Sted i vor Frue Kirke — som dengang alle, ogsaa ikke theologiske, Doctorpromotioner — og bivaanedes baade af Kong Frederik, Dronning Sophie Amalie og Hertuginde Augusta af Sønderborg.

Ogsaa i Sorø ansattes en Bibliothekar ved denne Tid. Akademiets Bogsamling, Liberiet, som den kaldtes, bestod oprindelig af, hvad der antages endnu paa Christian IV's Tid at have været bevaret i Sorø af de

Bøger, Absalon selv havde skjænket Klosteret, og hvad han havde ladet Munkene udarbeide eller skaffe. Ved betydelige Donationer fra Just Høg og de følgende Hovmestre, Birgitte Thott o. Fl. var den nu saaledes tiltaget, at en Bibliothekar ansattes med en Løn af 100 Rdl. Til at afholde denne med flere Udgifter, især
269 til Bygningernes Vedligeholdelse, hjalp Cantsleren Hovmesteren, Falk Gioe, med hos Kongen at udvirke en anselig Forøgelse af Akademiets Indtægter.

Tilsynet med, hvorledes Universitetslærerne varetoge deres *akademiske Gjerning*, førtes særdeles virksomt af Christen Thomesen. Han paamindede dem strax, som
270 ovenfor omtalt (S. 102); senere forlangte han ved hvert Rektorats Udløb at see en Fortegnelse over de i Aarets Løb holdte Forelæsninger og Disputatser. Forelæsningerne bleve, synes det, holdte nogenlunde regelmæssigt – ikke saaledes med Disputatserne. Efter Fundatsen skulde Professorerne, med Undtagelse af den pædagogiske Lektor, disputere fire Gange om Aaret. Christen Thomesen fordrede kun to Disputatser af hver, fordi deres Antal var blevet større, men han forlangte, at de pædagogiske Professorer ogsaa skulde disputere. Da hans Paalæg ikke blev efterkommet, tilkjendegav han Professorerne sin strænge og alvorlige Befaling, at de flittigt skulde varetage deres Forelæsninger og hver disputere to Gange om Aaret, og skete det ikke, „da skulde det snarest skee, at de skulde lade Andre læse og disputere for sig og miste af deres Indkomst“. Men dette forslog endda ikke, saa lidt som en gjentagen

Paamindelse om Disputatserne. Da sendte Cantsleren i November 1651 Universitetslærerne en stræng Skrivelse. Han erindrede om, at Fundatsen bestemte fire Disputatser for hver, men han havde ladet sig nøie med to, fordi der nu var flere Professorer. Hvorledes en Del af dem havde opfyldt deres Pligt i denne Henseende, var det bedre, de selv erkjendte, end at Andre dømte derom. Straffen for Saadant var vel bestemt i Fundatsen: men da den hverken i det Ene eller det Andet overholdtes, vilde han anmode Professorerne om at vedtage, hvad Straf de Forsømmelige burde lide, at det ikke skulde forordnes fra høiere Steder. „Men at studiosa juventus skal hos deres Præceptores finde Exempel at være in officio forsømmelige, det er det Tungeste, som de derudi ere skyldige og skulle have ondt ved at svare til.“ Professorerne undsloge sig for selv at vedtage Straffen, og bade Cantsleren fastsætte den. Han bestemte da, at naar en af Universitetslærerne undlod at disputere i rette Tid, skulde han bøde 20 Rdl., som ikke skulde gaae til Akademiets Kasse, men uddeles til de Studenter, der disputerede flittigt.

Herefter blev det bedre; ikke før i 1655 høres igjen en Erindring fra Cantsleren til Professorerne om at disputere.

Hvad Christen Thomesen saaledes havde opbygget, synes efter hans Patronat at være kommet noget i 271
Forfald i Krigsaarene 1657—60 og siden af Griffenfeldt gjen bragt paa Fode.

Ikke mindre kraftigt optraadte Cantsler Christen Thomesen ligeoverfor Professorernes Utilbøielighed til

at underkaste sig den 1624 udgaaede Forordning mod Overdaadighed ved Bryllupper og Begravelser. Universitetet havde i sin Tid indgivet Andragende til Regeringen om Fritagelse for at rette sig efter denne Lov, hvilket ikke var blevet bevilget. Professorerne overtraadte da Forordningen. Men dette lod Christen Thomesen ingenlunde passere. Han tog Universitetets
272 Rektor for sig og udtalte eftertrykkeligt sin Misfornøielse over Professorernes Ulydighed — og Borgerskabets — mod den kongelige Forordning, idet de gave Foræringer til Bryllupper, hvilket dog kom dem selv og Andre til største Skade paa deres Formue — og spurgte, hvem der var Fiskal ved Universitetet? Hvortil Rektor maatte svare, at Universitetet ikke havde nogen anden Fiskal end ham selv. Fremdeles spurgte nu Cantsleren, om han ikke selv gav Foræringer til Bryllupper eller vidste, at Professorerne gjorde det? Dette kunde Rektor ikke negte. Cantsleren tilkjendegav da sin store Forundring over, at Professorerne, som lærte Andre af Guds Ord at være Øvrigheden lydige, ikke selv foregik dem med et godt Exempel, og raadede dem til ikke at handle imod Kongens Paabud. Rektor bad om Forladelse, undskyldte sig og sine Embedsbrødre, saa vidt han kunde, og lovede at raade Bod paa Sagen af yderste Evne. Cantsleren befalede ham alvorligt at efterkomme Paabudet og tilføiede, at han ligeledes havde talt med Borgermester Hans Nansen og strængt formanet ham, at hvis der ikke raadedes Bod paa disse Uordner hos Borgerskabet, kunde man være forsikkret

om, at det vilde blive gjort, som vilde fortryde dem Alle og Enhver.

Da Rektor havde meddelt Professorerne Cantslerens Tilkjendegivelse, lovede de at rette sig derefter.

Under Christen Thomesens Patronat blev Ethikken 273
et særligt Fag ved Universitetet. I 1646 døde den daværende Professor i Syrisk; Cantsleren fandt, at dette Fag ikke behøvedes, og opfordrede Professorerne til at raadslaae om, hvilket mere nødvendigt Fag der burde sættes i Stedet. De foresloge enstemmigt, naar Forandring her skulde foretages, at ansætte en Professor i Ethik, hvilket da skete.

Examen artium var bleven indført 1630, under Christian Friis's Patronat, og forbunden med den Prøve i latinsk Stil, som indtil da alene havde været fordret af Deponenterne; men denne „Examen styli et artium" havde, da Embedsforandringen fandt Sted, ikke endnu faaet blivende Form. Efterat der 1643 var fastsat bestemte Tider for dens Afholdelse, gav Christen Thomesen 1647 en Anordning om, hvorledes den skulde holdes, som blev bestaaende*). Til denne henholdt man sig i

*) Anordningen foreligger optegnet af Peter Spormand i det philosophiske Fakultets Dagbog i syv Punkter med følgende Slutning: „N. B. Herhos sagde Hr. Cantsler, at dersom Nogen af præcipitantia kunde have admitteret Noget in stylo animadversione dignum, som ellers havde staaet sig vel in examine artium, skulde man have Saadant i Betænkende ham til Gode med saa Skjel, at textus passerede.

Et Par Aar senere høres Cantsleren yttre sin Misfornøielse med de sidst Deponeredes Uvidenhed i Arithmetik og paalægge Rektor og Professorer at give dem Tilhold om at øve sig flittigt i dette Fag og ikke stede nogen til

det Hele endnu i det Udkast til en ny Fundats for Universitetet, som udfærdigedes 1691 efter Kong Christian V's Befaling.

En Examen i Philosophi, som endnu ikke havdes her, forsøgte Christen Thomesen at faae indført. Strax efter sin Embedstiltrædelse lod han sig forlyde
274 med sit Ønske i saa Henseende ved Universitetet. I Efteraaret 1642 forlangte han en Betænkning fra samtlige Professorer om en „Attestatio philosophica". Efter megen Debat om dette betydelige Spørgsmaal fandt de imidlertid, at det vilde være for tung en Byrde at paalægge Studenterne, som for en stor Del ikke havde Evne til at opholde sig saa lang Tid ved Universitetet, som dertil vilde udfordres, og saaledes kom Sagen ikke den Gang til Udførelse. Først under Christian V., medens Griffenfeldt var Patron, indførtes den philosophiske Examen.

Cantslerens bestemte Optræden i de ovenomtalte Tilfælde hindrede ikke, eller bidrog maaske just til, at der bestod det bedste Forhold mellem ham og Professorerne. Han indbød dem daglig til sit Hjem, modtog
275 dem venligt og holdt af at underholde sig med dem; ved disse Leiligheder bleve da Universitetets, Kirkens og Skolens Anliggender grundigt drøftede. Han iagttog opmærksomt, hvor Dygtighed gav sig tilkjende blandt de unge Studerende, holdt Øie med, hvorledes de an-

---

Kosten eller til theologisk Examen, før de havde godtgjort deres Fremskridt for de mathematiske Professorer. (Matzen, Universitetets Retshist. II. 126—27, 128.)

vendte deres Tid i Udlandet, understøttede dem selv eller skaffede dem Stipendier hos Kongen.

Og han havde Blik for den vordende Dygtighed.

En trettenaarig Dreng bragte ham en Dag en græsk Afhandling, som han havde forsvaret ved Universitetet 276
og dediceret ham. Cantsleren talte længe med ham — „I Dig har Gud nedlagt et stort Pund", skal han have sagt, „see til, at Du ikke misbruger det." Allerede tidligere havde han faaet Interesse for denne Dreng, som 11 Aar gammel var optraadt med en latinsk Tale ved en akademisk Promotion og det følgende Aar efter en glimrende Prøve var bleven Student. Han tog sig af ham og tillod ham ofte at besøge sig. Paa Afhandlingen skrev han: Hic puer natus est aut ad magnum patriae emolumentum aut ad dandas turbas.*)

Drengen hed Peter Schumacher.

Vi have i det Foregaaende seet Christen Thomesen i Forhold til flere af Tidens betydeligste Videnskabsmænd. Fremdeles maa nævnes Bartholins navnkundige Discipel, Lægen og Philologen Ole Borch. Efterat have studeret i sex Aar ved Universitetet blev han Hører ved Kjøbenhavns Skole og fik da uventet et Kanonikat 277
i Lund efter Christen Thomesens og Biskop Brochmands Anbefaling. Han dedicerede Cantsleren sit Skrift, Parnassus in nuce, hvormed han, som han siger, da Poesien i denne Litteraturens August Alder dog staaer noget

*) „Denne Dreng er født enten til Fædrelandets store Gavn eller til at vække Uroligheder".

tilbage, vil lette Ungdommen Veien til Musernes Helligdom ... Det er en Veiledning til at skrive latinske Vers. Tilegnelsen udtrykker den unge Lærdes dybe Ærefrygt for Cantsleren, „et levende og aandende Billede paa alle Dyder“ —

Den i Padua boende danske Læge og Philolog, Hans Rhode, dedicerede ham et medicinsk Skrift.*)

Rasmus Enevoldsen Brochmand, en Brodersøn af Biskoppen, udmærket Latiner, behandlede Litteraturen fra August til Trajan i en Disputats, som han tilegnede Cantsleren, „hans uforlignelige Beskytter“; en anden Disputats — om Julius Cæsar — dedicerede han til hans Søn Erik Sehested.

Den som Orientalist og theologisk Forfatter bekjendte Hans Vandal, der, hjemkommen fra en Reise til fremmede Universiteter, igjen vilde drage ud, for-
278 maaedes af Cantsleren og Gersdorf til at blive i Landet; Aaret efter blev den unge Lærde — som i sit 14de Aar skrev versificeret Stil paa fem østerlandske Sprog — Professor i Hebraisk ved Universitetet og derefter Professor i Theologi; senere Biskop i Sjælland.

Den dygtige Theolog og Philolog, Jens Birkerød,
279 blev hjulpen frem af Cantsleren.

Ligesaa den for sin Virksomhed ved Udarbeidelsen af Christian V.s danske Lov bekjendte Peder Lassen. Paa sine Reiser traf den begavede Jurist i Regensburg
280 1641 Corfits Ulfeldt, som gav ham Brev med hjem til Christen Thomesen, idet han samtidig anbefalede ham.

---

*) Observationum medicinalium centuriæ tres. Padua 1657.

Cantsleren tog sig af ham, gjorde ham bekjendt for Kongen og skaffede ham for det Første et Kanonikat i Aarhus. Han blev derefter brugt til diplomatiske Sendelser, og Cantsleren foreslog ham til Resident i Stockholm; men det synes, at man til denne Ansættelse har manglet de fornødne Penge. Ved Claus Plums Død 1649 anbefalede Christen Thomesen ham til det ledigblevne juridiske Professorat, som ogsaa blev ham tilbudt; han afslog det imidlertid og levede en Aarrække stille — maaske optaget af videre juridiske Studier — indtil han 1661 blev Medlem af Høiesteret.

Med Mathematikerne stod Cantsleren stadigt i Forbindelse. Rasmus Bartholin, Opdageren af Dobbeltbrydningen i den islandske Kalkspath og den berømte Ole Rømers Lærer, maaske en af de betydeligste blandt de Forfattere, der førte den af Tycho Brahe vakte Bevægelse videre, dedicerede ham et af sine vigtigste Skrifter.*) Den analytiske Kunst, siger han, vidste nok, hvilken Mands Beskyttelse den søgte, da den bad om hans; saalænge Mathematikken og de andre frie Kunster havde saadanne Patroner, vilde det aldrig mangle Danmark paa Ypperlighed og Videnskabelighed. Hvis Cantslerens fine og sikkre Skjøn bifalder Skriftet, bryder han sig ikke om Kritik fra andre Sider.

Med Tak for alle hidtil modtagne Gunstbevisninger henvender Claus Nielsen Lesleus sin Plan-Geometri til Cantsleren, der har et saa dybt gaaende Kjendskab til

*) Francisci a Schooten, Principia Matheseos universalis seu Introductio ad Geometriæ methodum Renati Des Cartes. Leiden 1651.

Mathematikken, og beder ham, der bedst af Alle er istand til at bedømme den, om at bære over med dens mulige Mangler.

Jørgen From dedicerede sin Arithmetik til hans Søn Erik Sehested.

Den lærde Arngrim Jonsen, som er bleven kaldet „den gamle islandske Litteraturs Restaurator", dedicerede fra Melstad paa det nordlige Island Cantsleren sin Bog Specimen Islandiæ historicum, som udkom 1643 i Amsterdam i hans Alders 75de Aar.

Christen Thomesen fremmede Historieskrivningen. Ved Meursius's Død 1639 var Stephan Hansen Stephanius bleven historisk Professor i Sorø og kort efter
281 kongelig Historiograph. Efter Cantslerens Opfordring fuldendte han Christian III's Historie, som var begyndt af Niels Krag — paa Latin, der efter Vedel og Hvitfeldt igjen var blevet herskende paa dette Omraade, som overalt. Den meget lærde Peter Spormand, som var Professor i Historie ved Kjøbenhavns Universitet, blev af Cantsleren opfordret til at skrive Frederik II's Historie. Hvad der blev færdigt — 10 trykte Ark — blev senere af Resen indtaget, omtrent fulgt, i hans Frederik II's Krønike.*) Spormands efter Christen Thomesens Opfordring begyndte Arbeide var dansk.

Ved Stephanius's Død søgte man at faae den som

*) Peder Syv siger i sine haandskrevne Samlinger, hvor han meddeler Ovenstaaende: „Men saasom Spormand var uendelig i Sligt, tilmed og Cantsleren døde, Krigen fulgte paa, og Spormand selv døde, bleve kun 10 Ark trykte in 4to" o. s. v. (Suhms nye Samlinger III. 79).

Opdageren af det eddiske Haandskrift, han sendte ned til Kong Frederik, bekjendte Brynjulf Svendsen, Biskop 282
i Skalholt, fra hvem Stephanius gjennem Vorm havde faaet Oplysninger til sin Udgave af Saxe, til at komme til Danmark som hans Efterfølger; men han undslog sig, og Embedet blev da givet til Vitus Bering. Den nye Historiographs Hovedopgave var at skrive Christian IV's Historie, og Cantsleren lod gjøre Uddrag af Can- 283
celliets Akter for ham til dette Værk. Bering fik imidlertid senere andre Opgaver af Kongen, og af hans Arbeide paa Christian IV's Historie, hvormed han synes at have været beskæftiget i flere Aar, kom Intet frem. Den Formodning er bleven udtalt, at Slange, som var Sosterson af Berings første Hustru og vides at have eiet et Brudstykke af et af hans andre Arbeider, muligt ogsaa kunde være kommen i Besiddelse af hans Forarbeider til Christian IV's Historie, som da kunne have afgivet Grundlaget for en Del af hans eget Værk om denne Konge.

Som latinsk Digter var Bering høit lovprist af sin Samtid. Han var ogsaa, førend han fik det bedre lønnede Embede som Historiograph, bleven ansat som Professor poeseos ved Universitetet. Cantsleren var tilstede ved hans Tiltrædelsesdisputats, der foregik med særdeles Høitidelighed. Kongen bivaanede den. Mod Bering opponerede Biskop Brochmand og Rektor magnificus D. Peter Spormand. Den da 24aarige Ole Borch var hans Respondens. Disputatsen*), som skal være den

*) De artis poeticæ natura, 1650.

første æsthetiske Undersøgelse i vor Litteratur, dedicerede Bering til Cantsleren.

En anden Latindigter, Willich Westhow, som ved Siden af Digtningen ogsaa gav sig af med praktiske
284 Arbeider, forfattede en Jordebog over Lunde Capitels og Domkirkens Gods, som han dedicerede til „sin Beskytter“ Christen Thomesen 1639, da han endnu var Rigscantsler. Tiden var overstrømmende rig paa latinske Digtere, især Leilighedsdigtere. En af de anseteste, Christen Aagaard, besang Mette Rosenkrands ved hendes Død.

Dansk Poesi existerede saagodtsom ikke. Folkevisen lod ikke mere, og den nye Kunstdigtning kunde kun vanskeligt bryde igjennem. Arrebo havde gjort Begyndelsen, og enkelte Venner af det forsømte Modersmaal arbeidede fremdeles paa at uddanne det.

Peder Jensen Roeskilde, Præst i Vesterhæsinge, som 1627 havde skrevet den tidligste, bevarede, danske Prosodi, omsatte Thomas Bangs lille latinske Skrift, Laurus danica, i danske Vers og tilegnede Cantsleren sit Arbeide, idet han anbefalede sig og sine unge studerende Sønner til ham som Geistlighedens Patron, der „haver Hjertens Lyst at forfremme de Gudfrygtige og Flittige i samme Stand.“

Sangens, Modersmaalets og Skolens virksomme Ven, Hans Mikkelsen Ravn, dedicerer sit meget interessante, maaske dengang enestaaende Værk „Den danske Tonekunst“, til Cantsleren, som „dyrker den hellige Digtning“ — og „med rhytmisk Kunst let og lykkeligt frembringer Sange af fortrinlig Ynde og Inder-

lighed;" og som dyrker den ikke alene for sin egen Fornøielse, saasom aureolus liber psalmorum er udkommen til offentlig Nytte og Brug*).

Og ikke alene af denne Grund dedicerer han ham Værket. Ogsaa fordi han beskytter Skolerne, ikke blot Akademierne, men ogsaa de mindre, vel vidende, at de store vilde falde sammen, hvis ikke de mindre bevaredes. Ravn, som selv i hele to Decennier „har væltet den uhyre Sisyphus Sten i det skolastiske Støv", henvender sit Skrift til ham, som „fortjener at kaldes de Studerendes Fader og venlige Forsørger, hos hvem de af altfor store og langvarige Anstrængelser knækkede Lærere, som henslæbe deres elendige Liv under møisommelige, frugtesløse Bestræbelser, søge deres Tilflugt".

Fremdeles for det Gode, han har bevist hans Slægtninge i Jylland som Lehnsmand paa Kalø, hvor han ikke blot var en strængt retfærdig Embedsmand, men ogsaa en saa mild og velgjørende Herre, at han i disse Egne har efterladt sig det skjønneste Minde. Og endelig fordi han, Forfatteren, da det Thema, han behandler, er nyt og usædvanligt, maa have ikke en hvilkensomhelst Beskytter, men den bedste, viseste, fortrinligste —

Saaledes søgte Dyrkerne af Videnskabens og Kunstens forskjelligste Omraader til Christen Thomesen som den, der forstod at værdsætte, hvad de ydede, og havde Villie til at hjælpe dem frem.

---

*) Ogsaa i Fortalen til Læseren omtaler Ravn i stærkt rosende Udtryk Cantslerens liber psalmorum, „som er i Manges Hænder". (Jfr. S. 108).

Præsterne haandhævede han som dem, han „agtede
285 at være Legater, udsendte til at formane os i Christi
Sted“. Nøie knyttet til ham var Johan Dideriksen
Bartsker, som 1651 blev Hofpræst, vistnok nærmest
fordi han var en Mester i den nye, dengang yndede,
engelske allegoriske Prædikemaade. Han udtalte, at han
286 skyldte Cantsleren Alt — at han levede, næst Gud, af
hans Patronat alene.

Biskop Jesper Brochmand var Christen Thomesens
Ven og nidkjære Medarbeider paa deres fælles Omraader.
Ligesom de i Ungdommen virkede sammen for Konge-
sønnens Undervisning, saaledes sènere for hele den
danske Skoleungdoms. Uagtet al den Iver, hvormed
der af dem og før dem under hele Christian IV's Re-
geringstid var bleven arbeidet paa Forbedringer af
Skolevæsenet, vilde disse dog ikke ret trænge igjennem,
og følelige Mangler gjorde sig endnu bestandig gjældende.
Under Frederik III arbeidedes fremdeles videre. En
væsentlig Hindring for Undervisningens Fremgang var
Brugen af uensartede Lærebøger i Skolerne, hvortil
man, trods de gjentagne Anordninger, stadigt faldt til-
bage. At faae den fornødne Enhed paa dette Punkt
287 tilveiebragt lod Christen Thomesen sig være særligt
magtpaaliggende. Rimeligvis er der allerede strax efter
Kongens Thronbestigelse udgaaet en Opfordring fra Re-
geringen til Rektorer og Professorer om at overveie,
hvad der kunde være til Skolernes Tarv, der har for-
anlediget det betydelige Indlæg i denne Sag, som Hans
Mikkelsen Ravn i 1649 indsendte til Brochmand, hvori
han anker over den knudrede, helt paa Latin affattede

Grammatik; over Brugen af uensartede Bøger i Skolernes forskjellige Klasser; den megen Udenadslæren; den store Mangel paa duelige Lærere m. m. Denne Indstilling vandt Biskoppens Bifald. Ikke længe efter var Brochmand med de andre høie Geistlige tilstede i Kjøbenhavn ved Valget af Kongens Søn, Prinds Christian, til Thronfølger. Ved denne Leilighed opfordrede Cantsleren 288
Biskopperne til at erklære sig om Skolerne. De afgave en Betænkning, hvori de fremhævede Nødvendigheden af, at disse fik kyndige og retskafne Lærere, og at der undervistes efter overensstemmende Lærebøger, idet de om det sidste Punkt udtalte sig noget nærmere.

Ogsaa Almueskolevæsenet blev paa denne Tid, maaske ved samme Leilighed, taget for. Længe efter Reformationen existerede Almueskoler saagodtsom ikke; først under Christian IV — som ogsaa stiftede to Skoler i Bremerholms Sogn, den ene for Drenge fra Nyboder — var man kommet saa vidt, at der var danske Skoler i det Mindste nogle Steder i Byerne og enkelte Steder paa Landet. Nu, i August 1650, nogle Maaneder efter Valgmødet, udgik en Forordning om, at 289
der skulde oprettes Skoler overalt i de Landsbyer, hvor der før ingen havde været; de skulde ligge nær ved Kirkerne, og Provsterne skulde visitere dem fire Gange om Aaret.

Imidlertid døde Brochmand 1652. Aaret iforveien havde han i Anledning af den Dina'ske Sag igjen havt et Sammenstød med Ulfeldt. Efter hans egen Anordning indførtes i hans Ligtale en Tak til Kongen og Raadet,

som beskyttede ham, og af Raadet særligt til Christen Thomesen og Joachim Gersdorf.

Cantsleren virkede stadigt for Skolesagen. I Decem-
290 ber 1653 opfordrede han Universitetslærerne til at raadslaae om, hvorledes Enhed i Undervisningen kunde tilveiebringes. Professorerne besluttede, da det var „en Sag af stor Importans“, at underkaste den en grundig Drøftelse; først vilde de selv forhandle derom og siden conferere med alle Landets Biskopper, som efter hvert Steds Leilighed kunde „paaminde det, som gavnligt kunde være“. Hvilket da ogsaa skete. Resultatet af, hvad der saaledes i disse Aar forhandledes, blev en Uniformitetstabel for Skolerne, som udgik 1656. De Pensa, den foreskrev, stemmede for en stor Del overens med dem, der nævnes i de tidligere Anordninger; nye Fag vare: Astronomi, Metaphysik, Physik, Ethik og Geographi med Brug af Glober; men disse Fag fordredes ikke læste af Alle; de anbefaledes nærmest de dygtigste Mesterlektianere at studere i deres Ferier under Rektorernes Veiledning. Med Tabellen, som skulde ophænges i alle Skoler, fulgte flere Bestemmelser. Prøver skulde afholdes maanedlig, Opflytningsexaminer to Gange om Aaret; Flidsbelønninger skulde, saa ofte det kunde skee, uddeles af Biskoppen ved Præsten og Rektor. Disciplene skulde holdes til Tarvelighed i deres Klædedragt, hvis Farve skulde være sort eller idetmindste mørk, især i de øverste Klasser; Dimission tilraadedes det kun at lade skee hverandet Aar; m. v.

Denne Anordning sendtes rundt til Biskopperne, som da lode den træde i Kraft. Saaledes skriver Bispen

i Odense, Lars Jacobsen Hindsholm, i sin Dagbog, at han den 29de October 1656 havde Gymnasiets Professorer samlede og foreholdt dem Cantslerens Villie om Uniformiteten i Undervisningen, som man Dagen derpaa begyndte at efterfølge.*)

Med disse Skolelove fra Slutningen af Christen Thomesens Cantslertid, som bekræftedes i Christian V's danske Lov, ophørte Reformerne, indtil ved Udgangen af det 18de Aarhundrede Tiden var moden for en hel Omdannelse af Skolevæsenet.

Hovmestre for sine Sønner søgte Cantsleren selvfølgelig blandt de bedste Studerende. Børneflokken fra Kalø var efterhaanden voxet til; i 1645 skulde den ældste Søn, Axel Sehested, til Sorø. Just paa denne Tid kom Laurids Bording, en Broder til Digteren Anders Bording, hjem fra en Udenlandsreise med Tønne Juel. Cantsleren ønskede meget at faae ham til Veileder for sin Søn; han henvendte sig om Sagen til Biskop Jakob Mathiesen i Aarhus, og Bording modtog Pladsen. Efter to Aars Ophold i Sorø reiste Axel Sehested udenlands, 291
fremdeles med Bording som Hovmester. Fire Aar senere sendtes den yngste Søn, Erik Sehested, ligeledes efter et Ophold i Sorø, udenlands med Peder Lauridsen Ska- 292

*) I Anledning af Punktet om Dimissionen — som var foranlediget ved Universitetets Overfyldning af Studenter — skrev Biskoppen til Cantsleren og gjorde ham opmærksom paa Odense Gymnasiums særdeles Beskaffenhed, som neppe vilde kunne bestaae, hvis det blev gjennemført. Den aarlige Dimission indtraadte snart igjen i Danmark; i Norge, idetmindste nogle Steder, senere.

venius, siden en af Medarbeiderne ved Danske Lov. Skavenius's Disputats for Bakkalaureusgraden 1642 er dediceret til Cantslerens Sønner. Efter fem Aars Fraværelse vendte Axel Sehested tilbage og blev strax derpaa
293 1652 Hofjunker og Lehnsmand paa Munkeliv Kloster i Norge (jfr. S. 156). Bording, som paa denne Reise havde havt Leilighed til at lægge sin Dygtighed for Dagen, blev historisk Professor i Sorø, derefter theologisk Lektor og Kannik i Aarhus.

Samme Aar som hans ældste Søn indtraadte i Statstjenesten, gjorde Cantsleren sin ældste Datters Bryllup. Sex Aar vare rundne siden Eiler Ulfeldt fandt Døden i hint mindeværdige Søslag, da Mogens Friis til Favrskov bad om den nittenaarige Jomfru Anna hos hendes Fader. Hun blev ham tilsagt i Juni samme Aar, 1650. Mogens Friis havde været syv Aar paa Herlufsholm og halvandet Aar paa Sorø Akademi, med hvilket han tog Afsked i en latinsk Tale; derpaa reiste han udenlands, vendte dog kort efter tilbage paa Grund af den udbrudte Krig, blev Sekretair i Cancelliet, men meldte sig strax til Krigstjeneste. Ved Fredslutningen var han med Gesandterne i Brømsebro. 1650 fik han Befaling til at følge Grev Christian Rantzau paa en Ambassade til Tydskland, og da han kom tilbage, stod Brylluppet i
294 Kjøbenhavn med megen Festlighed. Kongen forærede Cantsleren til denne Leilighed fire „store Dyr", fem Raadyr, fire Daadyr og Fisk i tilsvarende Mængder — med et stort Gjæstebud er Dagen bleven feiret. Og Cantsleren tog Afsked med en Datter, der elskeligt havde udfyldt sin Plads i Hjemmet — dette Hjem, som

er blevet kaldt et Tempel for Gudsfrygt, Maadehold og 295
alle Dyder ...

Anna Sehesteds Ægteskab blev et af de meget 296
lykkelige ved en særdeles Overensstemmelse mellem Ægtefællerne*). Sin Fader viste hun sin Kjærlighed til hans sidste Time.

Aaret efter ægtede den næstældste Datter, Sophie Sehested, Peder Reedtz til Tygestrup. Ogsaa denne Svigerson havde været med som Sekretair ved Fredsforhandlingen i Brømsebro. Ved Udgangen af 1652 kom han tilbage fra den ovenomtalte engelske Ambassade, og i Mai derefter stod Brylluppet.**) 297

Og næste Aar i Mai bivaanede Cantsleren sin ældste Sons Bryllup med Øllegaard Thott, som stod i 298
Malmo. I dette Ægteskab fodtes Søhelten, Christen Thomesen Sehested.

Den yngste af hans tre Døttre var nylig indtraadt i den voxne Alder; hans yngste Søn opholdt sig endnu i Udlandet.

I denne Sommer, 1654, rasede Pesten saaledes her i Landet, at Kornet blev staaende modent paa Marken, fordi der Ingen var til at hoste det. Voldsomst var den i Kjøbenhavn, hvor den bortrev over 8000 Mennesker. Her finde vi Cantsleren varetagende sine Embedsforretninger i September, da den var paa sit Høieste.

---

*) Anna Sehested døde allerede 1661. For Mogens Friis oprettedes Grevskabet Frijsenborg 1672.

**) Reedtz blev ved Enevældens Indførelse Præses i det nyoprettede Cancellicollegium.

Den svenske Resident var paa Grund af Pesten taget
til Norrkøping; den 8de September skriver hans Corre-
299 spondent: „Kongen og Dronningen ere endnu i Flens-
borg, hvor de agte at blive en Tid for denne heftige,
smitsomme Sygdom, der udbreder sig over hele Landet.
Rigshovmesteren, Hr. Joachim Gersdorf, er paa sin
Gaard ved Christiansstad i Skaane. Cantsleren er
stundom paa sin Gaard nogle Mile fra Kjøbenhavn,
stundom i Kjøbenhavn. De andre danske Ministre ere
hver og en reiste hist og her og søge at blive paa de
Steder, som ei ere angrebne af Pesten“. Endelig, sidst
300 i November, anordnedes det, at Cancelliet skulde flyttes
til Odense; og Cantsleren opholdt sig da nu nogen Tid
i Odense og paa det nærliggende Lykkesholm.

Medens han var paa Fyen, foregik i Kjøbenhavn
nogle Optøier med den spanske Gesandt Grev Rebolle-
dos catholske Folk, som medforte en Tvist mellem
Gesandten og Cantsleren paa Kongens Vegne. Allerede
i nogen Tid havde man været forbittret over Rebolledos
Præst Pater Villem v. Aelsts Bestræbelser for at ud-
brede Catholicismen; denne Stemning kom til Udbrud
301 en Dag i Januar 1655, da Præsten ved Nicolai Kirke,
M. Hans Brochmand, ved en catholsk Kvindes Dødsleie
traf tre af Rebolledos Folk. En af disse, ved Navn
Diego di Ugarte, lovede den Syge, at Pateren skulde
komme til hende den næste Dag; herover blev Præsten
vred; de kom i Trætte, kaldte gjensidig hinanden og
deres Trosfæller Antichristen, og Striden blev saa heftig,
at en Mængde Mennesker forsamlede sig om dem.
Præsten, som maaske blev bange for de ildfulde Spa-
niere, ophidsede Borgerne mod Diego, som flygtede til

Gesandtens Hus, forfulgt af Stenkast. Derefter fik han de tre Spaniere stævnede og klagede til Kongen.

Da disse Optrin kom Cantsleren for Øre, skrev han til Befalingsmanden paa Kjøbenhavns Slot, Axel Urup, og bad ham tilkjendegive Rebolledo, at sligt Optog ilde skulde behage Kongen, som jo ikke kunde tilstede nogen Spansk saadan Frihed, som Greven selv bedst vidste ikke vilde blive holdt nogen Dansk tilgode i Madrid — o. s. v. Axel Urup sendte da en kongelig Sekretair med Meddelelse om det Passerede til Gesandten, som opholdt sig paa Hørsholm paa Grund af Pesten, hvorpaa Rebolledo sendte ham en Fremstilling af Sagen, som han saae den, idet han lod fornemme, at han var ubehageligt berørt ved sine Tjeneres Behandling.

Efterat Cantsleren imidlertid havde faaet Sagens Akter at see, som han sendte videre til Kongen, skriver han til Axel Urup: ... „Vores Præster har hidindtil for saadanne papistiske Anfægtninger været umolesteret, og kommer dem derfor des fremder for, og maa ret siges at komme dem spansk for, det nu at forsøge. Mester Hans er for sin Ære at forsvare ivrigere og for sit Liv ræddere, end Behov gjordes; mens at han sit Embedes Myndighed vil erholde [opholde], derfor er han ikke at fortænke. Den Diego bør vist at sættes til Rette, hvis Aktioner med ingen Traktat eller nogensteds brugelig Observants kan pallieres, meget mindre forsvares, og den Dristighed, som Præsten bruger til at exercere sit Embede og det at ville continuere, og selv begærer, at det Kongen maatte gives tilkjende, er større, end den kan tollereres. Og dersom han adspurgt vil være det gestendig, at han er udsendt af Paven i disse

Lande, som Henrik Friis og Peder Pedersen vidner, da faaer Hans Majestæt vist Aarsag til at see noget skarpere efter ham. Jeg vil formode med Første, at derom kommer nogen Ordre; desimidlertid er bedst, M. Hans lader det blive ved hvis Vidnesbyrd er fort, indtil videre Besked."

Kort efter kom Svar fra Kongen, som var opbragt over det Forefaldne og overdrog Cantsleren at lade Gesandten vide, at der vilde skee Henvendelse til Kongen af Spanien, hvis han ikke strax sendte de Folk bort, som havde forurettet Præsten, og hvis hans egen Præst herefter foretog nogen Gudstjeneste uden i hans Hus, maatte han selv tage Følgerne.

Cantsleren meddelte Rebolledo dette meget fast, i den høfligste Form. Samtidig skrev han til Axel Urup, han havde af hans sidste Brev „gjerne fornummet, at den spanske og danske Furie var bleven saa fransøsk, at den efter den første Impetuositet havde sagtet;" men han frygtede, det vilde ikke være saa let at slette hos H. M. Vilde Rebolledo afskaffe idetmindste denne Diego strax og forbyde sin Præst den Frihed, han uforsvarlig havde tiltaget sig, maatte man forsøge, om Kongen vilde være tilfreds dermed.

Herpaa er Gesandten sandsynligvis gaaet ind; i hans Svar til Cantsleren var Tonen allerede mere imødekommende. I November udkom en Forordning, hvori det forbødes fremmede Ministres Præster at forrette nogen Gudstjeneste uden i deres Herres Hus, meget mindre maatte „enten af Præster eller andre Tjenere til vores Religions Foragt noget Forargeligt foretages."

Grev Rebolledo havde i en Aarrække været Gesandt i Danmark. Han hørte til en af Spaniens ældste og fornemste Adelsslægter, havde i Ungdommen udmærket sig ved Bedrifter og senere været betroet store Tillidsposter; han var i Besiddelse af vidtgaaende Kundskaber, ikke mindst paa Theologiens og Historiens Felt — og var Digter, en af sin Samtid høit anset Digter, endnu ikke glemt. Da han skulde reise til Danmark, udbrød en af hans Landsmænd: „Stakkels Mand! har han begaaet nogen Forbrydelse, siden han skal op til det Land og omkomme?“ Greven fandt dog adskilligt heroppe at beundre. Han besang Hørsholm i høie Toner ..., og han forbausedes over den Kundskabsfylde, han fandt hos de danske Adelsmænd, om hvilke 302
han udtalte, at man neppe her traf nogen Mand i en anseet Stilling, som ikke nøie kjendte Europas Stater, deres Regeringer og Forhold; i Ungdommen erhvervede de sig paa deres Udenlandsreiser Lærdom og Dannelse til Gavn for Fædrelandet. Anderledes med Spanierne: „vore Landsmænd reise ikke saa meget, hige mindre efter Kundskab og give derfor mere Anledning til Latter“ — som da en fornem Mand, da Christen Thomesen var i Spanien, spurgte ham, om han ikke kom til Constantinopel paa Hjemveien til Danmark, hvortil den danske Gesandt svarede „paa den sagtmodige Maade, der er ham egen“: „Det kunde nok være; men det ligger rigtignok ikke ganske paa min Vei.“

Rebolledo var lige saa god Catholik, som Cantsleren var god luthersk, og paa dette Omraade stødte de sammen — men ogsaa kun der. Ellers omgikkes de venskabeligt, og Gesandten havde stor Veneration for

Cantsleren. I et Rimbrev til en spansk Geistlig taler han om den Aandsfrihed, hvormed han opfattede to
303 catholske Skribenters Værker: „Cantsleren," siger han, „hos hvem Sokrates's og Cato's Sindighed og Maadehold bekjende sig til Luthers Lære, har læst Fray Luis de Leon og Luis de Granada og finder hverken at udsætte paa deres Yttringer eller deres Fromhed. Thi Dyd og Moral ere saa grundfæstede i ham, at kun Troen skader ham, uagtet han siger, at den frelser ham."

Saaledes Sydboen, Digteren. Og det var saa, at den uforfalskede lutherske Læres Opretholdelse var Cantsleren en Livssag, og Gudsfrygt var Grundvolden for alle hans Gjerninger. Han saae mere paa det almindelige
304 Bedste, er det sagt om ham, end paa sit eget, mere paa Andres Velstand, end paa sin egen, og blev ikke træt af bestandig at uleilige sig for Andre. Retten haandhævede han uden Personsanseelse og tog ikke Skjænk af Nogen. Han følte med de Fattige og Lidende og lod Ingen gaae utrøstet fra sig, saavidt det stod til ham. Et fast Udtryk gav denne Side af hans Væsen sig, idet han ved Stougaard altid forsorgede ti Træn-gende med Alt, hvad de behøvede, og overalt, hvor han var Lehnsmand, stadigt bespiste tolv Fattige.*) Hans livsalige og venlige Væsen glædede og trøstede Mange, og han fortjente „derved mest at æres, at han ikke holdt sig selv høiere end Andre."

*) Til Horsens Hospital gav han 500 Rdl., af hvis Rente aarligt to Fattige skulde underholdes, og til Odense Hospital den aarlige Rente af 1000 Rdl., som efter Fundats skulde leveres fra Lykkesholm.

VI.

1655–1657.

I hans udenrigske Virksomhed forlode vi Cantsleren, da Freden mellem England og Holland forrige Aar, 1654, gjorde Ende paa en farefuld Tid for Landet. Stærke Tegn til Uro begyndte nu igjen at vise sig. Sidst i Marts 1655 indkaldtes Herredag i Ribe, hvor der skulde forhandles om, hvad der var at foretage nu, Naboen saa stærkt armerede. Kongen og Dronningen kom til Herredagen fra Flensborg, hvor de endnu opholdt sig, skjøndt Sygdommen i Kjøbenhavn ved Februar Maaneds Udgang næsten var forbi. I Cantslerens Betænkning var det det første Punkt, „at man skulde 305
begære K. M. vilde komme i Riget igjen.“ Iovrigt gik Betænkningen ud paa Forsvarsvæsenets Forbedring. Cantslerens virksomme Interesse for denne høit nødvendige Sag synes hos Kongen at have mødt nogen Passivitet.*) Kong Frederik vendte ogsaa igjen med

*) I et Brev af 7de Januar forrige Aar, 1654, fra Odense, hvor han efter Kongens Befaling var til et Møde til Krigsvæsenets

Dronningen tilbage til Flensborg, hvor de forbleve endnu nogen Tid, indtil først i Mai saa vigtige Depecher indløb fra Holland, at Sekretairen, Krag, i et Brev til
306 Gersdorf fra Flensborg bad ham og Cantsleren forestille Kongen, hvor nødvendig hans Nærværelse var i Hovedstaden. Kongen kom nu til Kjøbenhavn — for at tage sin Del i den uhyre Bevægelse imellem Cabinetterne, der opstod i dette Øieblik, da Carl Gustav satte ud paa sit Erobringstog. Han havde betænkt sig paa, om han skulde tage Danmark eller Polen først — besluttede saa at begynde med Polen og søgte da Danmarks Venskab til Sikkring for det Første. Man kjendte her ret godt hans Hensigter gjennem Residenten i Stockholm, Peder Juel; men var han en farlig Ven, var han en endnu farligere Fjende ... Paa Durels indledende Henvendelse svarede Cantsleren imodekommende, og Kongen
307 beskikkede ham tilligemed Rigshovmesteren og Marsken til at forhandle med Residenten. Carl Gustav gik mod Polen, og nu hørtes det vidt og bredt, hvorledes By efter By faldt for Svenskekongen, og Vasallerne sluttede sig til ham næsten alle, tilsidst ogsaa Curland — og fra Polen gik det til Preussen, til Østersøhavnene ...

Befordring, skriver han til Marsken angaaende Stribs Befæstning: „Om den Skibsbro ved Stribs Odde er erindret til Hove, om K. M. vilde være dertil behjælpelig, og ingen god Fortrøstning erlanget, ikke heller fik Svar om Skovens Afhuggelse, som endelig vil være inden paa Værket begyndes ...“ (Aktstykker til Oplysning om Danmarks indre Forhold i ældre Tid, udg. af Fyens Stifts literaire Selskab. 2. Samling S. 144).

Hollænderne bleve bange for deres Handel og besluttede at sende en Flaade til Østersøen; Huset Habsburg saae med Uro et af det catholske Europas Udenværker falde; Rusland, som selv vilde have Polen, kunde ikke finde sig i, at Svensken tog det, og Danmark — Danmark saae Sverrigs Jernarm strække sig længere og længere rundt, komme nærmere og nærmere Sønden om for at knuse det ... Det var svære Tider for de danske Statsmænd — svære Tider for Cantsleren, der ikke delte de kortsynede Forestillinger, som skulde komme Landet saa dyrt at staae. Man søgte at vinde Tid, at oppebie, hvorledes Tingene videre vilde skikke sig, og trak Forhandlingen ud med Sverrig, som man for det Første hverken vilde afvise eller slutte sig til; imidlertid satte man Forsvarsvæsenet istand saa godt, man kunde — næsten alle Søofficerer og Matroser vare bortdøde ved Pesten ... Ved Begyndelsen af August kom en polsk Gesandt, som skildrede sit Lands sørgelige Forfatning og bad om Bistand; men han opnaaede Intet ved det danske Hof. Da Durel fik Nys om hans Andragende, var 308
han hos Cantsleren, skriver han hjem, „givende god Fortrøstning om Venskab og Alliance“ ... og remonstrerende det Bedste, han kunde, Polens Afmagt og Hollands Uformuenhed til at standse Sverrig — som Durel i det Hele forhandlede meget med Cantsleren. Hans stadige Bestræbelse var at afholde Danmark fra at tillade nederlandske Skibe Sundpassagen. Den hollandske Resident talte ivrigt sin Sag ved Hoffet, ligesom ogsaa den spanske Minister ophidsede til Krig, idet han især bearbeidede Gersdorf, der var sindet for Alliance med Sverrigs

300 Fjender og tilbøielig til at stole paa deres Hjælp, medens Cantsleren syntes saa længe som muligt at ville holde paa et godt Forhold til den stærke Nabo. Rigshovmesteren og Cantsleren repræsenterede saaledes to forskjellige politiske Anskuelser, men stode ikke skarpt overfor hinanden og vare personlig de bedste Venner.

I September ophørte den svenske Forhandling nogen Tid, da Cantsleren reiste med Kongens Søn, Prinds Christian, til hans Hylding i Provindserne som Thronfølger. Prindsen var kun fire Aar, da han, 1650, blev valgt, hvorfor Hyldingen først fandt Sted nu, fem Aar efter. Sidst i August foretoges den i Kjøbenhavn, og derefter gik Reisen til Odense.

310 Om Mødet her fortæller en Præst, som var tilstede, hvorledes paa Veien mellem Nyborg og Odense alt Fyens Rytteri modtog Prindsen og ledsagede ham til Byen — Steen Bilde, dets Anfører, red forrest i Toget; hans Søn, 14 eller 15 Aar gammel, commanderede den anden Escadron og „med sin blotte Degen den meget tappert anførte“ ... Den niaarige Prinds kjørte i en prægtig Karm med sex Heste for og „gjorde Geistligheden Ære, som stode paa begge Sider i Indkjørselen til Klosteret.“ Anden Dagen efter, den 10de September, foregik Hyldingen. Paa Torvet var indrettet en Skueplads med en rød, baldyret Fløiels Stol, opstillet som et Slags Throne, hvis Trapper, ligesom hele Skuepladsen, vare overtrukne med rødt Klæde. Kl. 2 kom Prindsen. Paukeslagere og Trompetere aabnede Toget; efter dem kom Adelen tilfods, og Drabanter gik ved Siden af Prindsens Karm. „Næst for Karmen ginge da Hs.

Kgl. Høiheds Hofmester i sort Fløiel med en skjøn Guldkjæde om Halsen, samt Kammerjunkeren og herligen klædt. Derefter kom i Karme agende nogle gode, gamle Rigens Mænd, som for Alder ikke kunde gaae, nemlig Cantsler Hr. Christen Thomesen, Hr. Mogens Kaas etc. Saasnart som Hs. Kgl. Høihed stigede fra Karmen, stode tilrede sex Riddermændsmænd med en herlig, baldyret, rød Fløiels Himmel, hvilken de bare over hannem op ved Trappen paa Skuepladsen, og holdt den over hannem, saa længe som Hyldingen varede, mens han sad paa den forbemeldte skjønne baldyrede Stol". Da Prindsen havde indtaget sin Plads, traadte Cantsleren frem og holdt sin Oration til alle Stænder om denne Hyldings Nytte og Nødvendighed. Saa traadte Adelen frem og aflagde knælende Eden i fire Sessioner, og Alle kyssede Prindsens Haand. Efter dem kom Geistligheden, Borgerne og Bønderne. „Eden for hver Session særdeles oplæste Hr. Cantsler, at Enhver fulgte hannem lydelig efter."

Fremdeles fortælles i den naive Beretning, hvorledes der efter Hyldingen paa Raadstuen og andre Steder i Byen var beredt en herlig Banket for Prindsen og alle Stænder „med sønderligt Maaltid, forunderlig Skueessen, dyrebar Confekt, rhinsk Vin, Rostokkerøl etc. Stykkerne med Danmarks Losen lode sig til alle Skaale især skrækkeligen høre. Og dette Banket dermed varede noget ud paa Natten. Dermed endtes denne Dag meget lykkeligen, og Alle uden Skade, uden idet Skuepladsen med Alt det, derpaa var (foruden den baldyrede Stol og Himmel) blev given til Pris, da bleve Nogle lem-

læstede, og En aleneste slet slagen tildøde, som var Hr. Iver Vinds Søns Tjener."

Man bliver her opmærksom paa, at Alderen begynder at gjøre sin Ret gjældende hos Cantsleren — i hans Virksomhed kjendes det ikke ...

Fra Fyen gik Touren til Jylland, hvor Hyldingen
311 foregik i Viborg, og den 5te October kom Christen Thomesen tilbage til Kjøbenhavn. Durel gik strax til ham, og man tog fat igjen og holdt Conferencer om Forbund — holdt fremdeles nærmest gjensidig hinanden hen.

Da var det, ved næste Aars Begyndelse, just som ogsaa Brandenborg til Alles Skræk var gaaet over til Sverrig, at der skete et Omslag i Carl Gustavs Krigslykke, idet Polen reiste sig igjen med saadan Kraft, at han maatte forlade de begyndte Erobringer ved Østersøen for paany at føre sin Hær mod dette Rige.

312 Nu kom i Februar 1656 en hollandsk Ambassade til Danmark. Gesandterne, v. Beuningen, Amerongen og Viersen, skulde forestille Kongen, hvor nødvendigt det var at hindre Carl Gustav i at bemægtige sig Østersøkysten med Danzig, anmode om, at de danske Havne maatte aabnes for en hollandsk Flaade, som vilde blive sendt til disse Steder, og fornemme Kongens Tanker om Forbund. Fremdeles lode Staterne tilkjendegive, at de paatænkte at sende Gesandter til Carl Gustav og haabede, at den danske Konge vilde gjøre det Samme, for at man kunde handle i Overensstemmelse. Som allerede tidligere bestemt, blev da Ove Juel, der havde afløst Peder Juel som Minister i

Sverrig, sendt til Carl Gustav ved Hæren. Man viste Hollænderne megen Venlighed, idet man dog i den første Tid forholdt sig afventende; imidlertid arbeidede de paa deres Sag i private Conferencer med Rigshovmesteren og Cantsleren og søgte at berede Flaaden en god Modtagelse. Underhandlingen med Sverrig standsede, da Kongen ikke vilde fortsætte den uden i Forbindelse med Staterne, hvorpaa Residenten ikke vilde gaa ind.

Sidst i Mai indfandt en russisk Gesandt sig for at bede Kongen ikke hindre Czaren, naar han med det Første angreb Sverrig. Rigshovmesteren, Cantsleren og Marsken forordnedes ham til Commissairer. Og nu kom, i Juni, hele den hollandske Flaade og lagde sig ved Kronborg — Opdam, Ruyter, Witte Wittesen, P. Florissen, Tromp og Evert Antonesen med 42 Orlogsskibe. Opdam gjorde Kongen sin Opvartning og var ogsaa hos Rigshovmesteren og Cantsleren. Durel henvendte sig med Modforestillinger til Cantsleren, som svarede ham undvigende. Foruroligende Efterretninger fremskyndede Sagen med Hollænderne, og man besluttede at træde i Underhandling med dem. Saa kom, den 8de Juli, Tidende, at Warschau var taget tilbage af Kong Casimir med Storm. Hollænderne „kjørte i største Il“ til Hovmesteren med denne Efterretning — Kongen tilstod dem Passagen for Skibene, og den 10de gik hele Flaaden gjennem Sundet og lagde sig udfor Dragør; endel danske Skibe sluttede sig til, og den gik da videre ad Danzig til.

Rigshovmesteren og Cantsleren beskikkedes nu til-

ligemed Marsken Hollænderne til Commissairer, og Underhandlingen tog sin Begyndelse. Imidlertid skulde netop nu Prinds Christians Hylding i Norge finde Sted, ved hvilken baade Kongen, som siden han selv blev hyldet, endnu ikke havde besøgt Normændene, og Cantsleren maatte være nærværende. Den 16de Juli gik Reisen for sig.

313 Den 20de holdt Cantsleren sin Tale til de norske Stænder. Han berørte, at Kongen i disse vanskelige Tider havde sat Alt tilside for at være tilstede, og talte om, hvilken stor Naade af Gud det var, at man nu, „da fast alle Steder brænder af Uro“, kunde være samlede her i fredelig Velstand til den høie Forretning ... Og da alle Stænder i Danmark havde antaget Prindsen som Thronfølger, ønskede H. K. M., at ogsaa de norske Stænder vilde beslutte sig hertil, hvorimod Kongen paa Prindsens Vegne vilde tilsige dem deres Privilegiers Overholdelse.

Skjøndt Cantsleren saaledes søgte at gaae saa let som muligt hen over Tvistespørgsmaalet om Kongedømmets Arvelighed i Norge, synes dog Normændene, ligesom i 1648, at have protesteret, og Cantsleren da hertil at have svaret, „at det var efter Norges Lov, at den, som blev udvalgt til Konge i Danmark, skulde og være Konge i Norge.“

En af de nærmest følgende Dage foregik Hyldingen, og Cantsleren vendte tilbage til Kjøbenhavn til Underhandlingen, som stadigt havde været fortsat. Staterne syntes temmelig stærkt at nærme sig til Sverrig gjennem deres Gesandter hos Carl Gustav. Danmark maatte

sikkre sig dem itide, og Cantsleren med Gersdorf og Anders Bilde sluttede da den 26de August 1656 den saakaldte *Garantitraktat* med Hollænderne. Begge 314
Parter forpligtede sig til at hjælpe Staden Danzig og ikke slutte nogen Traktat med Sverrig uden at indbefatte den; og hvis en af Parterne paa Grund af Traktaten blev angrebet, skulde den hjælpes af den anden Part. En først i August ankommen brandenborgsk Gesandt, Ewald Kleist, arbeidede paa at mægle mellem Sverrig og Danmark og at faae Forbundsforhandlingen gjenoptaget; men Kongen fastholdt ikke at ville underhandle uden i Forbindelse med Staterne. Da hørte man, at de hollandske Gesandter hos Carl Gustav, faa Uger efter at Garantitraktaten var sluttet, havde indgaaet en Traktat i modsat Aand med Sverrig i Elbing, efter hvilken Flaaden igjen kaldtes tilbage fra Danzig; Danmark var indbefattet, hvis det ønskede det. Denne Traktat vakte Forundring og Misfornøielse hos Alle — undtagen Carl Gustav; endogsaa hos et stort Parti i Holland. De danske Underhandlere klagede selvfølgelig til de hollandske Gesandter i Kjøbenhavn, og disse toge da ogsaa Afstand fra Elbingertraktaten, især den mod Sverrig fjendtligsindede v. Beuningen. I Forening med ham modarbeidede nu den danske Regering dens Ratification, som ogsaa blev forhindret.

Kleist vedblev med sine Bestræbelser for at faae den dansk-svenske Forhandling gjenoptaget, hvortil Regeringen ogsaa erklærede sig villig, naar Traktaterne indrettedes efter Tiderne, og Residenten fik en fuldkommen Fuldmagt. Durel gik da til Cantsleren for at

tale for den Fuldmagt, han havde, og spørge, hvad der
mentes med, at Traktaterne skulde indrettes efter
Tiderne, og hvad der kunde være iveien for Ven-
315 skabet? Cantsleren svarede, han maatte betænke, at
Tiderne havde forandret sig ved den hollandske Flaades
Gjennemgang, samt ved det med Staterne indgaaede
nye Forbund, og erklærede bestemt, at paa hans Fuld-
magt var det umuligt for Danmark at traktere.

Sverrig kunde man ikke stole paa, og stole paa Holland var jo saa sin Sag ... Imidlertid blev v. Beuningen fremdeles ved at ophidse Danmark til Krig — som ogsaa den spanske Minister og den foromtalte russiske Gesandt, der, ledsaget af en dansk Afsending, var vendt tilbage til Rusland og i September igjen kom til Kjøbenhavn. I December kom Ratificationen af Garantitraktaten, og de Danske søgte nu et nyt, nærmere Forbund med Staterne, som Cantsleren, Gersdorf og Reedtz bragte i Forslag hos Gesandterne. Man tøvede noget i Holland med Svaret.

Medens saaledes Traadene slyngedes og strammedes
i den stærkt bevægede diplomatiske Verden, havde den
af Christian IV begyndte Bygning af den nye Studenter-
kirke, Trinitatis Kirke, roligt havt sit Forløb og var i
dette Aar fuldendt. Ved Indvielsen, som foregik med
stor Høitidelighed Trinitatis Søndag den 1ste Juni 1656,
316 var Cantsleren med Kongen og hele Rigsraadet tilstede;
flere andre høie Herrer vare nærværende, og selvfølgelig
Universitetets Professorer. Festlig Musik udførtes af
de kongelige Sangere og Blæsere. Hofpræsten, Johan

Bartsker, talte paa Dansk, og Thomas Bang paa Latin. Da Høitideligheden var tilende, fulgte Præsten og alle Professorerne Kongen til Slottet, hvor de den Dag vare hans Gjæster; „og sadde tilbords hos dennem", hedder det i Consistoriets Akter, „H. K. M. selv, Fyrsten til Glücksborg, Rigens Hofmester, Hr. Joachim Gersdorf, og Kongens Cantsler, Hr. Christen Thomesen; og blev Enhver særdeles og navnligen af H. K. M. tildrukket over Borde. Hvilken Ære Universitetet den Dag bevist, bør at blive udi Universitetet i stedse varende Ihukommelse."

14 Dage senere gjorde Cantsleren sin yngste Datter 317
Dorthe Sehesteds Bryllup med den som Resident i Sverrig ovenomtalte Peder Juel til Hundsbæk, en Broder til Admiral Niels Juel. Men det blev kun et kortvarigt Ægteskab – samme Sommer blev Peder Juel syg og døde i December, kun 33 Aar gammel. Paa samme Tid som han saae sin nittenaarige Datter blive Enke, maatte den gamle, prøvede Statsmand med Bekymring fornemme, hvorledes det mere og mere bar hen imod et farligt Fredsbrud – hvorledes en Krigslyst, for lidenskabelig og ubesindig til at passe det rette Øieblik, tog Overhaand hos Kongen og hans tydske Omgivelse og de Yngre i Raadet. Rigsraadets Majoritet fulgte Cants- 318
leren; dette ældre, besindigere Parti holdt, som det skjønnes, paa at bevare en ved Tilslutning til Holland støttet Neutralitet saa længe som muligt og først at angribe, naar man havde Forsvar og sikkre Allianeer.

Men hvad enten man angreb eller ei, eller man angreb før eller senere, ruste til det Yderste maatte

man, herom vare Alle enige. Kun naar man stod kampberedt, kunde man vente at vinde Noget ved en Traktat med Sverrig; og hvilket Øieblik det skulde være, kunde Carl Gustav falde ind i Riget. Der maatte opfordres til overordentlig Hjælp, og Rigsdagen blev derfor indkaldt. Sidst i Februar 1657 reiste Cantsleren med Kongen og Rigsraadet til Odense, hvor den skulde finde Sted.

319 Den 23de Februar, Aabningsdagen, begav da Kongen sig ned fra Slottet og traadte ind paa Raadhuset, ledsaget af hele Rigsraadet. Geistlige og verdslige Stænder fulgte alle efter, og man indtog sine Pladser. Kongen stod midt for en Skorstensild med blottet Hoved og vendte Ansigtet ned mod Almuen; paa hans hoire Side Adelen, de andre Stænder paa den venstre. Cantsleren, som stod paa Kongens „hoire Side, dog iblandt Raadet“, traadte nu frem og talte „uden noget Skrift“, saalunde:

320 „Aarsagen, hvorfor H. K. M. har været bevæget til, sine kjære og tro Undersaatter af alle Stænder hid at kalde og forskrive, har været saa uomgængelig, at den Omsorg, som H. K. M. sig har paataget at bære for disse Rigers og Landes Velfærd, ikke har kund tilstede, dennem dermed at forskaane. Det er Alle vel bekjendt, hvad farlig Krig der nu føres blandt vore Naboer. Det er Gud alene bekjendt, hvad Ende og Udslag derpaa vil følge. Der er ingen af Parterne, som jo til Freden inclinerer og derefter tragter og længes, og Freden maatte for os blive farligere, end Krigen har været. Og endog H. K. M. sig ikke i samme Krig har

vild gjøre delagtig, mens, saavidt disse Landes og Rigers høie Interesse og Pacters Observants har kund tilstede, sig derfra entholdet og bevaret, saa er det dog uvist, om det saaledes kan vorde forstanden og optaget, og derfor allerstørste Magt paaliggende at have udi god Agt, hvorledes samme Krig herefter bliver ført eller endet, og Freden, om den skulde træffes, bliver sluttet og formeret. Hidindtil har H. K. M. med al Verdens største Forundring siddet stille og uden Bevægelse anseet denne store Vidtløftigheds og Krigs Begyndelse og foranderlig Continuation, mens nu Landenes ynkelig og jammerlig Ødelæggelse synes, om Menneskene end ikke ville, at skulle gjøre en Ende paa den Krig og vise den maaske hen paa andre Steder. Da holder H. K. M. det for den høieste Tid at være, nu baade Øine og Hænder at oplukke, see sig vel for og sig næst Guds faderlig Bistand saaledes forsikkre og stille i saadan Beredskab, at man med Ære kan skikke sig i Tiden, saadan som den Gud i Himlen behager at tilskikke, hvorfor H. K. M. med menige Rigens Raad har nødig eragtet og besluttet, at vores ordinari Militie til Hest og Fods skulde ved Hverving og extraordinari Middel stærkes og forbedres, til Lands og Vands det bedste mulig armeres, hvortil H. K. M. og finder allerede saadan berømmelig Inclination og Assistents af saamange fornemme Patrioter af Adel, som ikke alene deres Forfædres Exempel langt overgaaer, mens ogsaa til det, som hos andre Nationer er uhørt og ilde skal vorde troet, resolverer og dermed lader Alverden see, at de ikke Liv og Blod alene for Herre og Fædreland ville opsætte, mens og heller miste

alt det, de eier, end anden Regering end de nu, Gud være Ære, nyder, lade sig blive undergiven. Men eftersom Faren, vi udi stikker, er saa vidtløftig, at, til hvilken Hjørne vi Øinene henvender, intet uden Usikkerhed og Fare til Lands og Vands er at afsee, og Middelen derimod bør derfor at være des større, om noget Godt skal udrettes, saa faaer H. M. derfor sine consilia derefter at rette, ligesom Stænderne befindes dette Værk at betænke og sig angribe og resolvere ville. Thi det skulde være H. K. M. og vores Fædreneland en ubodelig Skade og evig Spot, om Noget skulde begyndes, som ikke med Gavn og Ære kunde udføres.

Det er Alle bevidst, i hvad stor Gjæld og uendelig Besværing H. K. M. disse Rigers Regering har antagen, hvorledes Tiderne siden og formedelst den engelske og hollandske Søkrig vare blevne saa farlige, at med mindre her var bleven tagen en kraftig Resolution, da havde vi tabt de bedste Allierte, vi havde, hvortil ikke andre Middel vare at bringe til Veie, end ved Kronens Godses Pantsætning. Ikke des mindre vil H. M. til Flaadens og Militiens Underholdning saadan anselig Summa deputere, som Kronens Tilstand allermest kan taale, og sine Fyrstendømmer ikke heller forskaane, at de jo og skulle hjælpe, Lasten med at drage.

Vilde nu ønske, at Gud almægtigste, som selv kjender og ved, at vi intet Andet søger, end en sikker, bestandig og stedsevarende Fred, selv vilde dertil forlehne og meddele de bedste Raad og selv præsidere i alle vores Deliberationer, ende og vende og regere Alting til sin guddommelig Navns Ære og Landes og

Rigers Gavn og Bedste, saa vi i den Forhaabning trøstig og frimodig kunne sige: Gud er med os, hvo vil da være imod os."

Den bevægede Tale virkede mægtigt paa Forsam- 321
lingen, og fra alle Sider viste man sig villig til store Offre. Hvad Adelen bevilgede, ansloges til en Trediedel af deres Aarsindkomst.

En Ugestid ind i Marts kom Cantsleren tilbage fra denne Reise, som blev den sidste af de mange. I det stræmge Vinterveir havde han paadraget sig en heftig
Catarrh; han blev meget svag og kunde efter Paaske 322
ikke mere gaae ud af sit Hus. Men Sagerne varetog han endnu altid.

Strax ved Hjemkomsten modtog han Besøg af 323
Durel, med hvem Forbundsforhandlingen lige før Odensemødet var bleven gjenoptaget, da han langt om længe havde faaet en udvidet Fuldmagt. Forhandlingen indlededes; men Regeringen havde, under den voxende Krigsstemning, paa Rigsdagen sat Fordringerne til Sverrig op — Opreisning vilde man have. De Danske fastholdt, at Brømsebrotraktaten var bleven krænket af Sverrig i Øresund, og paastode Satisfaktion. Durel fik nu af sin Konge Ordre til, hvis man i Kjøbenhavn vedblev at opholde Værket, at forlange et kategorisk Svar og derpaa sin Afsked.

Imidlertid kom det længe ventede Svar fra Staterne, som gik ind paa det nye Allianceforslag, og Cantsleren, Gersdorf og Reedtz toge denne vigtige Sag for med de hollandske Gesandter.

Med den bestemte Erklæring, som Durel forlangte,

tøvede man, idet man undskyldte Opholdet med Cantslerens Svaghed. Men nu kom i April en polsk Gesandt med indtrængende Opfordringer til Regeringen om at indgaae i det mellem Polen og Rusland sluttede Angrebsforbund, som Østerrig stod i Begreb med at tiltræde, og Forestillinger om, hvorledes Østerrig vilde sende 18000 Mand til Polen og falde ind i Pommern for at hindre Carl Gustav fra at komme til Danmark ... Stemningen lod sig ikke længere holde tilbage; Krig blev besluttet. Paa Kongens Forslag til Rigsraadet om at begynde Krigen enedes Partierne i den Erklæring, at de ikke kunde fraraade at tage denne Tid iagt, om Kongen vilde ved Krig skaffe sig den Satisfaktion, som ikke kunde faaes ved Traktater; men henstillede dog til H. M., om man ikke, naar Fjendtlighed var begyndt, skulde publicere, at man endnu var tilsinds at lade al Hostilitet fare, hvis nogen Satisfaktion kunde faaes. „Til Saadant og desto bedre at naae, synes fornøden, at med Polen og Moskov strax maatte trakteres og sluttes, til Wien med Iver drives paa de der begyndte Traktaters endelig Afhandling“, Hjælp søges hos England og de tydske Fyrster — og at itide tilveiebringes de Penge, som Krigen, engang begyndt, uforbigængelig udkræver, saafremt man største Ulykke, Spot og Skade vil evitere.

Commissairerne afgave nu, den 2den Mai, det kategoriske Svar til Durel: Det var noksom bekjendt, hvorledes Sverrig havde krænket Brømsebrotraktaten i Sundet; da Residenten bestemt erklærede ikke at kunne gaae ind paa nogen Skadeserstatning eller Sikkerhed

for disse Traktaters Overholdelse, maatte det derved forblive, og de Danske være undskyldte, at Forhandlingerne ikke fik en ønskeligere Udgang.

„Allliancer skulle vi til en vis Tid og paa visse Conditioner slutte itide med dem, som os dem tilbyde, thi naar vi have brudt, saa maaske naaer vi det ikke“, sagde Christen Skeel — en af de mest Udprægede blandt dem, som fulgte Cantsleren — i sit Votum i Raadet om Krigsforslaget. Men uden Midler, paa løse Forhaabninger om Hjælp fra den ene og den anden Side, erklæredes der den 1ste Juni den frygtelige Erobrer Krig.

Det gjaldt da nu om at naae, hvad der kunde naaes. Commissairerne arbeidede altid videre paa det hollandske Forbund, som det ogsaa lykkedes at faae istand. Den 27de Juni sluttedes den saakaldte Ampliationstraktat, ved hvilken de tidligere Forbund bekræftedes; den i Traktaten af 1649 fastsatte gjensidige Hjælp forhøiedes fra 4000 til 6000 Mand, og det tilstodes Hollænderne, naarsomhelst, uden at indhente Tilladelse, at sende indtil fire Krigsskibe gjennem Sundet.

Cantsleren undertegnede med Gersdorf og Reedtz denne Traktat, den sidste, han underskrev —

Hans Dagværk var nu tilende. Længe havde Kræfterne svigtet mere og mere. Ved Sygdommens Begyndelse
var Dr. Simon Paulli bleven tilkaldt: han saae snart, at 324
den vilde blive langvarig og vanskelig at helbrede, og efter hans Ønske tilkaldtes ogsaa Dr. Poul Moth og Thomas Bartholin. Senere kom ligeledes Kongens Livlæge, Peter

Bulche, til. De ypperlige Læger raadsloge og gjorde deres Bedste; men det blev forgæves. Det stundede mod den store Afsked. Cantsleren var fortrolig med denne Tanke, „hvorefter han og al sin Sag rettede.“ Hvorledes han tænkte og følte, kan sees af de Betragtninger, han i denne Tid nedskrev — eller dicterede — herlige i deres høie Simpelhed. (Vedlagte som Bilag.)

Mange gode Herrer af Rigens Raad og andre Ven-
ner saae til ham i hans Svaghed. Naar de udtalte
Haabet om, at han snart maatte komme sig, svarede
325 han, at derom maatte de ikke tale til ham; han vidste,
hvilken Ulykke der truede Riget, og han havde bedet
Gud, at han ei vilde lade ham see den. Alle, baade
Høie og Lave, vare bedrøvede over hans Sygdom og
ønskede, at han maatte blive sparet, fordi han var den,
326 man kunde have haabet, der for sin Gudsfrygts Skyld,
ligesom Moses, „kunde ved sin Bøn gjort et Gjærde
om Landet, staaet i Gabet for Gud og afvendt hans
Vrede, saa han det ikke skulde fordærve“.

Tyngende maatte den lange Skrøbelighedstid være
for Cantsleren efter det i bestandig Virksomhed bevæ-
gede Liv. Han beklagede sig aldrig, men takkede Gud,
fordi han omgikkes saa faderligt med ham og gav ham
Tid til at afvende sit Hjerte fra alt Verdsligt. Og
hans freidige Gemyt overvandt Svagheden, saavidt det
var muligt. Hver Dag stod han op efter de trættende,
søvnløse Nætter og iførte sig sine Klæder; gik ogsaa
tilbords med sine Børn og Venner, saa liden Lyst han
havde til at tage nogen Næring til sig. Den store Glæde
327 fik han at gjensee sin Søn Erik, som i denne Som-

mer kom hjem fra sin Reise efter halvsjette Aars Fraværelse.

Saa længe han blot kunde, tog han sig af Statens og Videnskabens Anliggender. Han erindrede saaledes 328
i de sidste Dage af Juni selv Thomas Bang om at foretage den høitidelige Indvielse af Bibliotheket i Trinitatis Kirke, som da fandt Sted kort efter. Endnu ved Midten af Juli underskrev han med sittrende Haand en Rigsraadsakt angaaende Midler til Krigens Førelse.

Juli Maaned var næsten hengaaet. Cantsleren følte, at han ikke havde mange Dage tilbage. Han forfattede skriftligt Alt om sin sidste Villie; derpaa kaldte han 329
sine Børn og Svigerbørn til sig — som alle vare tilstede, undtagen den ældste Søn, der kom nogle Dage efter og blev hos ham med de Andre — formanede dem til Kjærlighed og Samdrægtighed, anbefalede dem Mette Gioe i taknemlig Erkjendelse af hendes trofaste Bistand lige siden hans Hustrus Død, og paalagde dem, at der blev forholdet paa det Tarveligste med hans Begravelse*). Nogle Dage senere modtog han Sakramentet.

*) En Udtalelse af Cantsleren ved denne Leilighed meddeler den osterrigske Minister Goes i en latinsk Beretning om Religionens Tilstand i Danmark: „Denne Cantsler," siger han, „var en Mand af særdeles Anseelse i disse Riger, som, efterat have udfort adskillige Hverv rundt om i Christenheden med stor Berommelse, bestyrede sit Embede med en saadan Samvittighedsfuldhed og Uegennyttighed, at han kort før sin Død (den indtraf strax efter at jeg var kommen til dette Hof), da han efter fromme doende Forældres Skik formanede sine Sonner og overgav dem Dokumenter, erklærede, at han aldrig i alle de Aar, han havde tjent Staten

Den Prædiken, som han, siden han ikke mere kunde gaae ud, lod holde for sig tre Gange om Ugen, var han ikke længere istand til at høre oven Senge. Dog tvang han sig endnu til at staae op, naar han kun formaaede det, og gik da tilbords med sine Børn og tilstedeværende Venner. De lange Nætter uden Søvn vare ham meget besværlige; men han vilde ikke tilstede hverken sine Børn eller Andre at vaage hos ham, sagde sig med Guds og hans hellige Engles Nærværelse at være fornøiet.

Han lod nu Sjællands Biskop, Hans Svane, komme til sig, tog Afsked med ham og ønskede ham Velsignelse i hans Kald*). Dagen efter sendte han Kongen ved sin Svigersøn, Peder Reedtz, Nøglen til Cancelliet og
330 det kongelige Segl med et Brev, hvori han bad Kongen tage tiltakke med hans Tjeneste, som han havde ydet

— og han havde naaet en høi Alder — hverken i Embedets Bestyrelse eller ved Expeditionerne havde modtaget en Hvid i Gave af Nogen — et i Sandhed sjeldent Exempel. især i vort i den Henseende saa ulykkelige Aarhundrede. (Ny kirkehist. Samlinger V. 827.)

*) Denne for sin Deltagelse i Statsforandringen 1660 noksom bekjendte Mand udtaler i Fortalen til sin Ligtale over Christen Skeel, hvis Død indtraf to Aar efter Cantslerens, at den Bekymring „ham var paakommen ved den S. og aldrig noksom berømmelig H. Cantslers S. Velb. Christen Thomesens bedrøvelige Henrykkelse, der han mest behøvedes. syntes ham ved denne S. Mands [Christen Skeels] Omgængelse at lindres, idet at han i Gjerningen fornam, at om disse S. Herrer sandfærdeligen kunde siges det, som St. Paul formelder om sig og Timotheo, at der var Ingen, som var saa lige efter hans Sind. Thi han gik i de samme Fodspor med den S. H. Cantsler i sit Livs Fremdragelse, Christendoms Øvelser samt store Nidkjærhed til Guds Ære at forfremme.“

af et oprigtigt Hjerte saa godt han formaaede, og ønskede Guds Velsignelse over ham og hans hele Hus, hvilken skulde blive Kongen saameget des sikkrere, som han var vis paa, han vilde have Omsorg for, at den christelige Religion maatte blive uforfalsket i Riget forvaret. Og han bad H. M. være hans Søn Erik bevaagen, som han havde været hans andre Børn.

Han lod ogsaa, ved sin yngste Søn, tage Afsked 331
hos sin Ven, Joachim Gersdorf, og anbefalede ham Fædrelandet, med hvad der videre laa ham paa Hjerte. Og derpaa lod han M. Johan Bartsker kalde, som han allerede tidligere havde udtalt Ønsket om at see i sin sidste Stund.

Præsten erindrede ham om at beskikke sit Hus: han svarede: „Mit jordiske Hus er alt beskikket, men hvordan jeg mit aandelige Hus nu til sidste Afsked skal beskikke, begær jeg at undervises om“ ... Nu sagde Præsten, at hvis man vilde ansee det almindelige Bedste, maatte man bede Gud lægge 15 Aar til hans Alder; „O nei,“ svarede han strax og slog fra sig med begge Hænder, „det vil jeg ikke høre, jeg seer heller. I gjør mig kjed af dette Liv, i hvilket jeg saavelsom Salomon seer intet Andet end Forfængelighed.“ Præsten talte om Verdens Uro og Falskhed; „O,“ sagde Cantsleren med dybe Suk og sammenlagte Hænder, „o, Gud unde mig, at naar dette jordiske Hus bliver nedbrudt, jeg da maa have en Bygning af Gud, gjort uden Hænder, evigt i Himlene“ ... I Samtalens videre Løb bad Præsten ham forlade sig til, at Herren skulde befale sine Engle at tage Vare paa ham; „Jeg er vis paa,“

svarede han, „at Gud er mig saa tro, forend mig skulde fattes Trøst i disse mine sidste Dage, før skulde han sende en Engel ned af Himlen at trøste mig."

Endnu en Dag gik hen — ved Tanken om Engles Varetægt holdt han meget af at dvæle — og ved Forklarelsen paa Bjerget, hvor Peter glædede sig saa hjertelig, at han vilde blive der altid . . .

Om Formiddagen den 5te August døde han under Sang og Bøn, omringet af alle sine Børn.

332 Han levede, „som Andre lære og ville være anseet for at leve."

Nogle Maaneder efter Cantslerens Død skrev Thomas Bartholin til Birgitte Thott, Seneca's bekjendte Over-
333 sætterinde: „Aldrig trængte vi mere til hin Første blandt Stoikere, som Du under Dit fortræffelige, altid berømmelige Studium anseer ham for, end under denne Landets Forvirring, da Sindsligevægt er saa høit fornøden. Hvilketsomhelst pleier jeg ellers taalmodigt at lide; men hvem kunde med roligt Sind bære vor store Patron, den uforlignelige Helt, Hr. Christen Thomesens Død? — Naar jeg nævner ham, nævner jeg Dyden, nævner jeg et fuldkomment Billede paa en ypperlig

Mand (perfectum divini hominis exemplar). Jeg kan ikke med tørre Øine gjenkalde mig hans Minde, hvem vi mistede til vor uberegnelige Skade. Nylig fulgte vi ham til Jorden, men hans Sjæl er i Himlen, og hans Fortjenesters Ry vil blive hos os bestandig“ ...

Høit lød hans Berømmelse i latinske Mindedigtes Mangfoldighed — men her skal kun anføres disse Ord af Indskriften paa hans Epitaphium i Capellet i Aarhus Domkirke:

„Med hvad Umage, oprigtig Flid og Troskab han sine betroede Bestillinger haver forestaaet inden og uden Riget, i Freds og Feides Tid tjent og ment sine Herrer og sit Fædreland, og hvor lidet han har tjent sig selv, kunde lidet betyde, om denne Sten talede store Ord. Enhver troer og taler derom maaske mere som de ere sindede, end som det har været. Og i hvorledes det var, som her dømtes, saa var det Alt forfængeligt, men det Gode, han vilde nyde i Himlen og der have dømt om sig, det vilde han mere holdt for at have levet og døet efter, og alene agtet værd efter hans Død at være ligesaa vel her i Hukommelse, mens Dom er til, som hisset, hvor Dom aldrig ophører. Den, som er mere af Aand end af Jord, skjøtter intet om det, som forgaaer.“

Bilag.

Salig Hr. Cantslers Hr. Christen Thomesens Sprog i hans langvarig Svaghed skreven, med hvilke samt flere deslige han sig imod Dødens Tilkomst haver trøstet og opholdet.

Psalme 39.

Herre, giv mig tilkjende mit Endeligt og hvorlænge jeg skal leve, saa kan jeg vide, hvad jeg haver at leve.

Det er Tid den Stund, man er bedst i Live at samle de Ord, som man kan have udi Hjerte og Mund at døe med.

Min Sjæl haver faret om i Verden og ingen Ro og Hvile funden, ligesom Duen, der af Noe Ark var udsluppen og ingen Sted kunde finde at hvile sig paa, førend den kom tilbage igjen, og Noe rakte sin Haand ud, saa ræk nu, min Gud, din Haand ud og tag imod den mødige Sjæl, som nu saa længe har om[s]væve t i Verden og ingen Ro funden, førend den maa komme tilbage igjen til Dig.

Jeg haver længe begyndt at døe fra Verden, er mig derfor intet Nyt at døe, mens jeg haaber nu at faae en Ende paa al Død.

Min Sjæl har længe været udi mine Hænder; der har den været frygtbar og meget ondt undergiven; nu slipper jeg den gjerne af mine Hænder og befaler den i Dine Hænder, hvor ingen Plage kan røre den, og intet Ondt kan komme den nær, og Ingen af Dine Hænder er godt at rive den.

Alle Kreatur forlænges efter Forløsning, endog den, som ikke haver Forstand; hvi skulde et Guds Barn, som Gud har givet Forstand, ikke længes efter at være med Christo.

Joh. 14. Havde I mig kjær, da glædede I Eder, at jeg sagde: Jeg gaaer til Faderen.

Jos. 23. Jeg gaaer al Verdens Gang, og det skal I vide, at i ikke det Ringeste er feilet af alt det Gode, som Herren haver lovet sit Folk.

Joh. 8. Hvo som er af Gud, han hører Guds Ord, og hvo som holder hans Ord, han skal ingen Død see; midt i Døden seer han Liv. Abraham og Propheterne ere døde, men hvo, som med Abraham kan faae Christi Dag at see, han ved af ingen Død at sige.

Herre, Din Sjæl var bedrøvet indtil Døde, ikke for Din egen Skyld, men for min og andre Synderes Skyld; hvi skulde nogen Død bedrøve mig, efterdi Din Død har overvundet al Bedrøvelse, og Du har udstaaet al den Straf, som vi skulde være ved[er]faren. Hora mortis er Tid at komme, thi Invitationerne kommer til Bryllup, thi Alting er beredt, har intet behov at tage noget af Eders med Eder, Alt det, I har behov, er færdigt.

De, som græde over dem, som doer, gjør ligesom

Jacob gjorde, der græd over sin Søn Joseph, endog han levede, og de fandtes igjen med stor Glæde.

Det, som jeg saa tidt og ofte har sukket for og klaget, at skilles med dette Dødsens Legeme, det maa jeg nu have Forhaabning engang at skulle skee, for Tiden synes at være kommen, og min Herre og Gud vil engang lade mig være i Fred. Jeg haver hidindtil ingen Fred havt for mine egne Tanker og Begærligheder; nu kommer de engang til at ophøre.

Ligesom de, der ere trætte og møde af Arbeide og vægthænges efter Søvn og Hvile, saa maae og vi, som vor Herre selv har befalet at vaage og arbeide, naar vi længe har vaaget og trællet, længes efter Hvile og den Søvn, hvorved vi kunne forfriskes igjen, hvilket vi ikke naaer, førend vi gaaer ind i vort rette Sovekammer, hvor vi skulle ind, til Gud i Himlen vækker os selv op ikke til at arbeide mere, men til at have Hvile og til evig Tid.

Den blodige Sved, som Christus svedte, der han droges med Døden for vores Skyld, og han drak af Kalken den bedske Skaal, er god for at betage os den Angst, som vi finde, naar vi svede den kolde Sved. Og ligesom han fik Englestyrke og Himlens Hjælp, der han gav hans Villie udi Guds Villie, saa kan det os ikke feile, naar vi efter vor Vilkaar vil bede, som han gjorde, og stride, som han gjorde.

Hvo, som holder Guds Ord, han skal ikke see Døden. Det er Tid at have Forraad af det Ord og holde fast ved det, som er Livsens Ord og kan betage En baade at see og smage noget af Døden. Saaledes

saae Stephanus istedetfor Døden, som han intet saae, Christus ved Magtens høire Haand.

Jøder siger til Christum: Abraham er død; svarer Christus ikke, at han jo var død, mens at han haver seet Christi Dag og havde derved glædet sig, for idet at han saae Christi Fødsels, Døds og Opstandelses Dag, da kunde han intet fornemme til sin Døds Dag. Thi Christus med sin Død og Opstandelse havde allerede taget hannem op til Himlen, for al den Død, der til er; derfor er det vor Trøst og den Kunst, vi har lært, at midt i Døden seer vi Himlen aaben og hverken see eller smage nogen Død.

Nu det laver mod Tiden, at Gud vil kalde mig herfra, saa jeg skal give min Aand op, da bør al min Sorrig og Omhu at være, hvorledes jeg kan beholde hans hellig Aand, thi min urene Aand er jeg færdig til at slippe og befale i hans Haand, naar han kalder, men hans gode Aand maa han aldrig tage fra mig, saa længe der er noget af min skrøbelige Aand udi dette dødelige Legeme tilbage.

Naar man skal slippe denne Verden og gaae ud af denne Sodoma, da er det Tid ikke at see tilbage som Loths Hustru, men intet tænke mere paa Alt det i denne Verden er, og man gaaer fra, og strække sig efter at gaae sin Vei og have det Sted i Sigte og Tanke, som vi agte at frelse vores Sjæl.

Loth, i hvor gudfrygtig han var, vilde han da nødig fra Sodoma, men Gud maatte haste og skynde paa hannem, og vilde ikke engang, at han skulde see det

Onde; saa kan Gud undertiden ikke straffe denne Sodoma, for han faaer sin Loth derfra.

Naar man drages med Sygdom og Døden, da efterdi Døden er intet andet end Syndens Sold, saa maa man have de Tanker, at vor Herre vil gjøre Afregning med os, og vi maa da lægge og annamme Sold og Stipendium, som vi har fortjent. Da, dersom vi da ikke skulde have Andet, end vi selv have fortjent, da fik vi intet Andet end som Død i Betaling, mens fordi os er lovet noget Andet, som Christus har fortjent, derfor lide vi gjerne det, som vi selv har fortjent, at vi siden maae nyde det, som vor Frelser har fortjent, som er Liv og Salighed, og naar vi saaledes døer med Christo og sørge med hannem udi hans Dødstime, saa maae vi og vist vente det, som at vi idag skal være med hannem i Paradis.

Den, som paa sit Yderste kan have den Trøst og Vidnesbyrd i sit Hjerte, at han kan sige sig at have været Guds Tjener, han kan sige til sin Herre: Herre lad nu Din Tjener fare i Fred; thi Alt det, jeg har levet efter, det er, at jeg engang kunde være i Fred for al Uro, og til at naae det, da har jeg stræbt efter i Guds Hus og i hans Ord og Sakramenter at faae min Frelser Jesum i Arm og Hjerte, som Gud har beredt til at være for mit hedenske Hjerte et Lys, og nu, jeg har hannem, saa skjøtter jeg intet at gaae gjennem Mørkhedens Dal, nu jeg har saadan Lys udi Haanden. Endog Simeon var baade [au]gustus og pius, kunde han dog ikke i dette Liv være i Fred for sin Herre, mens maatte sukke og raabe, at han maatte afløses og komme i Fred og Ro.

Naar man begynder at drages med Døden, da maa vi tænke, her er ligesom en Langfredags Arbeide fuld af adskillig Plager, mens det varer ikkun stakket, til Paaskemorgen kommer, og dersom vi end er paa Korset og raabe Domine, memento mei in tuo regno, saa vi vente snart, vi idag skal være i Paradis, skal vi end brydes en Nat, som Jacob gjorde, saa maae vi være tilfreds, om vi slipper kun intet, thi vi vinder vist. For et Menneske, som drages med Døden, kan Intet bedre og trøsteligere være, end see sig i Speil, hvorledes Christus drages og kæmper med Døden, see vel hans Pines og Døds Historie igjennem, hvor mod han var, hvor svag han var, hvormeget han lidde, hvorledes han skikker sig derudi; han laa paa sit Ansigt og bad; Ingen skal stode sig paa sin Svaghed; Christus var saa svag, at endog han vidste, hvor svage hans Disciple vare, at de hverken kunde vaage eller bede, saa vilde han endog, at de skulde vaage og bede med hannem; Ingen støder sig paa, om han lider Smerte og Pine, som han lidde. Thi han svedte Blod; derover skal Ingen bilde sig ind, at vor Herre er saa vred, at han derfor lægger hannem nogen Smerte paa. Christus maatte selv, der han skulde doe, lide mere end Nogen af sin egen Fader, og i hvor meget han bad, saa blev han derfor intet af med Døden eller Smerten; Kalken skulde drikkes, men han fik Styrke til at udstaae det Onde og Styrke til det Onde, Gud vilde indskjænke, og at døe med Frimodighed, saa det er af Christo at lære, at endog vi ere saa svage, at vi gjerne vilde være alt Smerte og Onde forbi, saa skal vi dog være saa visse.

at Guds Villie er den bedste, og komme ihu det, vi al vor Livstid har bedet om, som er: skee Guds Villie; og derfor være tilfreds med, hvad Gud tilskikker; han kjender os bedre, end vi gjør selv, og lægger os intet mere paa, end vi kan taale og bære. Aarsagen til al den Død, vi lider, er, at vores første Forældre holdt ikke Guds Bud, men nu har Christus med sin Død, som han med Smerte i Sjæl og Krop lidde og udstod, for os bragt det saa vidt, at endog vi skulle døe, saa skal vi dog hverken see eller smage Døden, dersom vi holde hans Bud. Og i Joh. 1.3.23 staaer der, at det er hans Bud, at vi skulle troe paa hans Søns Jesu Christi Navn og elske hverandre; hvo det gjør, den kan hverken see eller smage Døden. Vi har intet behov at være bedrøvet for Døden, thi Christus haver i Haven draget med den Bedrøvelse saaledes, at han svedte Blod; hans Sjæl var indtil Døden bedrøvet, ikke for det, han havde gjort, men over det, vi har gjort; derfor har han liddet Angst og Bedrøvelse, at vi i vor Død intet skulle finde deraf; derfor kunde Stephanus og alle Martyrer være frimodige og intet agted Døden, for Christus haver overvundet al den Død og Bedrøvelse, som vi skulde være rædde for. Derfor var og ingen af Christi Disciple, der skulde døe, saa bedrøvede i Døden, som han var. Naar Kalken skal drikkes, og Tiden og Timen er kommen, da maae vi være visse, at der af Himlen skal komme Hjælp og Trost med Englebud, som skal være rede at tage imod den Sjæl, som har gjort den Glæde i Himlen med sin Omvendelse paa Jorden.

Det er bedre at døe end fødes, for man døer fra

al Sorrig og Uro til intet Andet end Ro og Glæde, og naar man fødes, da er man uvis paa Alt det, glædeligt og godt kan være, og intet vis uden Sorrig og Uro.

Den som udstrækker sin Arm den ganske Dag, han skal ikke feile at række dem sin Haand, som vil befale sin Aand derudi.

(Afskrift i Ny kgl. Samling 1078, 4. Kgl. Bibl.).

Henvisninger.

1. Klevenfeldts Stamtavle over Sehested'er, Rigsarch.
2. Universitetsprogram over Chr. Th.
3. Klevenfeldts Stamtavle over Sehested'er.
4. Universitetsprogram over Chr. Th.
5. Kirkehist. Samlinger. 3. R. I. 114.
6. Thomas Bang, Parentation over Chr. Th. — Universitetsprogrammet. — Johan Diderichsen Bartsker, Ligprædiken over Chr. Th.
7. Rørdam, Kbhvns. Universitets Hist. III. 632.
8. Universitetsprogram over Chr. Th.
9. Gjellerup, Jens Dinesen Jersin. S. 41.
10. Thomas Bangs Parentation. — Universitetsprogrammet. — Ligprædikenen. — Disputatsen. Kgl. Bibliothek.
11. Afskrift i Gl. kgl. Samling 131 Fol.
12. Thomas Bangs Parentation.
13. Universitetsprogrammet. — Ligprædikenen. — Thomas Bangs Parentation.
14. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarchivet. 1872. S. 161.
15. Universitetsprogrammet. — Ligprædikenen. — Thomas Bangs Parentation.
16. Rothe, Brave danske Mænds og Kvinders Eftermæle. II. S. 543—44. — Slange, Chr. IV. S. 355. — Gesandternes Regnskab over Reisen, Rigsarch.
17. Universitetsprogrammet. — Ligprædikenen. — Hallenberg, Sverrigs Hist. under Gustav Adolf. III. 241. — Svenske Akta, Rigsarch. — Slange, Chr. IV. S. 366.
18. Sjællandske Registre, Rigsarch.
19. Ole Vind, Ligprædiken over Mette Rosenkrands.
20. Til S. 9—14 er benyttet: Kirkehist. Samlinger. I. 481 flg. — Samlinger til Fyens Hist. og Topographi. S. 334 flg. — Ligprædikenen over Chr. Th. — Vinding, Acad. Hafn.

21. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872. S. 129.
22. Klevenfeldts Bemærkninger til hans Stamtavle over Sehested'er, Rigsarch.
23. Kirkehist. Samlinger. 3. R. V. 754.
24. Vinding, Acad. Hafn
25. Danske Magasin. 4. R. V. 44, 45.
26. Kirkehist Samlinger. 3. R. III. 281.
27. Kirkehist. Samlinger. 3. R. III. 309.
28. Chr. IV's egenhændige Breve ved Bricka og Fridericia. I. 126.
29. Chr. IV's Dagboger ved Nyerup. S. 14, 20.
30. Thomas Bangs Parentation.
31. Schlegel, Samml. zur dänischen Geschichte. 2. B. 1. D. S. 57.
32. Aarhus Domkirkes Antiqviteter og Inscriptioner paa Ligstene, Ligkister og Epitaphier m. m. (Haandskrift).
33. Smstds.
34. Chr. IV's Breve VII. 27. Mecklenborg. Fasc. 34. Rigsarch.
35. Mecklenborg. 34, Rigsarch.
36. Mecklenborg. B, Rigsarch.
37. Tauber, Soro Akademis Forfatning 1623–65. S. 8 flg.
38. Meursius's samlede Værker XI. 378.
39. Slange, Chr. IV. 491. – Rigsarch.
40. Chr. IV's Breve. I. 366.
41. Slange, Chr. IV. S. 505. – Chr. Th.s Instrux, Gl. kgl. Samling. 2615, 4.
42. Holland. B, Rigsarch.
43. De spanske Nederlande 1624. Rigsarch.
44. Smstds.
45. Chr. Th.s Regnskab over Reisen. Rigsarch.
46. Brev af 8. Aug. 1624, Spanien. B, Rigsarch.
47. Chr. Th.s Regnskab over Reisen.
48. Brev af 2. Nov. 1624 fra Chr. Th. til Cantsler Friis. De spanske Nederlande. B. Rigsarch.
49. Brev fra Chr. Th. til Kongen af 2. Nov. 1624, smstds.
50. Regnskabet over Reisen.
51. Brev af 2. Nov. 1624, De spanske Nederlande. B.
52. Schybergson. Underhandlingarna om en evangelisk Allians. – Hallenberg, Sverrigs Hist. under Gustav Adolf.
53. Chr. IV's Breve I. 420. – Droysen, Gustav Adolf. – Schybergson, Underh. om en evang. Allians.
54. Mette Rosenkrands's Skrivekalender, Kgl. Bibl.

55. Christen Thomesens Instrux og Gustav Adolfs Svar, Svenske Akta. V, Rigsarch.
56. Chr. IV's Breve. I. 426.
57. Sverrig. A, Rigsarch. — Chr. IV's Breve. I. 438. — Hallenberg, Sverrigs Hist. under Gustav Adolf.
58. Schybergson, Underh. om en evang. Allians.
59. Chr. IV's Breve. I. 433.
60. Smstds. I. 438.
61. Hallenberg, Sverrigs Hist. under Gustav Adolf. V. 331.
62. Schybergson, Underh. om en evang. Allians. — Hallenberg, Sverrigs Hist. under Gustav Adolf.
63. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872. S. 129.
64. Slange, Chr. IV. S. 520.
65. Mette Rosenkrands's Skrivekalender, Kgl. Bibl.
66. Brev fra Chr. Th. til Cantsler Friis af 19. Febr. 1626, Indkomne Breve til det danske Cancelli.
67. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I. 461.
68. Smstds. I. 467.
69. Holland. 45, Reg. 21. Rigsarch. — Chr. IV's Breve. I. 464.
70. Chr. IV's Breve. I. 465. — Schybergson, Underh. om en evang. Allians.
71. Gardiner, Hist. of England under the duke of Buckingham and Charles I. I. 309.
72. Schybergson, Underh. om en evang. Allians. S. 107.
73. Smstds. S. 74.
74. Reedtz, Danske Traktater S. 84. — Slange, Chr. IV. S. 560. — Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg. II. 344.
75. Chr. IV's Dagbøger ved Nyerup. S. 149. Chr. IV's Breve. I. 471.
76. Schybergson. — Opel. II. 345.
77. Mette Rosenkrands's Skrivekal. Kgl. Bibl. — Vedel Simonsen, Bidrag til Jorgen Brahes Levnetsbeskrivelse. S. 24.
78. Erslev. I. 467.
79. Opel. II. 388.
80. Chr. Th.s Concept til Relationen. Reg. 82, Rigsarch.
81. Brev fra Chr. Th. til Cantsler Friis af 7. Febr. 1626, Indk. Breve til d. dsk. Cancelli.
82. Brev fra Chr. Th. til Cantsler Friis af 19. Febr. 1626, smstds.
83. Erslev. I. 496.
84. Cancelliets udenl. Instruxbog 1613—69, Fol. 60, Rigsarch.
85. Nyerup, Characteristik af Chr. IV. S. 65.

86. Slange, Chr. IV. S. 575.
87. Gardiner. II. 95.
88. Slange. S. 575.
89. Chr. IV's Breve. II. 42.
90. Holland. B, Rigsarch.
91. Slange, Chr. IV. S. 576.
92. Chr. Th.s Reiseregnskab, Rigsarch.
93. Slange. S. 576. – Reiseregnskabet.
94. Erslev. II. 20. – Ligprædikenen over Chr. Th.
95. Danske Samlinger. 1. R. VI. 369.
96. Erslev. II. 121.
97. Gesandternes Instrux, England, Rigsarch.
98. Thomas Bangs Parentation.
99. Vedel Simonsen, Jørgen Brahe. S. 54.
100. Hofman, Danske Adelsmænd. III. 53.
101. Rigsraadsbreve. 44, Rigsarch.
102. Halliwell. Letters of the Kings of England. II. 279.
103. Langebeks Diplomatarium, Rigsarch.
104. Gesandternes Reiseregnskab, Rigsarch.
105. Langebeks Diplomatarium, Rigsarch.
106. Erslev. II. 122.
107. Kragelund, Ligprædiken over Mogens Sehested.
108. Hofman. D. Adelsmænd. II. 75.
109. Rusdorfs Memoirer. II. 544.
110. Ligprædiken over Jørgen Brahe.
111. Reiseregnskabet.
112. Erslev. II. 171.
113. Langebeks Dipl., Rigsarch.
114. Erslev. II. 212.
115. Meursius's samlede Værker. XI. 491.
116. T. S. Hannibal Sehested. I. 31.
117. Erslev. II. 213.
118. Erslev. II. 214–15.
119. Erslev. II. 214.
120. Thomas Bangs Parentation.
121. Ligprædiken over Thomas Sehested Christensen, af E. Nielsen, Præst til Roskilde Domkirke. (Haandskrift i Karen Brahes Bibliothek i Odense).
122. Erslev. II. 216. — Instruxen af 1. Octbr. i Cancelliets udenlandske Instruxbog 1613–69. Rigsarch.
123. Slange, Chr. IV. S. 684.
124. Slange. S. 684.

125. Erslev. II. 216. — Jydske Tegnelser. VIII. 203.
126. Indkomne Breve til d. dsk. Cancelli.
127. Erslev. II. 267.
128. Fridericia, Danm. ydre pol. Hist. 1629—35. S. 142—46. — Molbech, Chr. IV's Breve. S. 398—402.
129. Molbech, Chr. IV's Breve. S. 411—14.
130. Slange. S. 706.
131. Indkomne Breve til d. dsk. Cancelli.
132. Rentemesterregnskaber 1630—31. Indtægt. 161—62.
133. Erslev. II. 224. — Brev fra Chr. Th. til Cantsler Friis af 21. Nov. 1630. Indk. Breve til d. dsk. Cancelli.
134. Meursius's samlede Værker. XI. 523.
135. Smstds. XI. 546.
136. Gesandternes Instrux af 15. Jan. 1631 i Cancelliets udenl. Instruxbog 1613—69.
137. Slange. S. 727.
138. Thomas Bangs Parentation. — Ligprædiken over Chr. Th.
139. Fridericia, Danm. ydre pol. Hist. 1629—35. S. 183—84, 187—88.
140. Erslev. II. 278. — Aschehoug, Statsforfatn. i Norge og Danm. S. 372—73.
141. Erslev. II. 288.
142. Erslev. II. 310.
143. Erslev. II. 306.
144. Fridericia, Danm. ydre pol. Hist. 1629—35. S. 223 flg.
145. Smstds. S. 226. — Svenske Akta, Rigsarch.
146. Fegræus til Carl Gustav 8. Jan. 1632, Allenske Sager. 11.
147. Brev af 7. April 1632 fra Gesandterne til Cantsleren, Rigsarch.
148. Fridericia, Danm. ydre pol. Hist. 1629—35. S. 233. — Arkiv til upplysn. om svenska krigens hist. I. 785. — Gustav Adolfs Svar af 24. April, Svenske Akta.
149. Hjelmstierneske Saml. 2231. 4.
150. Allenske Sager. 11.
151. Rigsraadsbreve. 52.
152. Allenske Sager. 11.
153. Erslev. II. 339. — Fridericia, Danm. ydre pol. Hist. 1629—35. S. 242.
154. Erslev. II. 345.
155. Fridericia. S. 261.
156. Erslev. II. 368.
157. Erslev. II. 389. — Slange. 796.

158. Ligprædikenen over Chr. Th. — Erslev. II. 386—87.
159. Slange. S. 782.
160. Ogier's Reise i Danm. 1634, se Schlegel, Samml. z. d. Geschichte.
161. Brev fra Chr. Th. til Cantsler Friis af 21. Nov. 1630. Indkomne Breve til d. dsk. Cancelli.
162. D. Mag. 4. R. IV. 285.
163. Ole Vind, Ligprædiken over Mette Rosenkrands.
164. Lykkesholms Arch.
165. Klevenfeldts Stamtavle. — Aarhus Domkirkes Antiquiteter og Inscriptioner.
166. Foss, Ligprædiken over Anna Sehested.
167. Brevis delienatio historiæ universæ. 1640. Kgl. Bibl.
168. Indkomne Breve til d. dsk. Cancelli.
169. Pontoppidans Atlas. IV. 477.
170. Erslev. II. 426.
171. Fridericia, Danm. ydre pol. Hist. 1635—45. S. 47—48.
172. Slange. S. 867—69. — Erslev. II. 457.
173. Fridericia. S. 69. Anm.
174. Erslev. II. 513.
175. Slange. S. 931. — Fridericia. S. 97—98.
176. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarchivet. 1872. S. 129.
177. Suhms Saml. II. B. 3. H. S. 61. — D. Mag. 4. R. IV. 349.
178. Hist. Tidskr. I. 286.
179. Thomas Bangs Parentation. — Larsens Retshist. S. 68.
180. Aubert, Den norske Privatret.
181. Larsens Retshist. S. 68. — Suhms Saml. I. B. 1. H. S. 10.
182. Aubert, Den norske Privatret. S. 50.
183. Gjellerup, Jens Dinesen Jersin. — Paludan, Det høiere Skolevæsen. — Nyerup, Skolehist.
184. Ny kirkehist. Saml. VI. 444. — Kirkehist. Saml. 3. R. II. 717 flg.
185. Hammermüllers Tale ved Indvielsen af Roskilde Regents 19. Octbr. 1642.
186. Giessing, Jubellærere. 2. D. 2. B. S. 18. — Bloch, Bidrag til Roskilde Domskoles Hist. S. 25. — Ryge. Hans Petersen Kallundborgs Levnetsbeskrivelse. S. 5.
187. Matzen, Universitetets Retshist. I. 136 flg.
188. Thomas Bangs Parentation.
189. Gjellerup, Jens Dinesen Jersin. S. 45.
190. Vinding, Acad. Hafn.

191. Engelstoft og Werlauff, Universitetets Bygningers Hist. S. 18.
192. Bartholin, Domus anatomica.
193. Engelstoft og Werlauff, Universitetets Bygningers Hist. S. 18.
194. N. M. Petersens Literaturhist. III. 19.
195. Matzen, Universitetets Retshist. I. 141.
196. Chr. IV's Breve. VI. 337.
197. Klevenfeldts Bemærkn. til hans Stamtavle over Sehested'er.
198. Matzen, Universitetets Retshist. I. 150.
199. Hist. Tidskr. 3. R. III. 20.
200. Tauber, Sorø Academi. S. 35. — Faber, Memoria Sehestediana. Sorø 1658.
201. Faber, Memoria Sehestediana.
202. Lykkesholms Archiv.
203. Ole Vind, Ligprædiken over Holger Rosenkrands.
204. Ole Vind, Ligprædiken over Mette Rosenkrands.
205. Indskriften paa Epitaphiet i Capellet.
206. Ligpr. over Chr. Th.
207. Aarhus Domkirkes Antiquiteter og Inscriptioner.
208. Ligpr. over Anna Sehested.
209. Smstds.
210. Karen Brahes Bibliothek i Odense.
211. Ravn, Heptachordum danicum.
212. Allenske Sager. 11.
213. Skandinaviske Literaturselskabs Skrifter. 1811. S. 75.
214. Chr. IV's Breve. V. 461.
215. Indkomne Breve til d. dsk. Cancelli.
216. Chr. IV's Breve. V. 476.
217. Smstds. V. 478.
218. Smstds. V. 525.
219. Til S. 115—124 er benyttet: Rigsarch. Sverrig C. Brømsebro 1644—45. 2. — Sverrig B. 1630—31. — Fridericia, Danm. ydre pol. Hist.
220. Slange, Chr. IV. S. 1375 flg. — Vedel Simonsen, Jørgen Brahe. S. 81. — Reedtz, Danske Traktater. S. 94.
221. Hist. Tidsskrift. 4. R. III. 596. — Rigsraadsbreve. 53 og 55.
222. Birket Smith, Leonora Christina I. 128—29. 137. — Chr. IV's Breve. V. 529.
223. Rigsraadsbreve. 56.
224. Chr. IV's Breve. VI. 202.

225. Reg. 10. Domme og Thingsvidner. Kirsten Munk. Rigsarch.
226. Chr. IV's Breve. VI. 189.
227. Brev af 22. Dec. 1646. Blandede Sager vedrørende Øresundstolden, Rigsarch.
228. Chr. IV's Breve. VI. 302.
229. Erslev. III. 393.
230. Chr. IV's Breve. VI. 306.
231. Smstds. VI. 306. Anm. — Erslev. III. 395.
232. Rigsraadsbreve.
233. Chr. IV's Breve. VI. 310.
234. Erslev. III. 400.
235. Rigsraadsbreve.
236. Chr. IV's Breve. VI. 320.
237. Smstds. VI. 327.
238. Smstds. VI. 334.
239. Reg. 10. Kirsten Munk, Rigsarch.
240. Chr. IV's Breve. VI. 333.
241. Rigsraadsbreve.
242. Chr. IV's Breve. VI. 338.
243. Smstds. VI. 342.
244. Smstds. VI. 346.
245. Birket Smith, Leonora Christina. I. 160.
246. Laurids Jacobsen Hindsholm, Ligprædiken over Chr. IV.
247. Birket Smith, Leonora Christina. I. 171.
248. Suhms nye Saml. I. 10.
249. Nyt hist. Tidsskrift. 2. R. V. 373 flg.
250. Smh. Pontoppidans Kirkehist. IV. 391 og Treschouw, Jubellærere. S. 72 med Nyt hist. Tidsskrift. 2. R. IV. 171.
251. Norsk hist. Tidsskrift. I. 40. — Talen i Rigsarch. Danmark 1648.
252. Jesper Brochmand, Fr. III's Kroning. — Jens Lauridsen Wolf, Danmarks Beskrivelse.
253. Beckers Saml. I. 14.
254. Birket Smith, Leonora Christina. I. 184.
255. Brev af 19. Octbr. 1649. Indk. Breve til d. dsk. Cancelli.
256. Rigsraadsbreve. 58.
257. Birket Smith, Leonora Christina. I. 202. — Ulfeldtske Sager. 13.
258. D. Mag. 3. R. IV. 110.
259. D. Mag. 3. R. IV. III.
260. Hist. Tidsskrift. III. 410. Anm.
261. Allenske Sager. 18.

262. Beckers Saml. I. 55.
263. Holbergs Danm. Hist. III. 89. — Reedtz, Danske Traktater. S. 97.
264. Reedtz, Danske Traktater. S. 99.
265. Engelstoft og Werlauff, Universitetets Bygningers Hist. S. 21.
266. Kirkehist. Saml. 3. R. V. 225.
267. Smstds. 3. R. V. 226.
268. Hist. Tidsskrift. 5. R. I. 22. — Birket Smith, Om Kjøbenhavns Universitetsbibliothek før 1728.
269. Tauber, Sorø Akademi. — Faber, Memoria Sehestediana.
270. Matzen, Universitetets Retshist. I. 150.
271. Engelstoft, Universitets- og Skoleannaler. 1811. I. 50.
272. Matzen, Universitetets Retshist. I. 152.
273. Smstds. II. 105—6.
274. Kirkehist. Saml. IV. 637. Anm.
275. Thomas Bangs Parentation. — Vinding, Acad. Hafn.
276. Vaupell, Griffenfeld. — Hofman, D. Adelsmænd. III. 84. — Particularia om Griffenfeld, Rigsarch.
277. Koch, Oluf Borch. S. 18. — N. M. Petersens Literaturhist. III. 206.
278. Vinding, Acad. Hafn.
279. Smstds.
280. Chr. IV's Breve. VI. 191. — Hofman, Fundationer paa de Legata, som ere stiftede af Peder Lassen, samt hans Liv og Levnet. S. 22. — Secher, Meddelelser om Slægten Secher. S. 41.
281. Grams Fortale til Krags Chr. III. S. 72.
282. N. M. Petersens Literaturhist. III. 341.
283. Hist. Tidsskrift. 5. R. I. 23.
284. Rigsarch.
285. Ligprædikenen over Chr. Th.
286. Johan Bartsker, Ligprædiken over Peder Juel, Fortalen.
287. Thomas Bangs Parentation.
288. Program f. Odense Skole 1866. S. 16. — Nyt hist. Tidsskrift. 2. R. V. 399.
289. Pontoppidans Kirkehist. IV. 406.
290. Rietz, Det skaanske Skolevæsens Hist. S. 111. — Paludan, Det høiere Skolevæsen. — Program f. Odense Skole 1866. S. 18. — Bloch, Fyens Geistlighed.
291. Kirkehist. Saml. 3. R. VI. 598. — Tauber, Sorø Akademi.

292. Tauber. — Bruun, Det st. kgl. Bibliotheks Stiftelse. — Vinding, Acad. Hafn.
293. Klevenfeldts Bemærkninger til hans Stamtavle over Sehested'er.
294. Ligprædiken over Anna Sehested. — Sjællandske Tegnelser. — Universitetsprogram over Mogens Friis.
295. Thomas Bangs Parentation.
296. Universitetsprogram over Mogens Friis. — Ligprædiken over Anna Sehested.
297. Vedel Simonsen, Jørgen Brahe. S. 111.
298. Sjællandske Tegnelser.
299. Beckers Samlinger til Fr. III's Hist. I. 55.
300. Engelstoft, Odense Bys Hist. S. 227. — Sjællandske Tegnelser.
301. Gigas, Rebolledo. S. 222. — D. Mag. 4. R. V. 33 flg.
302. Gigas, Rebolledo. S. 35.
303. Smstds. S. 34. Anm.
304. Ligprædikenen over Chr. Th.
305. Aktstykker til Oplysning om Danmarks indre Forhold i ældre Tid, udg. af Fyens Stifts literaire Selskab. 2. Saml. S. 146.
306. Gersdorfs Breve, Rigsarch.
307. Beckers Samlinger til Fr. III's Hist. I. 60.
308. Smstds. I. 67.
309. Gigas, Rebolledo. S. 259.
310. D. Mag. 3. R. V. 326 flg.
311. Beckers Samlinger. I. 79.
312. Gigas, Rebolledo. S. 258. — Beckers Samlinger. I. 316 flg. og 93 flg.
313. Meddelelser fra det norske Rigsarch. I. 284.
314. Reedtz, Danske Traktater. S. 100.
315. Beckers Saml. I. 136.
316. Nyerups Universitetsannaler. S. 138.
317. Johan Bartsker, Ligprædiken over Peder Juel.
318. Gigas, Rebolledo. S. 286.
319. Beckers Saml. I. 166.
320. Smstds. I. Tillæg S. 447.
321. Beckers Saml. I. 165. — Hist. Tidsskrift. 2. R. III. 345.
322. Thomas Bangs Parentation. — Ligprædikenen.
323. Til S. 201—3: Beckers Saml. I. 176 flg. — D. Mag. 3. R. IV. 306—7, 305. — Reedtz, Danske Traktater. S. 100. — Gigas, Rebolledo. S. 297.

324. Ligprædikenen over Chr. Th.
325. Gigas, Rebolledo. S. 302. Anm.
326. Ligprædikenen over Chr. Th.
327. Bruun, Det st. kgl. Bibliotheks Stiftelse. S. 75–76.
328. Thomas Bangs Parentation.
329. Ligprædikenen.
330. Hofman, D. Adelsmænd. III. 54.
331. Ligprædikenen.
332. Smstds.
333. Thomas Bartholins Breve. I. 715.

Hos Undertegnede er udkommet:

HANNIBAL SEHESTED.

EN BERETNING

EFTER TRYKTE OG UTRYKTE KILDER

AF

THYRA SEHESTED.

I—II.

PRIS 10 KRONER.

C. A. REITZEL.

MAR 2 2 1983

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

74

DL 190 .5 S4

Sehested, Thyra
Cantsler Christen Thomesen Sehested

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 09 07 07 020 7